

Univerzita Karlova v Praze
Filozofická fakulta
Ústav Blízkého východu a Afriky

Diplomová práce
Anna Sehnalová

**Bagdád-tí fiidé v asijské diaspo e: P sobení rodiny Sassoon
v Bombaji**
**The Baghdadi Jews in Asian Diaspora: Activities of the Sassoon
Family in Bombay**

Praha 2010

Vedoucí práce: Doc. PhDr. Jiřina Tědinová, CSc.

Prohlá-uji, že jsem tuto diplomovou práci vypracovala samostatn a výhradn s použitím citovaných zdroj .

Vysoká -kola: Univerzita Karlova

Fakulta: Filozofická fakulta

Akademický rok: 2009 / 2010

V Praze dne 1. 9. 2010

PODĚKOVÁNÍ

Chtěl bych velmi poděkovat především vedoucí diplomové práce, Doc. PhDr. Jiřinu Tědinové, CSc. Dále bych chtěl vyjádřit svůj dík i PhDr. Jaroslavu Strnadovi, PhD. z Orientálního ústavu Akademie věd ČR, Ing. Mgr. Lubomíru Ondráčkovi z Ústavu Filozofie a religionistiky FFUK a rovněž indologu Mgr. Ondřeji Himmerovi za konzultaci a pomoc přiepisování indických slov.

Za pomoc v Indii děkuji Solomonu Sopherovi, předsedovi bombajské židovské obce, a Hayabu Baruchovi, správci synagogy Magen David, za konzultaci a za povolení navštívit a fotit objekty patřící obci, editelce Masina Hospital za povolení vstupu a focení, a nakonec spisovatelce Sheile Mafatlal za rozhovor.

V číně děkuji Wang Fa-liangovi ze Shanghai Jewish Refugees' Museum.

ANOTACE

Diplomová práce se zabývá nejvlivnější rodinou ze skupiny Bagdádských židů přichlých do Bombaje ve čtvrtině 19. století, rodinou Sassoon. Cílem práce je mapovat její působení ve městě uvnitř židovské komunity, mezi britskými kolonizátory i ve většinové společnosti; a především její celkový vliv na rozvoj samotného města, jakož i jeho obchodu a průmyslu. Práce se soustředí také na proměnu identity a postupnou sekularizaci komunity, i na její vztah k dalším menšinám. Téma je zasazeno do kontextu diaspory Bagdádských židů v Asii. Práce vychází z existujících zdrojů a z osobní návštěvy Bombaje. Časová omezení je vymezena příchodem skupiny a počátkem 20. století, kdy rodina Sassoon z Indie odešla.

The thesis deals with the most influential family of the group of Baghdadi Jews, which came to Bombay in the first quarter of the 19th century. It focuses on activities of the family in Bombay both in and outside the Jewish community, among the British and in the majority society; and especially on its influence on the development of the city itself, her trade and industry. The consequent identity change and secularisation of the group and its relationship to other minorities is discussed as well. The topic is viewed in the context of Baghdadi Jewish diaspora in Asia. The thesis is based on available information sources and on visit to Bombay, studied period is limited by arrival of the group and by its departure at the beginning of the 20th century.

Klíčová slova: Bagdádští židé, židé v Asii, judaismus, Indie, Bombaj, Velká Británie, Sassoon, diaspora

Keywords: Bagdadi Jews, Jews in Asia, judaism, India, Bombay, Great Britain, Sassoon, diaspora

OBSAH

1. ÚVOD.....	6
2. BOMBAJ, VZNIK MODERNÍHO MĚSTA.....	10
3. BAGDÁDŮMĚSTÍ FIDÉ V SURATU A BOMBAJI.....	15
4. POČÁTEK MODERNÍHO RODU SASOON V BAGDÁDU A PŘÍCHOD DO BOMBAJE.....	19
5. DAVID SASOON V BOMBAJI.....	23
5.1 Podnikatelská činnost obchod.....	23
5.1.2 Způsob organizace firmy.....	29
5.2 Vliv na vznik dalších hindovských obcí v Asii.....	30
5.3 Vztah k jiným etnickým skupinám.....	32
5.4 Náboženský život.....	34
5.5 Mecenášská činnost.....	36
5.6 Odkaz.....	40
6. ALBERT SASOON.....	42
6.1 Obchod.....	42
6.2 Přemysl.....	45
6.3 Další podnikatelská činnost.....	48
6.4 Mecenášská činnost.....	49
6.5 Pronikání do britské společnosti.....	50
6.6 Odkaz.....	52
7. ELIAS SASOON.....	54
7.1 Podnikatelská činnost.....	54
7.2 Mecenášská činnost.....	55
7.3 Odkaz.....	56
8. JACOB SASOON.....	57
8.1 Obchod.....	57
8.2 Přemysl a finanční.....	58
8.3 Mecenášská činnost.....	59
8.4 Postavení v britské společnosti.....	61
8.5 Odkaz.....	62
8.6 Victor Sassoon, Sassoon David a vyměnění Eliasovy linie.....	62
9. SOLOMON A FLORA SASOON.....	64
9.1 Přesídlení Solomona.....	64
9.2 Přesídlení Flory.....	66
9.3 Odchod firmy do Londýna, rozpad rodu.....	67
10. ZÁVĚR.....	69
11. SEZNAM POUŽITÝCH PRAMENŮ A LITERATURY.....	73
11.1. Prameny.....	73
11.2. Literatura.....	73
11.2.1 Bibliografie.....	73
11.2.2 Encyklopedie a encyklopedické příručky.....	73
11.2.3 Kníhožní publikace.....	74
11.2.4 Statistika.....	77
11.2.5 Elektronické zdroje.....	80
12. RESUMÉ, SUMMARY.....	81
13. PŘÍLOHY.....	83
13.1 Seznam příloh.....	83

1. ÚVOD

Ve své diplomové práci jsem se rozhodla v novat tématu židovské diaspory v Asii se zaměřením na specifickou skupinu židů z Blízkého východu a její působení v Indii. Z této skupiny jsem si vylenila nejvlivnější rodinu, sleduji její činnost v jejím sídle a míst hlavního působení, to je v Bombaji. Vnímám ji však v širším kontextu indické židovské obce a asijského kontinentu s přesahem do Velké Británie. Navazuji tak na svou postupovou práci předkládanou na oboru Hebraistika v roce 2006, v níž jsem se zabývala historií židů v Tánghaji. Téma jsem si vybrala z osobního zájmu a rovněž z důvodu, že tato problematika, a dle mého názoru, zůstává poměrně neznámá a kriticky nezpracována.

Na konci 18. a v 19. století pokles obchodu a nestabilní politická situace v Osmanské říši přinutily část tamních židů k odchodu do exilu. Přidali se k nim židé ze střední Asie vystavovaní antisemitismu. I když v téžina z obou míst odcházela nedobrovolně, některé šli z vlastní vůle zkusit štěstí jinde. Vystřihovalecká vlna se sunula do dalších zemí Asie a Austrálie. židé přitom využívali výhodných podmínek evropských enkláv, a proto postupovali přes britské obchodní stanice v přístavních městech Perského zálivu. Britové k sobě lákali všechny schopné jedince a umožňovali jim svobodně podnikat. Odtud pak v téžina emigrant postupovala do britské Indie.

Celá tato skupina židů z různých zemí se označuje termínem šBaghdadisō nebo šBaghdadi Jewsō, který předkládám mechanicky jako šBagdád-tí židéō. Pocházeli z mnoha míst Blízkého východu a z několika míst střední Asie.

V Indii se tyto židé usadili nejprve v britské faktorii v Suratu, s poklesem jeho významu v 18. století se přesunuli do Bombaje. V 1. polovině 19. století pod přímou hrozbou pronásledování přesešlo do Indie několik významných židovských bagdádských rodin. Nový domov našli v hlavních správních a ekonomických centrech Británie, v Bombaji a Kalkat. Bagdád-tí židé byli velmi schopní, podnikáním nahromadili obrovské jmění, stali se významnými osobnostmi a mecenáši, ovlivňovali ekonomiku celé země. S Brity se postupně stávali do dalších kolonií na Dálném východě a v jihovýchodní Asii. Nejdlešší a nejvlivnější z Bagdádských židů byla rodina Sassoon usazená v Bombaji.

Cílem diplomové práce je mapovat činnost této rodiny a k tomu účelu shromáždit informace roztroušené v mnoha zdrojích. Soustředím se na postupnou integraci Sassoonů mezi Evropany a další menšiny, na jejich působení v rámci židovské obce, města a v zahraničí, na jejich

přínos v ekonomické i kulturní oblasti. Sleduji i to, jak se stopy jejich přítomnosti v Bombaji uchovaly do dnešních dnů.

Za zakladatel moderní dynastie považám, v souladu s badateli, dějch Sasona ben Saleha. Proto, a do Indie došel až jeho syn David Sassoon, v práci krátce pojednávám i o něm, tedy o situaci fiidů v Bagdádu na konci 18. a na počátku 19. století. Kapitoly strukturuji podle jednotlivých výrazných osobností rodu, synů a vnuků Davida Sassoonů. Práci uzavřu ukončuji 1. polovinou 20. století, protože na přelomu 19. a 20. století Sassoonové Indii opouštěli.

Diplomová práce je založena na rozboru zdrojů získaných během studijního pobytu v Izraeli a Londýně. V práci také značnou měrou vycházím z materiálů a vlastní zkušenosti získané během pobytu v Mumbaji v létě 2005 a v Bombaji v zimě 2010. V obou případech jsem navštívila věčně dochovaná místa spjatá s rodinou Sassoon a dohlédla na místa Bagdádských fiidů, kontaktovala jsem fiidovskou obec a sešla se s jejími představiteli, které jmenuji v podkování.

Pro lepší pochopení kontextu jsem do práce zahrнула i úvodní kapitolu o historii Bombaje a prvních fiidech v ní usedlých.

Pokud vezmeme v úvahu význam a vliv indických Bagdádských fiidů, překvapí nás pozoruhodný nedostatek kritické odborné literatury zabývající se tímto tématem. I když literatury k rodině Sassoon existuje nemalé množství, často není konzistentní a nevnuje se souvisle jednomu určitému tématu, například podnikatelským či mecenášským aktivitám.

Základnímu dílu o rodině Sassoon je už přes padesát let (ROTH, Cecil. *The Sassoon Dynasty*, London, 1941.) a sám autor upozorňuje, že dílo prezentuje hlavně jeho osobní postoje, poznámky a reflexe, ne rozbor primárních materiálů. Druhé základní dílo (JACKSON, Stanley. *The Sassoons: Portrait of a Dynasty*, London, 1968), sestavené i na základě rozhovorů s pamětníky a uvádějící mnoho jedinečných informací, se zase velmi často blíží romantickému románu. Tyto monografie rozsáhle se využívají, mimo jiné, Bagdádským fiidovským rodinám v Indii je vydáno pouze v hebrejštině (BEN-YAACOB, Abraham. *Jehudej-Bavel be-tfucot*, Jerusalem, 1985). Dílo má rysy klasických fiidovských kronik a genealogických soupisů, včetně používání slovních obrátů hebrejské náboženské literatury (sám autor je praktikující fiid). Často se zaměřuje pouze na genealogii, obsahuje řadu nepřesností, neodkazuje dobře na použité zdroje a možná by neobstálo v souasném

odborném diskurzu, přesto však obsahuje cenný sesbíraný materiál téměř dostupný jinde. Je podle mě velkou chybou, že je kniha dostupná pouze hebrejsky a i když vyšla již před dvaceti lety, žádný ze západních autorů ji necituje (!), používají ji pouze izraelští autoři (a já). Od stejného autora pochází i o čtyři roky mladší monografie (BEN-YAACOB, Abraham. *Prakim be-toldot Jehudej-Bavel*, I.-II., Jerusalem, 1989), která předchází knihu doplněnou o množství přetištěných a publikovaných dobových dokumentů. Tuto práci však používám jen zřídka, protože opakuje stejná historická fakta.

Velmi důležitý zdroj představují odborné články publikované v různých periodikách a sbornících. Pochopitelně se zaměřují na různá dílčí témata.

Dále je nutné uvést vztahovou zřetelnou rozdílu mezi literaturou psanou židovskými autory a autory šzvenů židovské tradice. Ti první velmi často nadhodnocují roli rodiny Sassoon i dalších židovských rodin. Naopak ostatní po právu vnímají jinost Bagdádských židů v kontextu ostatních obchodníků a průmyslníků britské Indie, i v kontextu blízkovýchodních a evropských podnikatelských velkorodin dané doby. Oba přístupy se odrážejí i na výběru primárních a sekundárních pramenů.

Problémem je i obecné směřování a zaměření všech sassoonovských firem (David Sassoon & Company, posléze David Sassoon & Sons a E. D. Sassoon & Company; firmy i na která z firem jsou někdy označeny prostě Sassoon) v literatuře, vztahovou v literatuře psané nežidy. Stejně tak se u autorů méně znalých židovského prostředí někdy vyskytne popletení židovských jmen a tím následně i zaměnění osob. Bagdádští židé si totiž (hlavně z počátku období, o kterém pojednávám) vybírali z malého množství osobních jmen a je to je často šob koleno od dříve, navíc měli hodně potomků, takže jména rychle šcirculovala, a pak ve jménech vzniká nejednoznačnost.

Jméno firmy Sassoon poté, co do ní David Sassoon zapojil i své syny, bývá uváděno ve dvojí podobě: David Sassoon, Sons & Company a David Sassoon & Sons. Upřednostňuji kratší z nich.

Používám šžidů (ne šžidů), protože se v mé práci jedná v první řadě o etnickou skupinu. Dále upřednostňuji šBagdádští židé před šbagdádští židé. Pojem šžidů označuje kulturní skupinu a ne místo jejího původu, takže se i jednotlivci z nich mohli stát židy z Bagdádu nepocházející. Označením šbagdádští židé v textu myslím židy pocházející pouze z Bagdádu.

Hebrejská, arabská a perská slova přechází do českého jazyka obecně užívaným fonetickým způsobem, novohindské jazyky (maráthština, gudžarátština) populárním způsobem a částečně

standardní transkripcí. V případě hebrejtiny vycházím z pípisu zavedeného v *Judaismus od A do Z* (Praha, 1992), zjednoduují ho o vypuštění apostrofů pro označení hlásek alef a ajin.

U párských jmen v závorce uvádím také anglické podoby jejich jmen, protože pod nimi jsou obecně známi. Názvy indických institucí a bombajských čtvrtí používám v zavedené anglické podobě.

Jméno šSassoonů (příjmení rodiny i osobní jména) pípisuji nejobvykleji užívaným způsobem, tedy anglicizovanou (vzniklou za britského mandátu v Indii) a Sassoony též užívanou formou, na rozdíl od staršího pípisu šSasonů a šSassonů. Starší formu používám jen v bagdádském období rodiny, kdy anglicizovaná varianta ještě neexistovala, stejně jako u osobních jmen. V indickém období naopak dávám přednost anglickým a anglicizovaným formám, stejně jako samotní Sassoonové, tedy například šAlbertů místo šAbdulláhů. Hebrejská jména uvádím při prvním výskytu dané osoby v textu.

Pro písisy geografických názvů a jejich sklovení užívat standardizované podoby uvedené v *Geografickém místopisném slovníku* (Praha, 1993), *D jinách Indie* (Praha, 2003) a *D jinách Íránu* (Praha, 2009). Užívám podoby ustálené v češtině, například šBombajů, aby bylo korektně psát šMumbajů, stejně tak píší šKalkataů místo šKolkataů.

2. BOMBAJ, VZNIK MODERNÍHO MĚSTA

Město Bombaj vznikalo postupně na území pět vodních bezvýznamných sedmi ostrovů v Arabském moři a na západním pobřeží střední Indie, které byly přetvořeny v poloostrov dnešní podoby.¹

Těchto sedmi ostrovů získali Portugalci v roce 1534 od gužarátského sultána. Území přešlo do britských rukou jako dar v námluvách portugalské princezny Kateřiny z Braganzy s britským králem Karlem II. roku 1661. V roce 1668 ho dostala do pronájmu britská Východoindická obchodní společnost za symbolických 10 liber –terlinků– za rok.² Společnost vyutila chabé politické moci rozpadající se Mughalské říše a taktikou zabírání území na základě subsidiárních smluv a vojenskou expanzí do začátku 19. století získala a fakticky ovládla téměř celý subkontinent, centrální vláda byla ustanovena v Kalkatě. V roce 1813 dráhy oficiálně přešly pod britskou korunu. Společnost je ztratila až v roce 1858, kdy se Indie stala britskou korunní kolonií a od kdy přímo podléhala britskému panovníkovi.

Evropané na zabíraných územích a místech, kde se snažili získat vliv, zakládali faktorie, do kterých lákali pracovní sílu, obchodníky a řemeslníky. První a nejdřívejší britská trvalá obchodní faktorie byla založena v roce 1613 v gužarátském městě Surat, kde sídlili i Portugalci a Holanďané. Evropané přitom jen vyutili hlavního a nejvýznamnějšího přístavu Mughalské říše, ležícího na mořském pobřeží a z vnitrozemí přístupného řekou Tapi. Již v 16. století byl Surat hlavním mezinárodním obchodním centrem v Indii spojujícím Evropu a Blízký východ se zbytkem Asie. Krátce po Suratu následovaly další britské faktorie téměř po celé Indii, i podél pobřeží od Perského zálivu až po Japonsko. Z faktorií vznikala významná hospodářská centra, v kterých často, jako i v případě Suratu, hráli podstatnou roli i domorodí obchodníci. Jeden z hlavních důvodů, proč byli evropští obchodníci v Indii tak úspěšní, byla naprostá fragmentárnost indického území, jak politická, tak kulturní, a tím pádem i ekonomická. Celohindický trh v podstatě neexistoval.³

V roce 1687 byla britská suratská faktorie přenesena do Bombaje, tedy asi 250 kilometrů na jih. Svými přirozenými předpoklady a příznivou souhrou okolností se Bombaj stala ideálním

¹ Viz přílohu III.1.

² Ostrovy se jmenovaly: Colaba, Old Woman's Island, Bombay Island, Mazagaon, Parel, Worli, Mahim. Zajímavé je, že hlavní ostrov (Bombay Island) dostal v roce 1554 i 1555 za své lékařské služby portugalským vicekrálem do pronájmu portugalský marrano García de Orta (asi 1500-1568). I když se de Orta odešel do Indie nejspíše skrývat před inkvizicí, proslavil se tam jako významný lékař, botanik a autor prvního evropského díla o indické flóře a tropické medicíně, *Coloquios dos Simples e drogas he Cousas Medicinais da India*, které bylo vydáno v Góe v roce 1563. FISCHEL, 1970-1971, s. 119-120; *Encyclopaedia Judaica*, IV., s. 51, XV., s. 492; Více viz lánek: Fischel, Walter J.: šGarcia de Orta a militant Marrano in Portuguese-India in the 16th century. In: *Salo Wittmayer Baron Jubilee Volume*, 1974, s. 407-432.

³ MURPHEY, 1977, s. 64.; STRNAD, 2003, s. 587, 611.

místem pro vznik nového hospodářského, správního a kulturního centra.⁴ Surat se udržel jako významné obchodní centrum do poloviny 18. století. Jeho úpadek uspořádal i vznik bombajské a bengálské prezidencie na přelomu 17. a 18. století, v nichž byly Bombaj a Kalkata hlavní centra Britů v Indii.

Když Kateřina bombajské ostrovy v roce 1661 obdržela, měly asi 10 000 obyvatel. Na konci 17. let to bylo už 60 000. Město se rychle rozvíjelo a od poloviny 18. století představovalo důležitý přístav a základnu Východoindické obchodní společnosti pro obchod mezi Velkou Británií, Blízkým východem, Indií a Čínou. V roce 1744 v Bombaji žilo asi 70 000 obyvatel. Z přístavního malého sídla a rybářských vesnic postupně vyrostlo centrálně plánované správní a hospodářské centrum.⁵

Bombaj 2. poloviny 19. století měžeme označit jako kosmopolitní koloniální velkoměsto, což dokládá i zdvojnásobení počtu obyvatel města za pouhých patnáct let mezi roky 1830 a 1845. Zatímco v roce 1830 v Bombaji žilo asi 230 000 lidí, v roce 1845 to bylo už přibližně 1 milion. Bombaj tak byla nejlidnatějším městem v Indii.⁶ První oficiální sčítání lidu se konalo v roce 1849, zorganizovala je prezidencie a bylo napočteno 566 119 obyvatel včetně migrantů za prací. Evropané tvořili necelé procento.⁷ Ve 40. letech 19. století měl ostrov rozlohu 18 čtverečních mil. Do konce 60. let se díky vysušovacímu projektu, vysušením bažin a srovnáním kopce, ostrov zvětšil na 22 čtverečních mil.⁸

⁴ Tyto faktory lze shrnout následovně: 1) Přirozená křižovatka šumivých a šumivých obchodních cest propojující sever a jih a souasně východ a západ Asie, mořem spojení s velkým evropským trhem a dalšími kontinenty; 2) Přirozený a dobře bránitelný přístav (nejlepší přístav v Indii, MORRIS, 1965, s. 10-11); 3) Britská přítomnost a stabilita (tzv. pax britannica); 4) Liberalizace obchodu koncem monopolu Východoindické obchodní společnosti na obchod s Indií roku 1813 a na obchod s Čínou roku 1834; 5) Přemyslová revoluce v Evropě, přemyslové vynálezy parní stroj a spádový stroj, rozmach textilního průmyslu ve Velké Británii; 6) Rozvoj dopravy a usnadnění komunikace (parník, železnice, otevření Suezského průplavu v roce 1869, rozvoj pošt a telegrafu); 7) Kromě přímých dopokladů měžeme navíc v případě hinduistických obchodníků přidat ještě jednu velmi důležitou okolnost – antisemitismus nezátížených prostředí. Podobné přímé dopoklady splňovaly i Kalkata.

⁵ JACKSON, 1968, s. 11; STRNAD, 2003, s. 616, 625. Britové přetvořili usedlost dle svých potřeb v koloniální město vhodné pro správu země. Vycházeli přitom ze vzoru viktoriánské Anglie: usilovali jak o centralizaci a udržování pořádku, tak i o technický a kulturní pokrok a zlepšování životních podmínek obyvatel. Uvědomovali si, jak je tento přístup výhodný pro udržení koloniální správy. Koloniální města Britů byla bránami průmyslové revoluce a modernizace a zároveň nejvíce zranitelnými dané země vůči Indii včetně tamní hlavní britské centra a dosud to ze čtyř nejvíce indických měst, v počadí založených: Bombaj, Kalkata, Madrás. DOSSAL, 1996, s. 1.

⁶ DOSSAL, 1996, s. 2, 22; MURPHEY, 1977, s. 20.

⁷ Z 566 119 obyvatel bylo 354 900 muslimů a 211 219 hinduistů, zbytek byli muslimové, Pásové, indičtí křesťané, hindé a Evropané. Sčítání lidu v roce 1864 viz pozn. 87. Některé menší, šlechtické, sčítání lidu Bombaje proběhlo už 1. polovinou 19. století. První výměru přitom Britové provedli mezi lety 1811-1827. DOSSAL, 1996, s. 24-25, 32 (pozn. 26, 32).

⁸ Ibid., s. 16, 164. Tehdy se Bombaj ještě rozkládala na ostrov, přliv byl připojen k pevnině až později.

Do Bombaje se přesunuly všechny suratské obchodnické a podnikatelské skupiny, včetně obchodníků. Objem obchodu se neustále zvyšoval a v ruku v ruce s tím se Bombaj neustále rozvíjela a rozšiřovala pod pevným britským vedením řízeným z Londýna.

Konec monopolu Východoindické společnosti v roce 1813 na obchod s Indií a v roce 1834 na obchod s čínou a pak zcela zrušení jejich práv na obchod s nimi (s Indií roku 1833, s čínou roku 1853) umožnil vznik soukromých evropských a indických firem a nebývale velký nárůst obchodu. Do roku 1813 byl celý obchod v Bombaji v rukou gudžarátských obchodníků a pár Evropanů, kteří to měli povoleno. Mezi Gudžarátci byli nejúspěšnější právě Pársové, téměř všechny obchody v Bombaji do 40. let prošly nějakým způsobem jejich rukama.⁹

K nárůstu obrátu bombajského obchodu zásadně přispělo otevření čínských přístavů cizincům po opiových válkách.¹⁰ Čínský trh představoval obrovské odbytiště. Mezi lety 1813 a 1858 se objem vývozu a dovozu více než čtyřnásobně zvýšil a od začátku století do konce 70. let se více než zdvojnásobil.¹¹ Rozdílné hodnoty vyvezeného a dovezeného zboží z a do Bombaje z konce dekády: V roce 1801-1802 byla cena zboží celkem 15 milionů rupií, v roce 1819-1820 to bylo 20 milionů, do roku 1869-1870 se částka zvýšila na 381 milionů. Krizí po konci bavlnového boomu tato suma poklesla, v roce 1870-1871 odpovídala 363 milionům rupií.¹²

Hlavní exportní artikl Bombaje v 19. století představovalo opium a surová bavlna. Opium se v drtivé většině vyváželo do Číny a surová bavlna do Evropy a na Dálný východ. Vývoz obou surovin dosáhl obrovských rozměrů, poptávka a nabídka se odvíjela dle situace na světovém trhu a opačně, pohyb opia a bavlny z Bombaje světový trh a textilní průmysl velkou měrou ovlivňoval. Dále se v 19. století z Bombaje vyvážel mušelin, hedvábí a drahé kameny. Dováželo se čínské hedvábí, bavlněné výrobky, kovy a cukr. Je nutné zdůraznit výjimečný podíl místních obyvatel v obchodu. Do obchodu v britské Bombaji 19. století byli zapojeni Pársové, ale i hinduisté, džinisté, muslimové a samozřejmě i lidé.¹³

Obchodnické skupiny v 19. století rozšiřovaly svou činnost, plnily, kvantitativně i kvalitativně. Velmi často postupovaly spolu s britskými kolonizátory a stahovaly se do osídleného prostředí funkčního evropského koloniálního velkoměsta a později i do samotné

⁹ Proto, a převažujícím jazykem oblasti je maráthština, lingua franca území Bombaje byla gudžarátština. DOBBIN, 1972, s. 2.

¹⁰ V Nankingské smlouvě z roku 1842 si Velká Británie vymohla odstoupení Hongkongu a otevření celkem pěti přístavů: Sia-men, Ning-po, Ťinghaj, Fuku a Kanton. Britové ztratili výsadní postavení o dva roky později, kdy byly podepsány obdobné podmínky i pro Francii a USA. V Tientsinské smlouvě po druhé opiové válce, v roce 1858, evropské mocnosti přinutily čínu k dalšímu ústupku, umožňující další přístavy a oprávnění cizinců cestovat do vnitrozemí země. FAIRBANK, 1998, s. 232-237.

¹¹ MORRIS, 1965, s. 14; DOSSAL, 1996, s. 15.

¹² MORRIS, 1965, s. 14. Boom o víze 5.1, s. 28-29.

¹³ MORRIS, 1965, s. 15 (pozn. 28); DOBBIN, 1972, s. 10; DOSSAL, 1996, s. 2.

Velké Británie. Věchna tato místa pak p irozen propojovaly svými osobními a obchodními kontakty v efektivní sí rozprostírající se p es p l zem koule. Mnohé obchodnické firmy byly p itom velmi ásto tvo eny jednou rozv tvenou rodinou.¹⁴

K velmi d ležitému zlomu do-lo v polovin 19. století, kdy zna ná ást obchodník za ala investovat své výd lky do pr myslu, jenfl postupn rozsáhle expandoval a v Bombaji vzniklo centrum textilního pr myslu a textilní produkce Indie. Bombaj se stala hospodá ským srdcem Indie a z stala jím dodnes.

Jak jifl vyplývá ze zna né prom ny obchodu a vzniku pr myslu, v období od konce monopolu Východoindické spole nosti roku 1813 afl do konce 19. století Bombaj pro-la obdobím svého nejdynamí t j-ím rozvoje. M sto n kolikanásobn zv t-ilo svou rozlohu a po et obyvatel a za adila se mezi centra sv tového obchodu a pr myslu. Velké investice si vyfládaly a umořnily vznik moderních obchodních a finan ních institucí: burza, banky, poji- ovny. R st obchodu podnítil zaloření Bombay Chamber of Commerce roku 1836. Komora bylo slořená nejen z britských, ale i indických obchodník , i kdyfl p ístup domorodc byl omezen.¹⁵ Nár st obchodu byl tak rychlý, fle ho ani samotné m sto svou výstavbou, organizací a nabízenými službami nestíhalo zvládat a neustále ho muselo řdohán t. Ke zlep-ení situace pomohli i Sassoonové.

Jako p ed nimi Východoindické obchodní spole nosti, nové instituce, spolu se soukromými obchodními a p epravními spole nostmi, napomáhaly vytvá et na obrovském území rozsáhlé a snadno přístupné mezinárodní sí , obchodní, mocenské a informa ní. V budoucnu, p i zlep-ování komunikace, se na tyto vztahy dob e navazovalo.

Pr mysl i obchod v globálním m ítku p irozen závisel na technickém pokroku a naopak, takfle ruku v ruce s industrializací a obchodem se -í ily nové vynálezy evropské pr myslové revoluce uvád né do praxe i v tak od Evropy odli-ných podmínkách. D ležité byly nejen samotné stroje a nové výrobní postupy, ale snad je-t více vynálezy umořl ující transport informací a zboží v co nejkrat-ím ase na co nejdel-í vzdálenost.¹⁶

Vylep-ováním parník a nár stem linek se postupn zrychlovala a zv t-ovala námo ní doprava, cořl nutilo Bombaj k ízení výstavby moderních p ístavi- a dok . P evrat pak p edstavovalo otev ení Suezského pr plavu v roce 1869, které vedlo k prom n obchodu v celé Indii a podstatn p ísp lo k znovuořivení bombajského ekonomiky po propadu v 2.

¹⁴ Blířle popsáno v 5.1.2.

¹⁵ MORRIS, 1965, s. 15. Davidu Sassoonovi byl také zpo átku odmítnut vstup. Viz 5.3.

¹⁶ Po dlouho dobu byly suroviny a stroje pro pr mysl, stejn jako materiál, sou ástky a stroje na stavby a provoz komunikací atd. dováženy z Velké Británie a odjinud ó nap . lokomotivy, mechanické textilní stroje, uhlí. Pochopiteln byli z Velké Británie dováženi i technici, kte í je um li obsluhovat. STRNAD, 2003, s. 767.

polovin 60. let. Doba nutná k dopravě mezi Indií a Velkou Británií se zkrátila ze tří až čtyř měsíců kolem Mysu Dobré naděje na pouhých pět týdnů.¹⁷

V 50. letech 19. století došlo k dalšímu rozvoji a rychlému šíření dležitých komunikačních prostředků: železnice, pošta, elektřina, telegraf.¹⁸

V roce 1858 byla rozpuštěna britská Východoindická společnost jako následek restrukturalizace koloniální správy po Velkém indickém povstání. Indie se stala korunní kolonií britské královny, generální guvernér podléhal uřídění přímo koruně, na kterou přelýžely všechny závazky a práva Společnosti. Ve snaze zabránit další podobné katastrofě jako bylo Velké povstání, Britové začali v Indii uplatňovat tolerantnější politiku. V roce 1876 byla královna Viktorie prohlášena indickou císařovnou.

¹⁷ RAY, 1995, s. 476.

¹⁸ Tháné se postupně stalo součástí Bombaje (viz příloha III.1). První železnici v Indii a současně v celé Asii Britové otevřeli v roce 1853, vedla z Bombaje na sever do 40 kilometrů vzdáleného sídla Tháné. železnice byla stavěna soukromými firmami a rychle se rozrůstala. Telegraf v Indii začali Britové zavádět v roce 1852. První telegrafní kabel spojující Evropu s Indií položili přes Suezský průliv v roce 1870, v následujícím roce byla síť propojena s Jihovýchodní Asií a Dálným Východem. DOSSAL, 1996, s. 177; RAY, 1995, s. 477; STRNAD, 2003, s. 712-713.

3. BAGDÁDTMÍ FIDÉ V SURATU A BOMBAJI

Pob efi jifní Indie bylo od pradávna obchodem spojeno s celým Starým sv tem. Celá oblast p edstavovala p irozenou k iflovatku n kolika námo ních a suchozemských obchodních cest vedoucích ze severu na jih a z východu na západ. Nevíme s jistotou, kdy se na Indickém subkontinentu za ali objevovat první fidé. Víme v-ak, že p icházeli za obchodem a tudíž se na míst zdrflovali jen do asn . Pravd podobn p iplouvali a p icházeli ufl ve starov ku. Nejd ív dorazili po mo i na jifní ást západního pob efi Indie, a pozd ji na jeho severní ást po zemi. Zprávy se dochovaly afl o tzv. Radanitech, fidovských obchodnících zprost edkovávajících obchod mezi Evropou, Blízkým východem a Asií v 9.-13. století n. l. a obchodujících s látkami, k flemi a kofe-inami, hedvábím, lé ivy, ko ením r zných druh , otroky, vonnými látkami, st íbrem, zlatem, vzácnými d evy, me i.¹⁹ V té dob na Kónkanském pob efi vládla dynastie TMláhár (810-1260). Na jejím území se zdrflovala mezinárodní obchodnická komunita ó Indové, Per-ané, Arabové, í ané a asi í fidé. Kv etl obchod mezi Indií, Evropou, Blízkým východem, Afrikou, Dálným východem, st ední a jihovýchodní Asií.

P íchod Evropan umoflnil nejv t-í rozkv t obchodu oblasti v dosavadní historii. Dovedn ve svých faktoriích zapojili p íslu-níky mnoha dal-ích národností, jazyk a nábofenství, kte í na daném území jifl tradi n obchodovali. Od po átku britské p ítomnosti p icházeli dal-í za svobodou a novými p íleflitostmi pod britskou zá-titou. Mezinárodní komunita nabírala na velikosti a r znorodosti. Po sou-i ze severu p icházely st edoasijské islamizované národy s karavanami vezoucími indigo, -ály a su-ené ovoce z Ka-míru a s ko mi z Turkestánu. Obchod s Blízkým východem, po sou-i i po mo i, zprost edkovávali Arabové, Turci a fidé z arabských zemí a Persie. Z Dálného východu do Indie doputovali í ané. Z k es anského sv ta krom Portugalc , Holan an a Brit p icházeli i Arméni. Do evropského mezinárodního obchodu byli rovn fl velkou m rou zapojeni Pársové, kte í se tradi n zabývali podnikáním, obchodem a bankovníctvím. Stejnou roli m li gudflarát-tí hinduisté, dflinisté a muslimové, kte í zase zaji-ovali obchod na samotném indickém území.²⁰

Po et fidovských obchodník z Blízkého východu i Evropy v Indii s p íchodem Evropan a Východoindické obchodní spole nosti narostl. fidé pro n ásto pracovali jako tlumo níci, prost edníci a agenti, p j ovali peníze, usklad ovali zboží atd. Sloufili Holan an m, Brit m, skrytí fidé-marranos i Portugalc m, nebo se fidé pohybovali a obchodovali nezávisle pod evropskou zá-titou nebo i bez ní. Specializovali se hlavn na obchod s luxusním zboflím a na

¹⁹ FISCHER, 1952, s. 321; GIL, 1974, s. 311-313; SAMRA, 2009, s. 354; WEIL, 2002, s. 10.,

²⁰ FISCHER, 1965, s. 5, 10; DOBBIN, 1972, s. 3-5; DOSSAL, 1996, s. 16.

poskytování slufleb spojených s obchodem, ale zabývali se také emeslem. Mnozí fíidov-tí obchodníci sami vlastnili velké lod , které se pak plavily s fíidovským kapitánem a fíidovskou posádkou.²¹

V Suratu vzniklo od konce 17. do konce 18. století n kolik malých fíidovských komunit: byli to 1. portugal-tí fíidé z Amsterdamu p icházející od roku 1686; 2. A-kenázové z Londýna, Hamburku a Amsterdamu dorazili ve 40. letech 18. století; 3. rozr zn ná vlna arabsky mluvících fíid z Blízkého východu, z Aleppa, Bagdádu, Basry a dal-ích míst Osmanské í-e se objevila ke konci 18. století, pozd ji vytvo ila základ skupiny nazývané Bagdád-tí fíidé. Evrop-tí fíidé se soust edili na obchod s Evropou, zatímco blízkovýchodní arabsky mluvící fíidé na trh v arabských zemích a na Blízkém východ .²²

Jak ufl tomu v d jinách fíidovské diaspory bývá, ani do Indie velká ást fíid nep í-la za obchodem, ale byla to pro n ásto jediná sch dná mořnost obřivý. Také arabsky a persky mluvící fíidé do Indie p icházeli jako uprchlíci, utíkali p ed vzr stající perzekucí ve velkých fíidovských obcích na Blízkém východ . Bagdád-tí fíidé prchali p ed pronásledováním fíid v Bagdádu pa-ou Daudem ve 20. letech 19. století a per-tí fíidé p ed nucenými konverzemi k islámu v Ma-hadu v roce 1839. Uprchlíci p ed pa-ou Daudem se st hovali do r zných kout sv ta: do jiných m st Osmanské í-e ó Aleppa, Dama-ku, Alexandrie, Palestiny, do m st Perského zálivu, ale i do australského Sydney a Indie, kam je lákaly zv sti o britské toleranci a výhodných obchodních podmínkách. Persky mluvící fíidé z Ma-hadu utíkali do Afghánistánu, Mervu, Buchary, Samarkandu a britské Indie (Bombaj, Pé-ávar).²³ V 18. století i v 1. polovin 19. století arabsky mluvící postupovali do Indie v t-inou p es p ístavní m sto Basru, kde obchodovali bu samostatn nebo ásto pracovali ve slufibách Východoindické obchodní spole nosti, která ve m st sídlila od roku 1760. Velmi d leřitá byli práv fíidé v Bagdádu, kte í byli ufl po staletí jedni z nejvýznamn j-ích obchodník a finan ník islámského sv ta.²⁴

První prokazateln usazený fíid v Suratu pocházel práv z arabsky mluvících fíid a jmenoval se TMalom ben Aron ben Ovadja ha-Kohen (1762-1836). Do Suratu p í-el v roce 1790 z Aleppa a v noval se obchodu s drahokamy, kávou, ko ením, indigem, r flovou vodou, arabskými ko mi, látkami, slonovinou, korálem a benátským sklem. S úpadkem významu Suratu se v roce 1797 nebo 1798 p esunul do Kalkaty, druhého nejvýznamn j-ího hospodá ského a

²¹ FISCHER, 1967, s. 199-201.

²² FISCHER, 1965, s. 1-2, 10; FISCHER, 1970-1971, s. 132-144; ROLAND, 1998, s. 15.

²³ FISCHER, 1970-1971, s. 143; KATZ, 2000, s. 136-137; RABINOWITZ, 1952, s. 60-61; SASSOON, 1949, s. 125.

²⁴ RAY, 1995, s. 483.

správného centra 19. století na druhé straně Indického subkontinentu, a, znova jako první fide, se tam natrvalo usídlil. Do Kalkaty ho následovali další Bagdádskými fide, takže dále nepřímo vzniknout kalkatské Bagdádské komunitě, ve které stejně jako předtím v Suratu plnil úlohu předáka. Mlome Kohen později působil i jako dvorní klenotník na dvorech ve Váránasí, Lakhnaú a v Pandžábu.²⁵

Arabsky mluvící fide v Suratu 17. a 18. století kopírovali tehdejší obchodní stezky a podíleli se na distribuci široké škály zboží na známém území sahajícího od Blízkého východu a Zanzibaru až po Malajsii a Čínu. Obchodovali na přímklad s bavlněným vláknem, kartounem, benátským sklem, korálem, mramr, zlatem a mosazí, zrcadly, íránským porcelánem, slonovinou, kokosovým vláknem, vzácnými dřevy, aloe, indigem, datlemi, mandlemi, cukrovinkami. Ze Siamu dále vozili cín, kokosové ořechy a slonovinu, z Bengálska ledek, z Džiddy kávu, myrtu, rozinky, z Maskatu kardamon a santalové dřevy. Na přímklad v 18. století měli fide v Suratu a Madrásu monopol na různé komodity: pepř a další koření, dřevy, jantar, bavlněné výrobky, indigo, diamanty, drahé kameny.²⁶

Když na konci 18. století Surat ztrácel na významu ve prospěch výhodnější položené Bombaje, přesunovali se podle toho i fideovští obchodníci. Do Bombaje od poloviny 18. století postupně dorazily a usadily se tam i fideovské skupiny. V historickém pořadí to byly: 1. nejpočetnější indiští Bene Israel mluvící maráthsky přišli do Bombaje v polovině 18. století; 2. nejvýznamnější tak zvaní Bagdádští fide, tedy fide z Osmanské říše mluvící judeo-arabštinou, přicházeli od posledních desetiletí 18. století; 3. ve 30. letech 19. století se připojila hrstka členů malé komunity fide z indického Kóču; a 4. v polovině 19. století dorazili persky mluvící fide z íránského Ma-hadu; a 5. od poloviny 19. století přicházeli fideovští kupci z různých zemí Asie i z Afghánistánu, Buchary, Persie, Jemenu.²⁷ Poslední a neposlední skupina se přidala k Bagdádským fidem, jsou pak pod tento termín často zahrnováni.

Přímo za obchodem přišla jen poslední skupina. Bene Israel se zasloužili hovat z maráthského venkova na Kónkanském pobřeží do Bombaje za lepšími pracovními příležitostmi. Následovala je hrstka vykladačů zákona a jejich učitelů z obce kóčských fide, kteří stejně tak jako předtím v domovině Bene Israel, tak i v Bombaji, dbali o jejich fideovskou kulturní a náboženskou obrodu.²⁸ Arabsky a persky mluvící fide do Bombaje dorazili jako uprchlíci.

²⁵ FISCHER, 1965, s. 8-18; KATZ, 2000, s. 130-132; MUSLEAH, 1975, s. 17-25; SAMRA, 2009, s. 355-356.

²⁶ FISCHER, 1965, s. 11; FISCHER, 1967, s. 199.

²⁷ *Encyclopaedia Judaica*, IV., s. 51; FISCHER, 1970-1971, s. 123-144.

²⁸ FISCHER, 1970-1971, s. 140.

První arabsky mluvící fiid, který se v Bombaji na trvalo usadil, byl Solomon Jacob (Soliman ben Jaakov Soliman, arabsky Sulejman Ibn Jaqub, Seliman/Timomo ben Jaakov). Pocházel p ímo z Bagdádu a do Bombaje p í-el v roce 1795, do své smrti v roce 1834 vedl vznikající bombajskou Bagdádskou komunitu. Dosáhl zna ného jm ní obchodem s drahokamy, r fovou vodou a arabskými ko mi.²⁹ Ve stejnou dobu se v Bombaji zdrfloval dal í bohatý bagdádský fiidovský obchodník Jacob Semah Nissim (Jaakov Cemach). Obchodoval s bavln nou p ízí. Do Suratu p í-el roku 1792 a roku 1803 se odtamtud p est hoval do Bombaje, aby se o sedm let pozd ji usadil v Kalkat . Jeho pohyb názorn ukazuje situaci Bagdádských fiid v indické diaspo e, kdy byly Surat, Bombaj a Kalkata propojeny takovou sítí vztah a konexí uvnit Bagdádské obce, jakoby byly jedním m stem.³⁰

Ufl ve 30. letech 19. století si Bagdád tí fiidé v Bombaji údajn monopolizovali tém ve-kový maloobchod ve m st . V polovin 19. století indi tí Bagdád tí fiidé obsazovali dal í koloniální m sta mimo Indii: Rangún, Mandalaj, Pinang, Singapur, Surabaya, nov otev ené ínské p ístavy ó z nich hlavn Hongkong a T'anghaj.³¹ Stejn jako dal í evropské i asijské obchodnické skupiny, i fiidé se drfeli výhodných podmínek evropských sídel na mo ských obchodních cestách. Svobodné prost edí kolonií a koloniálních enkláv umofl ovaly fiid m svobodn se rozvíjet. fiidé stále asto plnili funkci prost edník mezi šZápa áky a domorodci. Bylo tomu tak nejen v Indii a sm rem na východ od ní, ale i na p íklad v Iráku 19. století. Bohatí fiidé p sobili v Bagdádu, Mosulu a Bas e ve slufbách britské správy a pak pracovali pro britské firmy p edev ím v prodeji britských a indických pr myslov vyrobených látek a šdominovali mezinárodnímu obchodu mezi Indií, Irákem a Persií.³²

²⁹ Ibid., s. 132-144; ROTH, 1941, s. 57; TIMBERG, 1986, s. 273.

³⁰ BEN-YAACOB, 1985, s. 51; FISCHER, 1965, s. 18. Není navíc bez zajímavosti, fl se sestra Jacoba Semaha jménem Nadflima provdala za zmín ného T'alomaha-Kohena. FISCHER, 1965, s. 8.

³¹ DOBBIN, 1972, s. 7; SAMRA, 2009, s. 355.

³² DESHEN, 1994, s. 23; COHEN, 1973, s. 90-91.

4. PO ÁTEK MODERNÍHO RODU SASOON V BAGDÁDU A P ÍCHOD DO BOMBAJE

Bagdád-tí fiidé prchající do Indie postupovali v t-inou p es Basru do Suratu. ást pak na-la sv j nový domov v Bombaji a ást v Kalkat , proto byla ob tato m sta i v budoucnu vřdy propojena pevnými Bagdádskými rodinnými a p átefskými vazbami.

Z Bagdádu uteklo mnoho vlivných a schopných řidovských rodin, které se tam ásto stávaly ter em nenávisti a útok . Nejvýznamn j-í byly následující dynastie: Ezra, Gubbay, Kadoorie, Avraham, Hardoon, Solomon, Elias a Sassoonové. V novaly se obchodu a mnozí jejich lenové nabyli velkého jm ní.

Rod Sassoon se ádil mezi nejvýznamn j-í řidovské rody Bagdádu, Sassoonové sami odvozovali sv j p vod od biblického krále Davida. Do oblasti Mezopotámie p i-li pravd podobn s řidy odvedenými do tzv. babylonského exilu Nebuchadnezaretem II. po dobytí judského království a pádu Jeruzaléma roku 587.³³ Dlouholetým obchodem mezi Blízkým východem a Asií zna n zbohatli a tím získali vliv, a to ó stejn jako jinde v řidovské diaspo e ó nejen v rámci nábořenských a sekulárních funkcí v řidovské obci, ale i ve státních ú adech.

Podobn i v Bagdádu plnili funkci státního pokladníka, zde nazývanou saraf ba-i, řidé. Ú ad saraf ba-i na sebe v t-inou automaticky vázal i funkci násího, p edáka řidovské komunity. Násí m l být práv potomek krále Davida.³⁴ Roli násího p irozen musela plnit vářená a uznávaná osobnost jak v řidovské obci, tak na dvo e aktuálního panovníka, u n jřl řidé ásto hledali ochranu, takovou osobností byl práv saraf ba-i. Uznání a politického vlivu navíc nabyl ten, kdo sám m l dostate né finan ní prost edky, aby sv j vliv na ob strany mohl zdárn uplat ovat. Ob funkce byly de facto d di né.³⁵ V Bagdádu je s ob asnými

³³ Druhá teorie ob as se objevující (nap . CERNEA, 2007, xvii.) v odborné literatu e a kterou Sassoonové údajn mofná taky sami zastávali, hledá po átky rodu v arabském řpan lsku, ve 12. století v rodin významných řidovských u enc Ibn řb-an v Toledu. Ti m li po vyhnání řid Ferdinandem Aragonským a Izabelou Kastilskou v roce 1492 odeřt do Osmanské í-e. *Jewish Encyclopedia*, XI., s. 66.

Jméno řSassoonō (d íve p episované řSasonō a řSassonō) znamená hebrejsky řveselí, radost ā bylo dáváno d tem, aby řim v řřivot p iná-elo -t stí, mezi Bagdádskými řidy se toto jméno jako řk estníō vyskytuje pom rn ásto. Jméno mohlo vyjad ovat i radost rodi nad narozením řuřského potomka. ROTH, 1941, s. 21. Podle druhé teorie o p vod u rodu Sassoon by v-ak jméno znamenalo řřilieō (zkrácením hebrejského ř-o-anaō). JACKSON, 1968, s. 2-3, slu ůje ob teorie. Podle n j p i-el rod do Babylónie neřpí- s Nebuchadnezarovým vyhnáním, ást rodiny v-ak byla usídřená ve řpan lsku a ke řvým p řřbuzným na Blízkém východ se p ipojila ařl po -pan lském vyhnání.

³⁴ BEN-JACOB, 1964, s. 524.

³⁵ Zpo átku úpln d di né, pozd ji závisely i na majetku.

p estávkami d díl práv rod Sassoon . Násí m l právo užívat titul –ejch, trestat p estupky v fíidovské obci podle fíidovského práva a právo sed t na hlavním míst v synagoze.³⁶

Krom funkcioná v t chto ú adech byli v rodin Sassoon známí talmudi tí u enci a velcí mecená-i, jejichž innost sahala daleko za vlastní fíidovskou obce. fíivili se zejména obchodem. Z Blízkého východu vyváželi p edev-ím vlnu, dále pak ov í k fle, datle a kovy. Z Indie dováželi hedvábí, bavln é výrobky, zlaté a st íbrné –perky a ko ení a z Afghánistánu kon .³⁷

Za zakladatele moderní dynastie je považován bohatý obchodník –ejch Sason ben Saleh ben David ben Jacob (Jaacov) ben Saleh ben David (1750, Bagdád - 1830, Bú-eh).³⁸ Od n j jeho potomci p ejali jméno Sason, které bylo pozd ji v britské Indii anglicizované na Sassoon.

Sason v otec Saleh zem el v roce 1773 b hem morové epidemie a tak zmín é ú ady spadly Sasonovi do klína ufl v dosti nízkém v ku.³⁹ Násím se stal v roce 1781 v pouhých t iceti jedna letech a setrval jím celkem t icet –est let, do roku 1817.⁴⁰ Ú ad saraf ba-ího zastával na dvo e bagdádského vládce Ahmeta Pa-i, který p i-el do ú adu za vlády osmanského sultána Abdul Hamida I., a to minimáln od roku 1782 po dobu ty iceti let, tedy do roku 1822.⁴¹ Ov-em v roce 1817 v Bagdádu z pov ení sultána Mahmuda II. nastoupil nový správce ó válí, protifíidovský Daud Pa-a (1817-1831). Sason ben Saleh byl donucen ú ad opustit. Paradoxn k postu Daudu Pa-ovi pomohly intriky dvou bagdádských fíidovských bratr (Ezra a Ezechiel ben Rachel), kte í se pak spolu s Daudem krut obrátili proti Sason m. Nicmén Daud Pa-a zanedlouho za al upev ovat svou moc a postupn odstra ovat v-echny reálné i potenciální nep átele, tedy prakticky v-echny vlivné osobnosti. Tvrd pronásledoval fíidy, Armény i vlivné Araby a nevyhnul se ani oním fíidovským bratr m, jimfl za svou pozici vd il.⁴² Tím zvedl fíidovskou emigra ní vlnu sm ující do r zných míst na Blízkém východ , Indie a Austrálie.

O Sasonu ben Salehovi je-t víme, fle se mu dostalo klasického ortodoxního vzd lání a ofenil s Amam bat Gabbaj, dcerou bývalého násího Israela Avrahama ben David ben Je-ua Gabbaje

³⁶ ROTH, 1941, s. 24-26.

³⁷ JACKSON, 1968, s. 4.

³⁸ Rok Sasonova narození bývá nej ast ji uvád n 1850 (nap . BEN-YAACOB, 1985, s. 54; JACKSON, 1968, xiv-xv; *Jewish Encyclopedia*, XI. s. 67.). Podle *Universal Jewish Encyclopedia*, IX., s. 373 a ROTH, 1941, s. 24, se narodil nejspí-o rok d ív, v roce 1749.

³⁹ JACKSON, 1968, s. 6.

⁴⁰ *Jewish Encyclopedia* XI. s. 67 (stejn BEN-YAACOB, 1985, s. 54.). Podle JACKSON, 1968, s. 3, Sason ben Saleh funkce zastával v letech 1778-1816. T icet osm let v ú ad uvádí i SASSOON, 1949, s. 122-123.

⁴¹ ROTH, 1941, s. 21, 25.

⁴² JACKSON, 1968, s. 6-7.

z významného rodu Gabbaj.⁴³ Amam nejspíše nebyla Sasonova jediná žena. Káfiopád m l Sason celkem –est syn ó jmenovali se Reuben, David, Benjamin, Selah, Týmón, Josef ó a jednu dceru Farhu.⁴⁴ Prvorozený syn zem el na mor, takže se d dicem stal druhorozený syn David, který se narodil v Bagdádu roce 1792.⁴⁵ Protože s atková politika byla výhodná, v t–ina vlivných Bagdádských židovských rodin byla propojena p řbuzenskými vztahy. V této praxi Bagdád–tí židé pokračovali i poté, co opustili Blízký východ. Sassoonové si dohadovali svatby nejen s p řslu–níky jiných rod , ale i v rámci svého vlastního.⁴⁶

David ben Sason samozřejmě také dostal talmudické vzdělání a uměl ty i jazyky: arab–tinu, hebrej–tinu, turetinu a per–tinu. V patnácti letech byl zasnouben a v sedmácti letech v roce 1808 ožen se třináctiletou Chanou (1794-1826, Chana bat Abdulláh Josef, anglicky Hannah), dcerou významného obchodníka z Basry. Chana Davidovi porodila ty i d ti, dva syny a dvě dcery: Abdulláh Meir (později anglicizováno na Albert, 1818-1896), Elijah (ili později anglicky Elias, 1820-1880), Mazal-Tov (1816-44) a Amam (1823-1885).⁴⁷

David pomáhal svému otci v obchodu a finančním podnikání. Ve svých dvaceti p ti letech, v roce 1817, začal přebírat od otce funkce v židovské obci. Otec ale zůstal ve funkci saraf ba–iho do roku 1822. V 2. polovině 20. let byl David Sassoon předsákem Bagdádského židovstva.⁴⁸ Stejně jako jeho předci, i David dával nemalé částky náboženským institucím a chudým uvnitř židovské komunity.

V roce 1826 Davidovi zemřela manželka Chana.⁴⁹ Proto si v roce 1828, ve věku třiceti –esti let, vzal druhou ženu, mladíčkou Farhu bat Farradfi Chajim (anglicky Flora Hyeem, Bagdád, 1814-1887, Brighton)⁵⁰, z Bagdádu, dceru obchodníka a uence. Měli spolu –est syn a ty i

⁴³ BEN-YAACOB, 1985, s. 54. Jméno Gabbaj znamená špokladník a bylo odvozeno od funkce pokladníka v synagoze. Rod Gabbaj byl jeden z dalších židovských rodů v Bagdádu, Sassoonové se s ním celkem třikrát spojili s atkem. Viz pozn. . 215. Po Sasonovi se násim stal právě člen tohoto rodu, Ezra ben Josef Gabbaj (byl jím v letech 1817-1824).

⁴⁴ BEN-YAACOB, 1985, s. 55. JACKSON, 1968, s. 5, Sasonu ben Salehovi přičítá sedm synů. Předpokládám, že jde o záměnu se sedmi potomky.

⁴⁵ BEN-YAACOB, 1985, s. 55; JACKSON, 1968, s. 5; ROTH, 1941, s. 27; *Encyclopaedia Judaica*, XVIII., s. 68; *Jewish Encyclopedia*, XI., s. 67. Naproti tomu *Universal Jewish Encyclopedia*, IX., s. 373, uvádí rok narození 1793. V práci věnující se židovské historii od věku třinácti do věku třinácti uvádí rok 1792.

⁴⁶ K pozdějším výhodným s atkám viz tabulku ROTH, 1941, s. 170. a pozn. . 215 a . 164.

⁴⁷ JACKSON, 1968, xiv-xv; BEN-YAACOB, 1985, s. 55-56; ROTH, 1941, s. 71. Viz rodokmen v příloze II. Podle *Jewish Encyclopedia*, XI., s. 68, se Elias narodil roku 1819, je to však chyba.

⁴⁸ BEN-YAACOB, 1964, s. 526; *Universal Jewish Encyclopedia*, IX., s. 373.

⁴⁹ Věchna data v odstavci dle BEN-YAACOB, 1985, s. 56; JACKSON, 1968, xiv-xv; ROTH, rodokmen na konci knihy.

⁵⁰ WEINSTEIN, 2002, s. 245. ROTH, 1941, s. 71, uvádí rok narození Farhy 1812. Podle mne se však nejspíše jedná o omyl, protože v tom samém odstavci uvádí autor několik dat, která se navzájem vylučují. Nejasnost panuje i v dataci Flořina úmrtí, BEN-YAACOB, 1985, s. 56 uvádí 1886.

dcery: Sason (1832-1867)⁵¹, Reuben (1835-1905), Avraham TMalom (ili anglicky Arthur 1840-1912), dvoj ata Áron (Aron, 1841-1907) a TMomo (Solomon, 1841-1894), Meir Faradfl Chajim (Frederick 1853-1917); hebrejsky šKetonõ (Kate, 1844-????), Rebecca (1847-1918), Simcha (1850-57), Mazal-Tov (Mozelle 1855-1952). Otec Farhy Faradfl Chajim zanedlouho prchl do Kalkaty.

Mezitím Daud Pa-a provád l své istky a v roce 1828, tedy chvíli po jeho druhé svatb , nechal zatknout a uv znit i Davida ben Sasona. Spolu s ním ve v zení skon il i David v –vagr, bratr jeho druhé feny Farhy. Tímto aktem Daud Pa-a jednak odkladil dal-í schopné osoby a za druhé cht l p ijít k pen z m domáháním se tu něho výkupného za p íslib propu-t ní. Otec Davida výkupné zaplatil. David byl v-ak propu-t n pod podmínkou, že ihned opustí m sto Bagdád. Je-t téhož dne, kdy se David Sason dostal na svobodu, rodina pronajala malou lo a David sám tajn v noci uprchl. Sm oval do Basry, která byla pod správou jiného válího, cesta trvala asi týden.⁵² Z Basry se hned vydal do perského Bú-ehru. Tam také zjistil, že ho v Bas e hledají poslové Dauda Pa-i s dal-ím zatyka em. Unikl tedy o vlásek.⁵³

Do Persie ufl moc Dauda Pa-i nesahala. Za to byla od 80. let 18. století v Bú-ehru p ítomná britská Východoindická obchodní spole nost. Její faktorie lákala obchodníky, emeslníky a tvo ila poptávku po r zných slufbách. David Sason za al se svým dovezeným malým kapitálem drobn podnikat. Z po átku byl flivot v Bú-ehru dosti kru-ný.⁵⁴ Dal-í kapitál mu p j il Samuel Zacharja, významný flidovský obchodník z perského TMrázu, který Davida Sasona i ubytoval. Navázaná spolupráce se v budoucnu vyplatila ob ma stranám. Získané jm ní Davidu Sasonovi umofnilo roz-í it obchod a za ít poskytovat r zné slufby. Koupil ást náb eflí a pronajímal ho p ijífl d jícím lodím. Obchodoval s klasickými komoditami, s nimífl Sassoonové podnikali jífl d ív: z Blízkého východu posílal do Indie ov í k fle, kon , datle a perly, zp t vozil hedvábí a kovové výrobky. V roce 1828 nebo 1829 se k Davidu Sasonovi v Bú-ehru p ipojila jeho rodina. Otec Sason ben Saleh tam krátce na to zem el.⁵⁵

⁵¹ Podle BEN-YAACOB, 1985, s. 56, Sason zem el v roce 1869, jde asi o chybu. Mimochodem, Sason byl dle flidovského zvyku pojmenovaný prvním jménem po svém d de kovi Sasonu Salehovi.

⁵² Podle tradované rodinné legendy m l David Sason p í út ku potajmu schované peníze v opasku pod oble ením a uvnit lemu plá-t za-ité perly. JACKSON, 1968, s. 8.

⁵³ JACKSON, 1968, s. 7-8; SASSOON, 1949, s. 125.

⁵⁴ Jackson op t vypráví rodinnou legendu. Práví, že ve své bíd v Bú-ehru byl David Sason nucen nocovat v p ístavi-tní boud plné krys, které odhán l ranami z pistole. JACKSON, 1968, s. 9.

⁵⁵ Data p íchodu rodiny a úmrtí –ejcha se v r zných zdrojích rozchází. Podle *Universal Jewish Encyclopedia*, IX., s. 373, p í-li v roce 1829. Podle BEN-YAACOB, 1985, s. 57, a BEN-JACOB, 1964, s. 526, rodina do Bú-ehru dorazila v roce 1828 a Sason ben Saleh zem el v následujícím roce, tj. 1829. JACKSON, 1968, s. 11, uvádí afl po átek roku 1830. Ben-Yaacob ani Jackson se nezabývají datem p íchodu.

5. DAVID SASSOON V BOMBAJI

5.1 PODNIKATELSKÁ ČINNOST A OBCHOD

David Sassoon do Bombaje poprvé krátce zavítal v roce 1830 a vrátil se do Bú-ehru.⁵⁶ V Bombaji se na trvalo usadil v roce 1832. V Bú-ehru si zajistil odbyt pro hedvábné látky, bavlninou pro šaty, a kovy a na-el dodavatele komodit z Persie.⁵⁷

Svým příchodem do Indie David Sassoon vlastně jen následoval své Bagdádské souvřence, známé a příbuzné. Měl kam jít, mohl se zapojit do malé uprchlické obchodnické komunity. Před ním ufl do Indie dorazily významné bagdádské fildovské rody Gubbay, Moshe, Nissim, Ezekiel a Ezra. Rodina Ezra a Ezekiel se usadila v Kalkatě, kam utekl i David v tchán Faradfl Chajim. Ostatní, rod Nissim, Moshe a Gubbay, flili v Bombaji.⁵⁸ Po et Bagdádských fildů v Bombaji v roce 1837 je odhadován na 350 a po et v-ech fildů v Bombaji v roce 1833 na 2246.⁵⁹ Po imigraci do britské Indie si Bagdád-tí poangli ovali svá jména. David ben Sason si změnil jméno na David Sassoon. Jeden z důvodů byla i snaha se odli-it od ostatních šorientálních domorodců, zvlá- v o ích Evropanů.

David Sassoon je-t netu-il, fle si příchod na asoval práv před zp ístupn ní ínských p ístav a na za átek bombajského obchodního vzestupu. Pronajal si malý d m v Tamarind Lane uvnit hradeb Fort⁶⁰ a na po átku roku 1832 v n m začal provozovat sv j podnik David Sassoon & Company.⁶¹ David Sassoon p írozen obchodoval s p ístavními m sty Perského zálivu, kde měl velkou výhodu ve znalosti tamních jazyků a prost edí. Vyuflíval sí svých fildovských kontaktů na Blízkém východě, v každém d leflitém centru měl n koho, na koho se mohl spolehnout. Na p íklad v Bagdádu spolupracoval se svým -vagrem, s nímfl se před pár lety octl ve v zení a který se te po stabilizaci situace v Bagdádu stal násím.⁶² Do Persie a Osmanské í-ě David Sassoon expedoval z Indie hedvábí a levné a kvalitní anglické látky vyrobené v nových britských továrnách. Do Indie dováfler Brit m i místní poptávce tradi ní k fle, koberce, ko ení, perly a tkané látky, které pak z Indie putovaly do Anglie. V t-ínu zboffl dopravoval po mo í, ale ást posílal i po zemi. Jeho obchod se postupn rozr stal, zisk vfdy

⁵⁶ JACKSON, 1968, s. 9-10; www.britannica.com/EBchecked/topic/51478/Bandar-e-Bushehr; Podle DVD, Presentation on The Synagogues, se David Sassoon do Indie podíval ufl v roce 1828.

Podle dal-í legendy mu tehdy v -tec ta z ruky poradil, aby se vrátil do Indie na dobro, protože ho tam čeká velké bohatství. David poslechl. JACKSON, 1968, s. 12-13.

⁵⁷ BEN-JACOB, 1964, s. 526; JACKSON, 1968, s. 12.

⁵⁸ JACKSON, 1968, s. 12, 25; MUSLEAH, 1975, passim.

⁵⁹ ROTH, 1941, s. 58; ISENBERG, 1988, s. 279-306.

⁶⁰ K uspo ádání m sta viz 5.3.

⁶¹ WEIL, 2002, s. 27.

⁶² Bagdád byl mezitím vrácen pod centrální osmanskou správu a tudífl bezpe ný.

zase hned investoval.⁶³ Davida Sassoonova provázela pověst poctivého a čestného obchodního partnera, která se mu a v budoucnu i jeho synům vždy vyplatila. Důležitá byla v obchodu té doby nezbytná, protože nesplněné závazky v podstatě nebyly právně vymahatelné. I z tohoto důvodu bylo důležitě, že se David Sassoon kdekoli mohl spolehnout na svého fiida.

David Sassoon uměl velmi dobře využít situace vznikajícího velkoměsta. Mohl koupit jakýkoliv kus země, aby rychle získal na ceně. Používal osvědčenou taktiku a jako dříve v Bú-ehru, i v Bombaji koupil část náboře, aby pronajímal kotevní místa. Dobře věděl, že ve městě, které flíje z obchodu a teprve se rozvíjí a kde tím pádem bude objem obchodu narůstat, bude dlouhou dobu nouze o potřebné služby, poptávka po nich rychle stoupala, ale nabídka nebyla skoro žádná. Zajišťoval logistiku a skladování zboží, poskytoval služby, byl jakýsi štlumořík, obchodník, prostředník, zástavník pro všechny. Naučil se hindsky a díky své znalosti arabštiny a perštiny mohl pracovat i pro muslimské obchodníky. Býval často placen ve zboží, které dál rozprodával. Založil si pobočku firmy v Kalkatě pro propojení s východní Indií. Postupně začal pronikat i na burzu cenných papírů.⁶⁴

Rozsah činnosti firmy velmi rychle narůstal. David Sassoon měl velké štěstí i v tom, že se mu brzo narodilo hodně zdatných synů, které mohl ve svém podniku angažovat. Byl autoritativní otec a postupně se uhlod poměrně raně v kušidistribuoval dle potřeby do různých zemí přes celou zeměkouli a skoro všude, kde firma obchodovala. Synové za svou činnost dostávali plat, ale byli do firmy přijati, až když prokázali, že něco umí a sami si předtím byli schopni něco vydlat.⁶⁵ Nepotismus byl výrazný rys celého podnikání Sassoonů.

Nejdříve David Sassoon vyslal svého nejstaršího syna Alberta do Bagdádu. V Bagdádu Albert obchodoval, ale i nabíral nové zaměstnance firmy z ad fiidů. Kromě toho s sebou přivezl i finanční prostředky, které rozdál na dobročinné účely.⁶⁶ Pak pobýval v Bombaji a v roce 1853 v íně doasně nahradil svého mladšího bratra Eliase. Po návratu do Bombaje Albert pomáhal otci v řízení firmy. V roce 1864 firmu převzal a přivedl ji k jejímu vrcholu.⁶⁷

Další syn na ad byl druhorozený Elias, který se v průběhu času ukázal jako ze všech synů nejschopnější.⁶⁸ Elias byl určen k prozkoumání možností nově se otevírajícího ínského trhu. Jako dříve při přesídlení do Indie, Sassoonové předešli trochu v dle, co mohou očekávat.

⁶³ JACKSON, 1968, s. 17-19.

⁶⁴ Ibid., s. 19.

⁶⁵ Ibid., s. 30.

⁶⁶ JACKSON, 1968, s. 26; ROTH, 1941, s. 45.

⁶⁷ Viz kap. 6.

⁶⁸ Elias byl možná až příliš schopný. Po smrti otce Davida Sassoonova v roce 1864 a převzetí firmy David Sassoon & Sons prvorozeným synem Albertem, si druhorozený Elias spolu se svým synem Jacobem v Bombaji založil v roce 1867 konkurenční podnik E. D. Sassoon & Company, který nakonec převodní otcovskou firmu předal. Viz 7.1.

Te sledovali stopu evropských firem hrnoucích se do Číny po roce 1842. Elias se vydal v roce 1844 ve věku dvaceti čtyř let nejprve do Kantonu a pak Hongkongu, kde založil pobočky firmy a odkud pak přejel do Šanghaje. V Šanghaji Elias vybudoval základnu firmy pro celý Dálný východ, pobočku otevřel až do roku 1850.⁶⁹ Elias v výjezd umožnil firmě obrovskou expanzi. Ufina po věku 50. let byla v Šanghaji soustředěna polovina obchodu Číny se zahraničím. Za několik dalších let mohli Sassoonové vybudované základny podél čínského pobřeží a po otevření japonských přístavů cizincům v 50. a 60. letech i v Jokohamě a Nagasaki.⁷⁰ Sassoonové začali do Číny a Japonska dovážet mušlín, vlněnou přepážku, kovy a koření, a zpět do Indie hedvábí, nankin, čaj a kávu. Elias v Šanghaji převzal taktiku šedivete pro věchno svého otce. Vyutil potenciálu malé rybářské vesnice na mokradní půdě, která se v krátké době změnila přetomností Evropanů promít v překladištní místo významné pro celý Dálný východ. Vystupoval jako prostředník, agent, překupník, skladník, finančník. Kupoval půdu a nemovitosti. Elias řídil pobočky v Šanghaji a Hongkongu, odkud obstarával i japonské pobočky. Stal se důležitou osobností a mecenášem šanghajské a hongkongské židovské obce.⁷¹

V roce 1853 ho v Šanghaji vystřídala jeho starší bratr Albert. Po něm do Šanghaje nastoupil vybraný bratr Solomon, nebylo mu tehdy ještě ani dvacet let. Narodil se jako čtvrtý syn (jeden ze dvojčat) v druhém manželství Davida Sassoon v roce 1841, více než dvacet let po prvních synech Albertovi a Eliasovi. Postupně se na Dálném východě objevili aspoň na krátkou dobu věichni Davidovi synové – to znamená kromě zmíněných ještě Sassoon, Reuben, Arthur, Aron a Frederick, i když někteří až po otcově smrti.⁷²

Do roku 1852 byl jediným vlastníkem firmy David Sassoon, v tomto roce k sobě přibral Alberta a později i Eliase. Firma byla přejmenována na David Sassoon & Sons. Ostatní bratři se do vedení firmy dostali až po smrti otce.⁷³

⁶⁹ EARNES, 1999, s. 157; *Encyclopaedia Judaica*, VI., s. 518. Podle DAVIDSON-HOUSTON, 1962, s. 35, to bylo v roce 1845.

⁷⁰ DICKER, 1962, s. 162; JACKSON, 1968, s. 24. Japonsko období Tokugawa bylo uzavřené před okolním světem. Až Spojené státy donutily –ogunát skrze nerovnoprávné smlouvy postupně od roku 1854 otevřít několik přístavů. Obdobné smlouvy za nedlouho podepsaly Velká Británie, Francie, Rusko a Nizozemí. Jokohama a Nagasaki se světu otevřely v roce 1859, Kóbe a další přístavy o něco později. Do Nagasaki se Sassoonovi podařilo proniknout několik měsíců před oficiálním otevřením přístavu, společně s hrstkou prvních Evropanů. V Japonsku začaly pomalu vznikat židovské komunity. KATZ, www.indojudaic.com, uvádí, že si firma založila v té době pobočku i v Tokiu, ale jde nejspíše o nepřesnost. EARNES, 1999, s. 157-159; REISCHAUER & CRAIG, 2000, s. 122-125; SATO, 1997, s. 2; *Jewish Encyclopedia*, XXI., s. 381.

⁷¹ JACKSON, 1968, s. 24. Viz kap. 7.

⁷² ROLAND, 1999, s. 147. Reuben se v Hongkongu v roce 1853 oženil, vzal si Katherine bat David Chaj ben Jechezkel Avraham Maclach. BEN-YAACOB, 1985, s. 368.

⁷³ JACKSON, 1968, s. 30; WEIL, 2002, s. 31.

Synové své výdělky ve firmě obvykle dále zhodnocovali dalšími vlastními investicemi. Zaujetím pozic v provinciích Číny a Japonska Sassoonové nastartovali obchodní expanzi tlačit z jednoho nejvýnosnějších obchodních spojení té doby, a to z britské Indie na Dálný východ. Díky svým dobrým kontaktům a dlouholetým zkušenostem s obchodem na Blízkém východě byli schopni své linky napojit i dále. Firma měla pobočky v Persii a Osmanské říši, později i v Rangúnu a Singapuru.⁷⁴

Jako první byl v roce 1858 do Londýna převelen, po krátké anglické kariéře, tetirozený syn Sassoon. O tři roky později v Londýně založil pobočku firmy. Sassoon byl první z rodiny, kdo se do Velké Británie rozhodl přestěhovat natrvalo, ale zemřel předčasně ve třiceti letech v roce 1867. I kdyby se Sassoon mohl snadno a rychle stát šanghajským, nestalo se to. V mládí získal v Bagdádu tradiční židovské vzdělání a vyrostl z něj uznávaný talmudický učenec.⁷⁵ Sassoon se v Anglii neaktivněji ze svého bratra zapojil do veřejného židovského života. Byl také velmi významný podnikatel, editorem několika obchodních společností, proslavil firmu Sassoon v Evropě. Avšak první, kdo se z rodiny veřejně podíval do Evropy, byl pátý syn Davida Sassoon, Arthur. Studoval ve Velké Británii od svých patnácti let, tedy od roku 1855, pod vedením rabína Hermanna Adlera (1839-1911), syna vrchního rabína Velké Británie.⁷⁶ Sassoonové si ve Velké Británii založili pobočky v Londýně a během bavlnového boomu v Liverpoolu a Manchesteru.

⁷⁴ JACKSON, 1968, s. 30; SAMRA, 2009, s. 355.

⁷⁵ BEN-YAACOB, 1985, s. 284; WEIL, 2002, s. 3; *Encyclopaedia Judaica*, XVIII., s. 70; *Jewish Encyclopedia*, XI., s. 67; V Londýně mimo jiné spravoval synagogu, podílel se na vedení Jews' College a Jews' Free School, kde také vyučoval hebrejštinu. Sbíral židovské umění a literaturu, podílel se na vypravení expedice hledající židy na Dálném východě. Koupil zámek v Ashley Park (u Walton on Thames), tudorovskou rezidenci z 15. století, v níž po určité době údajně sídlil i Oliver Cromwell. JACKSON, 1968, s. 37.

Sassoon v roce 1850 pojal za manželku Farhu (anglicky Flora, zemřela 1919) ben Reuben ben Seliman ben Mordechaj ben Sassoon ben Mordechaj Manduch. Narodili se jim tři synové, z nichž jeden zemřel jako dítě, a jedna dcera, nikdo z dětí ji nepřepodnikal. Prvorozený syn Joseph (1885-1918) se oženil s Louisou de Günzburg, dcerou barona Horace de Günzburg, vlivného petrohradského židovského podnikatele. Po smrti Josepha byl Ashley Park prodán. Dcera Rachel (1858-1927), se provdala za další důležitou osobnost londýnského veřejného života a bohatého žida, Fredericka Arthura Beera, a stala se významnou novinářkou. Druhorozený syn Alfred Ezra (1861-1895) jako první z rodiny uzavřel sňatek s ne-židem. V roce 1884 byl ožen s Theresou Georginou Thornycroft, dcerou anglického sochaře Thomase Thornycrofta. Manželství bylo neúspěšné, ale narodil se z něj uznávaný básník Siegfried Loraine Sassoon (1886-1967). BEN-YAACOB, 1985, s. 286-288; *Universal Jewish Encyclopedia*, IX., s. 376. Siegfried Sassoon viz *Encyclopaedia Judaica*, XVIII., s. 71.

⁷⁶ JACKSON, 1968, s. 28-29; *Universal Jewish Encyclopedia*, IX., s. 374. Otec se jmenoval Nathan Marcus Adler (1803-1890), funkci vrchního rabína vykonával v letech 1844-1890. Hermannův otec podílel hned po úmrtí otce a zůstal v něm až do své smrti v roce 1911, ve Velké Británii byl velmi vlivný. *Jewish Encyclopedia*, I., s. 195-196, 198; www.britannica.com/EBchecked/topic/6072/Nathan-Marcus-Adler; *Encyclopaedia Judaica*, I., s. 398, 405.

V-ichni synové pracovali pod otcovým vedením a táhli za jeden provaz. Firma rychle bohatla. Nejv-tí p-ísun kapitálu firmy David Sassoon & Sons plynul z obchodu mezi Velkou Británií, Indií a-ínou a to p-edev-ím z obchodu s bavlnou, anglickým textilem, opiem a-ajem. Evropané obchodovali s opiem ufl dlouho.⁷⁷ Obchod s ním byl nebývale výnosný, od 30. let 19. století p-edstavovalo opium nejvýnosn-j-í obchodní artikl na sv-t ! Na po-átku 30. let tém-jednu-t-etinu ve-kerého bombajského obchodu tvo-il vývoz této drogy.⁷⁸ Sassoon m-p-álo-t-stí. P-es Bombaj totiž proudila produkce jedné ze dvou hlavním-p-stitelských oblastí opia v Indii, a to z planiny Málva ve vnitrozemí st-edozápadní Indie (v sou-asném indickém svazovém stát-Madhjapradé-).⁷⁹ Av-ak v-t-í, star-í a hlavní oblast p-stování máku v zemi vznikla na východ-v-Bengálsku, odkud se opium exportovalo p-es Kalkatu.⁸⁰ Opium se vyváželo do východní, jihovýchodní a jifní Asie ó-do-íny, Pinangu, Singapur, na Cejlon ó-a v malém mnofství i do Evropy.⁸¹ Bylo vymy-leno jako náhrada za z-íny do Evropy dovážené hedvábí a-aj, jejichfl objem dosáhl takové hodnoty, fle dovážet za n-do-íny indickou bavlnu ufl nesta-ilo pro udržení vyrovnané obchodní bilance. Za opium z-íny do Velké Británie putoval-aj, hedvábí a st-íbro. Nejd-leflit-j-í byl-aj, který se stal lukrativním zboflím a poptávka v Evrop-p-o-n-m neustále rostla. Podnikatelé proto-asto obchodovali rovnou s obojím a Bagdád-tí fiidé nebyli výjimkou. Ztráta výsadního postavení Spole-nosti v obchodu s opiem roku 1729 umo-flnila zapojení soukromých indických i britských firem, kterým Spole-nost na tento obchod udílela licenci. Obchodu se zú-astnilo zna-né mnofství Párs-a Bagdádských fiid-ó-n-olik rodin v Kalkat-a Sassoonové v Bombaji. V Kalkat-Bagdád-tí fiidé ovládli v-t-inu tamního obchodu s opiem.⁸²

Sassoonové obchodováním s opiem vyd-lali zna-né jm-ní. Obchod s ním kyp-l-p-ed-o-ima a p-iná-el obrovské zisky. Jeho produkce stála málo a dalo se prodat s-istým ziskem afl 30%. Obchod s opiem se stal zlatým dolem poté, co se evropským roku 1842 otev-ela-ína.

⁷⁷ Od po-átku 17. století ho britská Východoindická obchodní spole-nost dovážela do Evropy pro léka-ské ú-ely. JANIN, 1999, s. 24.

⁷⁸ JANIN, 1999, s. 23; JACKSON, 1968, s. 22; ROLAND, 1999, s. 144. Zatímco v roce 1818 opium dovezené do-íny tvo-ilo 10% ve-kerého-ínského dovozu (1,65 milion-dollar), v roce 1833 to bylo ufl 54% (12,19 milion-dollar). Celkem v letech 1818-1833 opium p-edstavovalo celkem 34% ínského dovozu a-aj 47% ínského vývozu. JANIN, 1999, s. 174.

⁷⁹ JANIN, 1999, s. 37. Dobytím Sindhu v roce 1843 Britové p-esm-rovali vývoz ve-kerého opia p-stovaného v Málv-z-p-ístavu Kará-í do Bombaje. Tím si uzurpovali monopol na ve-keré indické opium. STRNAD, 2003, s. 705-707.

⁸⁰ Britové získali kontrolu nad Bengálskem roku 1757 vít-zstvím v bitv-u Palásí nad bengálským nawabem a v roce 1773 vyhlásili sv-j-monopol nad tamními plantáflemi opia. Spole-nost plantáfle roz-í-ovala a za-ala produkovat velké mnofství drogy pro-ínský trh. JANIN, 1999, s. 36-37.

⁸¹ KATZ, 2000, s. 132; MUSLEAH, 1975, s. 47.

⁸² Krom-opia Bagdád-tí fiidé v Kalkat-obchodovali s bavlnou a bavln-nými výrobky, mu-elínem a hedvábím, jutou, ko-ením, indigem, sezamovým olejem, lakem, cukrem, dováželi do Velké Británie bengálský ledek na výrobu st-elného prachu. RAY, 2001, s. 52-53.

Následoval neokávaný opiový boom, kdy na nenasytný ínský trh proudily tisíce tun omamné látky ro n . Po dani z p dy byl export opia do ínského císa ství druhý nejvýznamn j í p íjem státní pokladny britské Indie. Dovoz látky z Indie stále nar stal, vrcholu dosáhl v 70. letech.⁸³

Druhý nejd ležit j í zdroj pen z sassoonovské firmy i celé Bombaje byl obchod s bavlnou. Hlavní p í inou velké poptávky po bavln byla pr myslová revoluce v Evrop . Nové sp ádací a tkací stroje zna n zlevnily výrobu a umožnily masovou produkci ve velkých textilkách p edev ím v Manchesteru a Liverpoolu. Tím se vyplatilo do Velké Británie dovážet p es mo e surovou bavlnu a následn látky vyvážet i do chudých zemí r zných kontinent . Velké odbyti-t Británie na-la práv v Indii, p í emfl v t ína látek a britských výrobk obecn byla v Indii vylovena v bombajském p ístavu. Objem vým ny postupn nar stal.⁸⁴

Tak jako v p ípad opia, potkalo Bombaj nebyvalé -t stí souhrou okolností i v obchodu s bavlnou.⁸⁵ Vliv m la jedna zásadní událost a to blokáda p ístav j ífního pob eží Spojených

⁸³ JANIN, 1999, s. 23 (i dle Hao, Yen-p'ing. *The Commercial Revolution in the Nineteenth-Century China*. University of California Press, Berkeley, 1986, s. 276); STRNAD, 2003, s. 764.

V 70. letech firmu ufl ídil Albert, proto viz 6.1, 6.2.

V roce 1840-41 dosáhl p íjem z opia 1,43 milion liber a 6,86 % celkových d chod Britské Indie, v roce 1844-45 2,85 milion a v roce 1857-58 6,86 milion , což znamenalo více nefl plnou p ítinu d chod í, v roce 1871-72 byl ístý p íjem 7,68 milion liber. JANIN, 1999, s. 39 (dle dobového tisku); STRNAD, 2003, s. 706 (dle Wong, J. Y. šBritish Annexation of Sind in 1843: An Economic Perspectiveö. In: *Modern Asian Studies*, vol. 31, II., 1997, s. 244).

Uve me pro srovnání odhad po tu dovezených beden indického opia do íny ve vybraných letech: 1729 ó 200 beden, 1767 ó 1000, 1808-1820 ó 4000-5000, 1826 ó 12000, 1831 ó 19000, 1832 ó 23670, 1835 ó 30000, 1848 ó 40000-45000, 1855 ó 78354, 1865 ó 85000, 1872 (maximum) ó 93364, 1901-1905, 1910 ó 51000, 1917 ó 0 beden. Jedna bedna opia vážila 133 liber a obsahovala kolem 120 liber opia, tedy asi 40 balls. Na lo se ve-lo kolem 1000 beden. JANIN, 1999, s. 31-32, 70 (dle mnoha zdroj).

Obchod s opiem ukon ílen a postupn Britové ve spolupráci s í any roku 1917. P edcházely tomu bou livé debaty mezi koloniálními ú edníky i na p d londýnské vlády a parlamentu ó o morální pochybnosti prodeje -kodlivé návykové látky na stran jedné a proopiovou lobby na stran druhé. JANIN, 1999, s. 178; MUIR, 1875, s. 13-30.

⁸⁴ MORRIS, 1965, s. 16. Tak zatímco v roce 1813 se do Velké Británie dovezlo 4000 tun indické surové bavlny, o 20 let pozd ji (1833) to byl ufl trojnásobek (14 500 tun), a o 31 let (1844) pozd ji desetinásobek (40 000 tun). Zp t proudily britské pr myslov vyrobené tkaniny z oné bavlny, v roce 1824 se do Indie dostalo 55 milion metr mu-elínu, za 13 let (1837) to ufl bylo více nefl desetkrát tolik (585 milion metr). Mezi lety 1841-42 a 1851-52 se dovoz britských bavln ných látek a bavln né p íze do Indie dál ztrojnásobil, v letech se 1852-1857 cena importu zase zdvojnásobila a indický export bavlny narostl o t etinu. Bavlna podn covala i územní expanzi a tak si britská Východoindická obchodní spole nost v roce 1853 fakticky anektovala úrodnou bavlná skou oblast Bérár (severní Mahárá-tra) a v následujícím roce i m sto Nágpur, skrze n fl byla oblast p ístupná. MORRIS, 1965, s. 16; STRNAD, 2003, s. 709-711, 715.

Prom ny v hodnot vyvezené surové bavlny z Bombaje v jednotlivých desetiletích: 1840-50 ó 5,1 milionu rupíí, 1850-60 ó 26,7 milionu, 1860-70 ó 171,6 milionu, 1870-80 ó 104,3 milionu; dovezené bavln né výrobky do Bombaje: 1840-50 ó 11 milionu rupíí, 1850-60 ó 22,8 milionu, 1860-70 ó 49,8 milionu, 1870-80 ó 50,5 milionu. DOSSAL, 1996, s. 79.

⁸⁵ Námo nictvo Unie za alo v roce 1861 blokovat p ístavy Konfederace, jimiž proudila na globální trh bavlna p stovaná v Alabam . Blokáda m la dalekosáhlé d sledky. Na americké surové bavln byly totífl závislé obrovské textilky ve Velké Británii, které tak p í-ly o dodávku suroviny a byly nuceny skoro pozastavit výrobu, ímfl ohromn tratily. Jako jediný reálný náhradní zdroj se ukázala indická bavlna i p es to, že indický kultivar byl mén v ýnosný, mén kvalitní a doprava do Spojeného království byla zdlouhavá. (V té dob vedla je-t kolem Afriky nebo po zemi p es Blízký východ.) Anglický hlad po bavln byl nenasytný, p es bombajský

stát amerických a hem americké obanské války. Celkem ty i roky, v letech 1861-1865, Bombaj bohatla jako je-t nikdy p edtím, jm ní -lo vyd lat skoro p es noc. Boom rozhybal v-echna odv tví ekonomiky. Ze dne na den v Bombaji ra-ily v-emošné nové firmy a podniky. Hodnota vyvezené bavlny z bombajské prezidencie dosáhla v roce 1860-61 skoro 7 milion liber, v roce 1864-65 ufl 31 milion liber!⁸⁶ Sassoonové situace dokázali dob e vyuffit, byli jedni z nejd leffit j-ích dovozci indické bavlny do Anglie a textilií zp t do Indie.

5.1.2 ZP SOB ORGANIZACE FIRMY

p ístav za ala proudit surová bavlna z indického vnútrozemí v takovom množstve, ako hovoríme o bavlnovom boomu. TINDALL & SHI, 1998, s. 318-321, 324.

střední Afrika). Kam bylo třeba, byli vysíláni syni. Nevznikaly problémy s důvěrou a operace probíhaly v místech obchodování tvořili nejen členové rodiny, ale rovnou první potomci podléhající pevné otcovské autoritě. To vše bylo umožněno i vysokou porodností a patrilinearitou islámské společnosti.⁹⁰

Podobný model můžeme sledovat i v evropských obchodnických nadnárodních koncernech, rodinných firmách, případně v akciových společnostech z nich vzniklých. Zatímco z pohledu podnikání rodina Davida Sassoon odpovídala modelu tudížáků, s růstem firmy a její inností se čím dál tím více blížila tomu evropskému, který se v Británii uplatňoval v podnikajících viktoriánských velkorodinách. Rodiny často začaly podnikat s malým počátečním kapitálem, který byl neustále investován dále. Mladí muži byli vysíláni na zkušenou na vzdálené pobočky. Ve firmě byli angažováni synové a zeti a celá se opírala o silné příbuzenské vazby i schopnost improvizovat. Rodina si tak byla schopna vozit zboží vlastně sama sobě, protože zásilky posílali i přijímali její členové. Firmy obchodovaly se širokou škálou zboží a působily na velkém území od britské pevniny v britských koloniích a v tehle britských enkláv po celém světě. Území i druhy zboží se postupně rozšiřovaly. Vyúsťovaly přitom obrovského bezcelního prostoru britského impéria. Obchod byl později spojen s průmyslem, firmy byly i nadále samy sobě partnery a investory.⁹¹

5.2 VLIV NA VZNIK DALŠÍCH FIDOVSKÝCH OBCÍ V ASII

Do všech poboček firmy David Sassoon & Sons v Bombaji i dalších městech byly vředy umístění fidovští zaměstnanci. Ti byli často nabíráni z domoviny Sassoonů na Blízkém východě, takže hovořili stejným jazykem a dodržovali shodný synagogální ritus. Přemísťovaly se i celé rodiny z Bagdádu, Aleppa a Damašku, některé pocházely i z Jemenu. Pozdější generace vycházely ze Sassoonových kol.⁹² Být zaměstnan u firmy bylo dost výhodné. David Sassoon své zaměstnance ubytoval, sytil, poskytl jim lékařskou péči a později i školy. Rodiny tak často byly na firmě zcela existencí závislé. Kolem poloviny století 19. století to byla dokonce v tehle bombajských fidů! Známý podíl z ní byli často chudí příslušníci, kteří přišli do Bombaje jen za nabídkou práce ve firmě.⁹³

⁹⁰ GILBAR, 2005, passim.

⁹¹ CHAPMAN, 1985, passim. Popsané znaky splňovaly ty nejúspěšnější obchodnické a průmyslnické firmy: párti Tátové, z britských Matheson & Company (později splýnula s Jardine Matheson & Company) a Jardine Skinner & Company.

⁹² Více viz 5.5.

⁹³ JACKSON, 1968, s. 33; SAMRA, 2009, s. 356; *Jewish Encyclopedia*, VI., s. 580-582. Nezapomínejme však, že v Bombaji nebyli jen Bagdádští, ale rovněž Bene Israel (viz pozn. 107). Předpokládány po et všech fidů v Bombaji ve vybraných letech: 1864: 2872, 1872: 2669, 1881: 3321, 1891: 5021. *Universal Jewish Encyclopedia*, I., s. 447.

Ne jinak tomu bylo i v místech, kam Sassoonové bombajskou Bagdádskou obec přenesli. Obsazováním poboček firmy v dalších asijských místech dávali vzniknout nejen novým komunitám Bagdádských židů, ale i novým židovským obcím, protože sassoonovští zaměstnanci byly často první židé, kteří se v daném místě vyskytovali delší dobu. Ve všech místech Sassoonové zajistili slušné zázemí, a to včetně rituálních nezbytností, tedy kuchyně, synagogy a hřbitova. Tímto způsobem vznikly židovské obce v Hongkongu, Singapuru, Tchanghaji, Barmě. Židovské obce rostly s dalšími vyslanými zaměstnanci. Mnohá z nich si po nabytí zkušeností založila vlastní podnik.⁹⁴ Přičemž se stejně jako v Bombaji otvíraly velké možnosti, v sídlech před jejich postupem nebylo skoro nic a najednou se dynamicky rozvíjela. Začínali podnikat stejným způsobem jako David Sassoon kdysi v Búrhru. Poskytovali ekonomické služby chybějící v obecné nabídce, stavěli sklady a kupovali předměty, která bývala zpočátku skoro bezcenná⁹⁵ a s rozvojem sídla její cena prudce stoupala, pak opakovali osvědčené předměty a trasy obchodování.

Stejně jako ostatní obchodní domy, Sassoonové čínské pobřeží a Dálný východ obsazovali postupně. Firma své lidi poslala nejprve do Macaa a Kantonu, odtamtud pak do Hongkongu. Do Tchanghaje zaměstnanci v té době postupovali přes Hongkong a Singapur. Ze Tchanghaje šli celou oblast.

Už v roce 1840 Sassoonové obchodovali v Singapuru.⁹⁶ Nejvčetněji se přítomnost Sassoonů projevila v Tchanghaji a Hongkongu, po Bombaji to byly nejvýznamnější Bagdádské komunity v Asii. Židé tam měli obrovský vliv na vznik a rozvoj města. Do Hongkongu se Bagdádští židé dostali mezi prvními usadlíky ve 40. letech, obec se rozvíjela od poloviny 50. let a v roce si postavila hřbitov.⁹⁷ Stejně brzo Bagdádští pronikli do Pinangu a Barmy, kde se soustředili hlavně v Rangúnu a Mandalaji a v několika dalších místech, například Pegu.⁹⁸ Do Tchanghaje byl Elias Sassoon poslán v roce 1844, v roce 1862 v ní David Sassoon založil hřbitov.⁹⁹ Ovšem ve většině míst podnikání firma stálé zastoupení neměla a vážala se na své

⁹⁴ Ty nejvlivnější byly rody Hardoon a Kadoorie viz pozn. 231.

⁹⁵ Bombaj, Tchanghaj, Hongkong, Singapur byly před příchodem cizinců jen mořské rybářskými vesnicemi.

⁹⁶ Pár Bagdádských obchodníků bylo v Singapuru už před příchodem Sassoonů. První stálá synagoga byla zprovozněna v roce 1878. BEN-YAACOB, 1985, s. 462, 464; CERNEA, 2007, xxi; *Encyclopaedia Judaica*, XVIII., s. 633; *Universal Jewish Encyclopedia*, IX., s. 554.

⁹⁷ LEVENTHAL, 1999, s. 171-172. Více k hongkongské Bagdádské židovské obci viz pozn. 239.

⁹⁸ Do Barmy přicházeli Bagdádští židé také přímo z Bagdádu a Basry. První synagogu si tam postavili v Rangúnu v roce 1857 (podle CERNEA, 2007, xxi, v roce 1853, ale jde zřejmě o překlep), Sassoonové na ní dost možná také přispěli. Byla to malá dřevěná stavba, v letech 1893-1896 ji nahradili kamennou. BEN-YAACOB, 1985, s. 341-342; CERNEA, 2007, s. 8; *Encyclopaedia Judaica*, IV., s. 296.

⁹⁹ BEN-YAACOB, 1985, s. 71; EARNES, 1999, s. 158 (dle Kranzler, David. *Japanese, Nazis, and Jews: The Jewish Refugee Community of Shanghai, 1938-1945*. Yeshiva University Press, New York, 1978, s. 48.).

V Tchanghaji oběd také nejprve probíhaly v modlitebně, první synagoga byla postavena až v roce 1887, jmenovala se Bet El. www.chinajewish.org/ohelrachel1/history; *Jewish Encyclopedia*, XI., s. 231-232.

tamní fíidovské i nefíidovské partnery.¹⁰⁰ Podle Ruth Cernea procházel opiový obchod Bagdádských fíid i přes Manilu a proto také tam začali v 2. polovině 19. století přicházet.¹⁰¹ Další fíidovskou skupinou pracující pro sassoonovský dům byli indičtí Bene Israel. Bagdádští fíidé měli sice samozřejmě přednost, ale Bene Israel byli na začátku hned po nich. Firma jejich postupem času zaměstnávala víc a víc, Bene Israel s Bagdádskými fíidy i emigrovali do zahraničních poboček firmy.¹⁰²

5.3 VZTAH K JINÝM ETNICKÝM SKUPINÁM

Akoliv byli David Sassoon a jeho synové úspěšní a známí i v oči Britů, dlouho trvalo, než začali být přijímáni a respektováni v bombajské evropské společnosti. Britové, stejně jako další Evropané, se na všechny ne-Evropany dívali shora. Tak například v roce 1845 ani David Sassoon, ani žádný jiný fíid nebyl uznán za člena Bombay Chamber of commerce. Zanedlouho v ní byla rodina Sassoon jako jediná zastoupena dvakrát!¹⁰³ Z Komory byli po dlouhou dobu vyloučeni i Arméni a Indové, včetně skupiny byly také často vyloučeny i z exkluzivních evropských klubů. Situace se pomalu měnila od poloviny století. David Sassoon získal britské občanství v roce 1853.¹⁰⁴ Zlepšení vztahů zamrzlo na několik let Velkým povstáním.

Odstup si Evropané od místních obyvatel v koloniích zachovávali i fyzickým dělením sídel, na evropskou čtvrť a šten zbytek, jež bývaly fyzicky oddělené a byly označované jako šWhite townš a šBlack townš. Bombaj tomuto modelu také odpovídala. Evropané sídlili v pevnosti¹⁰⁵ na jihu a indické město se rozkládalo za její severní hradbou. Je však zajímavé, že uvnitř pevnosti po boku kolonizátorů žili i různí šdomorodci, mezi nimi i rodilí Indové. Pocházeli ze skupin Britů sympatických a blízkých, působících jako prostředníci mezi Brity a ostatními domorodci v obchodu a podnikání, ale i v překonávání kulturních bariér. Určitým způsobem se vymykali v tříinové indické společnosti, poněvadž pocházeli z různých menšin. Byla to například skupina Pársů, gudžarátských obchodníků a pak právě Bagdádských fíidů. Tyto

¹⁰⁰ Tak například v Nagasaki Sassoonové spolupracovali se skotskou firmou, jednou z nejvládnějších v oblasti, Jardine & Matheson a dalšími britskými obchodníky. EARNNS, 1999, s. 159.

¹⁰¹ CERNEA, 2007, s. 4. Toto tvrzení však odporuje *Encyclopaedii Judaice*, XVI., s. 49, podle níž přicházeli až na počátku 20. století.

¹⁰² K Bene Israel viz pozn. 107. Nejvíce jich však Sassoonové zaměstnali v textilních továrnách od 70. let dále.

¹⁰³ Jejimi členy se soustali hned dva Davidovi synové, Albert a Solomon. Viz 6.3, s. 49; 9.1, s. 65.

¹⁰⁴ CERNEA, 2007, xxiii; ROLAND, 1998, s. 61; WEINSTEIN, 2002, s. 243.

¹⁰⁵ Pevnost zvaná prostě Fort stála na hlavním ostrově Bombay Island. Její hradby byly postaveny do roku 1725 a strženy roku 1862. DOSSAL, 1996, s. 17; WEIL, 2002, s. 27.

skupiny byly schopny jít nejlípe, ale Britové si od nich přesto zachovávali určitý odstup a nepřistupovali k nim s despektem.¹⁰⁶

Stejně jako se chovali Britové k domorodcům, se chovali i Bagdáďtí fiidé ke zmíněným indickým fiidům Bene Israel. Sice jim hromadně dávali práci ve své firmě a spolu s tím jim poskytovali i slušné základní potřeby, ale v denním kontaktu na ně pohlíželi jako na nerovné. Bene Israel vypadali jako Indové, měli tmavou pleť, ještě nedávno mluvili na vesnicích, mluvili místním jazykem. Ale hlavní problém tkvěl v nedodržování všech halachických pravidel, čímž Bagdáďtí zpochybňovali samotné jejich fiidovství. Hlavní problém tkvěl v tom, že Bene Israel nepropraktikovali levirátní sňatky a rozvod. Nikdy, ani v dnešní době, nebyli Bene Israel Bagdáďskými fiidy zcela přijati.¹⁰⁷

Rodina Sassoon si nabyté bohatství užívala a filia si okázale. David Sassoon vybudoval na severním kraji tehdejšího města ve čtvrti Byculla velké přepychové sídlo, italský novorenesanční zámek pojmenovaný Sans Souci. Jako vichní bohatí v Bombaji, se Sassoonové na období předsunového vedra přesunovali do Púny, sídla asi 130 kilometrů východně od Bombaje s výšší nadmořskou výškou a nižší teplotou, které tehdy mělo asi 80 000 obyvatel. Tam si postavili honosnou letní vilu Garden Reach.¹⁰⁸

Ke konci Davidova fiivota začali Sassoonové pronikat mezi Evropany. Na příklad po Velkém indickém povstání uspořádal David Sassoon na oslavu jeho britské porážky pompézní večeři

¹⁰⁶ DOSSAL, 1996, s. 16, 19.

¹⁰⁷ Bene Israel se v Bombaji usadili ufl před příchodem Bagdáďských fiidů, v polovině 18. století. První synagogu (Tšar ha-rachamim) si postavili v roce 1796. Nedodržování levirátního sňatku a neznalost rozvodu měly podle okolního hinduistického prostředí snadno oekázat. Když do Bombaje přišli Bagdáďtí uprchlíci, slušby Bene Israel se jim přišly vhod ó synagoga, h bitov, koer maso. ROLAND, 1998, s. 20. Avšak v roce 1836 (ISRAEL, 1982, s. 46, uvádí rok 1840, asi chybně) ufl Bagdáďtí řádali (mezi deseti řadatelů byl i David Sassoon) možnost si na fiidovském h bitov postavit zeď, aby byli od Bene Israel dostatečně odděleni. Řádost možnost zamítlo a později vnovalo Bagdáďským předu na vlastní h bitov (v Chinchpokli, viz 7.2). Stejně tak později odmítl Bagdáďtí prosbu Bene Israel, aby se mohli prozatímnechat pohřbívati na Bagdáďském h bitov mezitím nejlí si postaví nový vlastní h bitov. ISRAEL, 1982, s. 46; KATZ, 2000, s. 151-152; ROLAND, 2003, s. 2.

Bene Israel dále nebyli Bagdáďskými přijati do minjany a v Bagdáďské synagoze nemohli říst z Tóry. (V Rangúnu se diskriminace ve 30. letech 20. století dostala afl před Rangoon High Court, který rozhodl ve prospěch Bene Israel. (Více viz CERNEA, 2007, s. 71-78, a dokumenty soudního řízení ibid., s. 139-144.) Stejně tak se skupiny zastala i indická správa roku 1936 v Bombaji v případě, kdy byli Bene Israel v Jamsetji Jijibhai Hospital vyloučeni z Bagdáďského sálu. Vztahy mezi oběma skupinami se zhoršovaly s postupnou anglicizací Bagdáďských a po Velkém indickém povstání. Tak například ve sítání bombajského lidu v roce 1881 (ale jako v jediném) byly jasné odděleny kategorie šJews proper a Bene Israel. Bene Israel byli výslovně vyloučeni z vší Bagdáďských dobročinných nadací (špro chudé fiidy krom Bene Israel a černých fiidů z Kóínů ROLAND, 2003, s. 9): The Sir Jacob Sassoon Bombay Charity Fund, the Bombay Jewish Burial Ground, The Lady Rachel Sassoon Dispensary, Sir Jacob Sassoon Passover Food Trust Fund. Ale na druhou stranu Elias David Sassoon a jeho syn Jacob později poskytovali peníze na charitu přímou Bene Israel. ISRAEL, 1982, s. 49-50; KATZ, 2000, s. 151, 153-154; ROLAND, 1998, s. 65-66, 70-72; ROLAND, 2003, s. 4, 7-8. O vztahu obou skupin viz dále STRIZOWER, 1971, s. 42-52.

Spor byl oficiálně vyřešen afl v roce 1961, kdy byli Bene Israel vrchním sefardským rabínem Izraele uznáni za právoplatné fiidy. (Vrchní rabín kupodivu pocházel z Bagdádu.) KATZ, www.indojudaic.com.

¹⁰⁸ JACKSON, 1968, s. 25; WEINSTEIN, 2002, s. 235.

ve svém sídle Sans Souci. Na banketu se sešlo na pět set hostů, byly to samé vlivné osobnosti města, včetně guvernéra bombajské prezidence barona Elphinstona. Velká část z nich byli Evropané. Sassoonové si našli přítele mezi britskou vzdělanou elitou a politiky.¹⁰⁹

Krom Evropanů se přáteli i s ostatními. Typický byl vztah, přátelský i obchodní, mezi Bagdádskými židy, Pársy a džinisty. Všechny tři komunity si byly v lec čím podobné (menšiny, vlastní náboženství, dobrovolná izolace od okolního prostředí, skupina drží pevně pohromadě, podnikání) a velmi schopné, flivily se obchodem a později přibíraly přemýšlení. Nejzajímavější je blízký vztah Sassoonů a Párů. Párská a (Bagdádská) židovská náboženská komunita vykazují ufilí společné rysy (diaspora opouštějící ve své vlasti utlačovanou menšinu, uzavřenost vnitřním prostředím, striktní endogamie, vlastní jazyk, neobvyklé náboženství a pohřební rituály...). V Bombaji si obě skupiny navzájem konkurovaly a představovaly dvě nejúspěšnější bombajské ne-evropské podnikatelské skupiny a jedny z nejúspěšnějších ve městě vůbec.¹¹⁰ Obě skupiny byly také hlavními bombajskými mecenáši nejen přispívající i mimo svou komunitu, jejich přítomnost je i v současné Bombaji viditelná na každém kroku. Nutno říci, že Párové byli v obojím dalekěji než Sassoonové, potažmo Bagdádští židé obecně. David Sassoon se blízce stýkal například s džinistickým džinistickým (Jamshetji Jijibhai, 1783-1859), zakladatelem významné podnikatelské a mecenášské dynastie. Židé a Párové spolu někdy spolupracovali, například Párové Sassoonovi často řídili provoz textilek.¹¹¹ Daleko společně Bagdádským židům a Páram byla existence na pomezí mezi indickým a evropským prostředím. Ani jedna skupina si nestavěla, na rozdíl od hinduistů, žádnou rituální překážku k oběhům a naopak, sami byli Evropany mnohem lépe přijímáni než ostatní šedomorodci a dříve než oni pronikli do evropské společnosti a funkcí ve veřejné správě, získali rytířské tituly a západní vzdělání, stěhovali se do Velké Británie atd.¹¹²

5.4 NÁBOŽENSKÝ ŽIVOT

I když se David Sassoon ke konci života pohyboval ve vybrané evropské společnosti a sídlil v evropské vile, nikdy nezapomněl své židovsko-arabské kořeny, právě naopak. Uměl sice dobře hindsky, ale převládalo se nikdy nenaučil anglicky a údajně se ani učit nechtěl. Když mohl,

¹⁰⁹ Blíže se přáteli například s Dr. Johnem Wilsonem, biblistou, archeologem a misionářem. JACKSON, 1968, s. 33, 35; ROTH, 1941, s. 63.

¹¹⁰ V Kalkat stejnou šroli konkurent, přítel a mecenáš – (hlavně dovnitř své komunity) například daleko exilová menšinová komunita džinistů Arménů flivících po boku druhé poloviny indických Bagdádských židů. MUSLEAH, 1975, s. 76; ROLAND, 1999, s. 145; WEINSTEIN, 2002, s. 239.

¹¹¹ ROLAND, 1998, s. 311 (pozn. 31), 357 (pozn. 68). Viz i 6.2, s. 46.

¹¹² DOBBIN, 1972, s. 23, 25. K Páram v Bombaji viz například ibid., s. 2-25; DOSSAL, 1996, s. 49, 59-60.

tak osobní i firemní korespondenci vedl vždy v judeo-arab-tin . Také název firmy fungoval s anglickým David Sassoon & Company paralelně i v hebrej-tin : David Sason ve-Chaverav. David Sassoon byl vysoký, autoritativní a zásadní nosil orientální šat, turban a plnovous.¹¹³ V náboženství byl David Sassoon velmi ortodoxní, od judaismu se odvíjel celý jeho život. Vyrostl v ortodoxní rodině v Bagdádu a dostal tam talmudické vzdělání. Na náboženském životě rodiny v Indii se v její první polovině generaci nic nezměnilo. David Sassoon se stal přirozeným vůdcem Bagdádské židovské komunity v Bombaji. V praxi v obci zastával i funkci soudce.¹¹⁴

Bagdádští židé si zřídili na počátku 30. let modlitebnu v malém domě pronajatém právem od Párse. Štítali tehdy ne více než dvacet tisíc rodin. Až o skoro tisíc let později, v roce 1861, se jim dostalo synagogy zřízené k danému účelu, kterou vybudoval David Sassoon ve čtvrti Byculla na severním konci města. Synagogu postavil v novoklasicistním stylu a pojmenoval po sobě Magen David. Vedle ní zřídil mikvu a ubytovnu pro židovské návštěvníky. Ve čtvrti Byculla bydlela většina Bagdádských židů, bohatí se stěhovali do oblasti Fort v srdci města. Tam byla postavena synagoga Knesset Eliahu v roce 1884.¹¹⁵ Bagdádští židé se nevymezovali v určitou čtvrti, i když se přirozeně koncentrovali kolem synagogy Magen David v Byculle a pak v centru ve Fort u Knesset Eliahu.¹¹⁶

David Sassoon dodržel všechna halachická pravidla a očekával to i od svých sousedů. Ve svém sídle si zřídil soukromou modlitebnu, dodržel i denní modlitby, zaměstnával vlastní židovské kuchyňské a čističské, měl dokonce vlastní mikvu s pramenem vody a sklad macesové mouky. Všechny kanceláře a pobočky firmy zavíraly na Šabat a židovské svátky, úterna zavírala i na dobu minchy. Ve volném čase David Sassoon doma studoval Tanach, Talmud a Zohar a hostil různé židovské učence. Doma zaměstnával několik sluh dovezených z Bagdádu, s nimiž zacházel podle pravidel Tanachu.¹¹⁷ Na Sassoon v popud zavedla Bombay Electric Supply and Transportation Company pro židy speciální předplacené jízdenky, aby o Šabat nemuseli platit peníze.¹¹⁸

¹¹³ JACKSON, 1968, s. 32; ROTH, 1941, s. 65. Viz p. 1. V.1.

¹¹⁴ *Universal Jewish Encyclopedia*, IX., s. 373. Tyto údaje pomyslně převzal od svého předchůdce Solomona Jacoba. ISRAEL, 1982, s. 45. Viz s. 16.

¹¹⁵ Postavil ji vnuk Jacob Sassoon, viz 8.3.

¹¹⁶ KATZ, 2000, s. 150 Postupně se začali usídlovat i mimo tyto dvě čtvrti, kdekoliv, kde si to mohli dovořit, například v Colaba a Malabar Hills. Sassoonové obývali stejné části města jako kolonizátoři a viz 5.3 a s nimi se i stěhovali do nově vznikajících čtvrtí. Nedostatek prostoru uvnitř Fortu ke konci století přinutil Evropany i jejich špičkové domorodce aby začali osídlovat místa mimo pevnost, například v městě. Stěhovali se například do čtvrtí Malabar Hills, Byculla, Lalbaug a Parel. Sassoonové je následovali. DOSSAL, 1996, s. 19. Jednotlivé čtvrti a viz p. 1. III.2. K synagogám viz JACOB, 2000, s. 8-9.

¹¹⁷ JACKSON, 1968, s. 32.

¹¹⁸ WEINSTEIN, 2002, s. 27.

5.5 MECENÁŘSKÁ INNOT¹¹⁹

Mecenářství je charakteristické pro židovskou společnost na celém světě, výjimkou není ani souasná doba. Tak jako jinde, i v případě rodiny Sassoon filantropie vycházela jednak ze sociálních příkazů Tanachu a pak z nutné potřeby se sobě sama o sebe postarat a přetrvávat a souasně si zachovat svou kulturní a náboženskou jedinečnost jako obranu proti asimilaci a vnějšku prostředí. Proto kdekoliv se Sassoonové ocitli, vždy se snažili zajistit své související materiální, ale i jim dát vzdělání a stavět synagogy. Protože to byli židé, mohli se ocitnout jedině v židovské obci, nebo alespoň v malé židovské komunitě, aby byl splněn biblický příkaz minjanu. Kde obec nebyla, Sassoonové ji sami vybudovali. David Sassoon navazoval na filantropickou tradici svých bagdádských předků, automaticky spojenou se získáním bohatství. Narozdíl od otce Sasona ben Saleha se David Sassoon více otevíral nežidovskému prostředí. Podle příkazu Tanachu o desátých odváděl minimálně desetinu příjmu chudým a potřebným souvisejícím, zatímco na veřejné instituce a projekty dával další částky.¹²⁰ Desátky navíc hodně překračoval. V judaismu se očekává, že studovat Boží slovo bude každý toho schopný muž, takže tedy také patřili mezi sponzorské priority. Navíc David Sassoon jakožto zaměstnavatel potřeboval chytré pracovníky, přidal proto do kolektivní sekulární předměty.

David Sassoon postavil a provozoval několik vzdělávacích institucí pro židy. Přáci začali v nejnižší škole Talmud Tóra založené roku 1855.¹²¹ Pak postoupili do kolektivní organizace David Sassoon Benevolent Institution, kde se kromě náboženských spisů a hebrejštiny¹²² učili i praktické předměty pro úřednickou kariéru v Sassoonov firmě: angličtinu, hindštinu, arabštinu, zeměpis, matematiku, účetnictví, dokonce byla do rozvrhu zahrnuta i chita, aby budoucí zaměstnanci mohli, kdekoliv se ocitnou, dodržovat pravidla košer stravy.¹²³ V roce 1860 se kolektivní Talmud Tóra přestěhovala do nové prostornější budovy v nádvoří již zmíněné synagogy Magen David, kterou David postavil v téže době.¹²⁴ Za komplex synagogy a kolektivní

¹¹⁹ Ke všem stavbám popsaným v této podkapitole viz mapy v příloze III.3, III.4, III.6-III.8, IV. a fotografie dle seznamu příloh.

¹²⁰ ROTH, 1941, s. 64.

¹²¹ *Jewish Encyclopedia*, VI., s. 581.

¹²² Pro výuku hebrejštiny si David Sassoon nechal napsat tři učebnice židovským učencem moravského původu Moritzem Steinschneiderem (1816-1907). Steinschneider se narodil v Prostějově. Studoval na talmudických institucích v Mikulově a Praze, odkud postoupil do Vídně a na univerzitu v Berlíně. Věnoval se jazykům Blízkého východu a židovské literatuře, téměř 12 let katalogizoval Bodleian Library. Proslavil se především jako jeden ze zakladatelů Wissenschaft des Judentums a jako zakladatel moderní židovské bibliografie. Jedna z učebnic vytvořených pro bombajskou obec byla i dílka Imre Binah: *Spruchbuch für Jüdische Schulen*. Berlin, 1847. *Jewish Encyclopedia*, XI., s. 545-547; *Encyclopaedia Judaica*, XIX., s. 197-199.

¹²³ KATZ, 2000, s. 145; ROTH, 1941, s. 60-61.

¹²⁴ *Jewish Encyclopedia*, VI., s. 581.

David Sassoon zaplatil 200 000 rupií. V něm stál ještě útulek pro poutníky a mikve.¹²⁵ Synagoga právě prochází rekonstrukcí.¹²⁶

V roce 1855 vznikla v Bombaji organizace Chevrat bejt David, v jejím čele stál David Sassoon a v ní se angažovali jeho syni. Vytyčila si za cíl starat se o chudé uvnitř Bagdádské obce, zaplatit příchod židů ze Svaté země (–lichej arec), podporovat studenty Tóry a šdofovat na všechny náboženské záležitosti. Organizace také zajišťovala zdravotnickou péči, vedla matriku obce a v letech 1855-1866 vydávala periodikum v judeoarabštině Dore–tov le-ammo.¹²⁷

David Sassoon pamatoval i na vzdálené židovské obce, v nichž žili Bagdádští židé. Pravidelně posílal peníze nejen nemajetným souvrocům v Bombaji, ale i v Basře, Bagdádu a Palestině. Přispívaly jen do té míry, aby obce byly rovněž podle Rotha dohromady kolem 30 000 rupií, Sykes uvádí částku 50 000 rupií.¹²⁸ Kromě toho financoval židovské obce, tedy opatřoval obce Bagdádských židů, ve Velké Británii, Japonsku, Íráně a Austrálii.

Zvšstí o mecenášství Davida Sassoonu se rychle roznesly. Přicházeli za ním židé z různých zemí, především z oblasti, odkud pocházeli Bagdádští židé, tedy z Osmanské říše, a dále z Buchary a Jemenu. Přádali finance na všechno možné. David přispíval na stavby synagog, židovské osidlování Palestiny, vykupování vězňů, poskytování věn chudým dívkám, židovství u encí, tisky knih... Postavil synagogu ve městě Al-Chilla a nechal opravit hrobku ve vesnici Kifil nedaleko al-Chilly, tradicí popisovanou starozákonnímu proroku Ezechieli.¹²⁹ Příchod židů o peníze ubytoval, oděloval a sytil, jakož i jiné židovské poutníky a návštěvníky Indie. Pobýval u něj v Bombaji asi šest měsíců v roce 1859 na příklad židovský cestovatel a autor cestopisu Jacob Safir.¹³⁰ Za Sassoony přišel i chabadník Meur Zalman ben Menachem Mendele z Hebronu v roce 1853, obdržel finance na postavení synagog v Hebronu a Jeruzalémě.¹³¹

¹²⁵ Není jasné, zda nejsou také započítány do celkové ceny SYKES, 1867, s. 544-545; JACOB, 2000, s. 8.

¹²⁶ Příchod bílá a flutá barva fasády bude nahrazena modrou a bílou, barvami státu Izrael. Rekonstrukci financuje izraelský sponzor. Osobní sdělení Hayab Baruch, správce synagogy, 21.1. 2010. Ve svatostánku synagogy dodnes najdeme povodní svitky Tóry přinesené Sassoony z Bagdádu. Viz příloha VI.1.

¹²⁷ BEN-YAACOB, 1985, s. 60-63. Na vydávání periodika se velkou měrou podílel Davidovi syn Sassoon.

¹²⁸ ROTH, 1941, s. 64; SYKES, 1867, s. 545. Dávky do Svaté země posílali tradiční židé snad v celé diaspoře, rovněž v Bagdádu a Basře. SASSOON, 1927, s. 449.

¹²⁹ BEN-YAACOB, 1985, s. 58, 68; ROTH, 1941, s. 62-65; *Encyclopaedia Judaica*, VI., s. 645.

¹³⁰ JACKSON, 1968, s. 33. Jako vyslanec jeruzalémské židovské obce Jacob Safir (1822-?1886) v letech 1858-1863 navštívil mnohé země: Egypt, Jemen, Aden a tehdy patřící pod britskou Indii, Cejlón, Barmu, Singapur, Austrálii, Nový Zéland. Byl první židovský cestovatel, který přinesl zprávy o žemenských židech. Ze svého putování sepsal cestopis *Even Safir* (I., Lyck, 1866; II., Mayence, 1874), obsahuje cenné informace o tehdejších židovských obcích. V Indii Jacob Safir navštívil Kóín, Bombaj a Kalkatu. *Encyclopaedia Judaica*, XVIII., s. 35-36; *Jewish Encyclopedia*, XI., s. 51.

¹³¹ MUSLEAH, 1975, s. 510.

I ve svém předvedrovém útočišti, v Púnu, se David Sassoon žil. Pro Bagdádské židy tam vybudoval synagogu, kólu a založil hřbitov. Budování synagogy začalo v roce 1863 a dokončeno až v roce 1867 po Davidově smrti. Stála 40 000 rupií, byla nazvána opět po svém staviteli, Ohel David. Je to cihlová stavba v novogotickém stylu, její věž se tyčí tak vysoko, že se stala známou dominantou města a celá synagoga bývá obyvateli obecně nazývána Lál Déval.¹³² Synagoga byla zrekonstruována a dnes se v ní konají občasně bohoslužby. Spravuje ji bombajská židovská obec ve spolupráci s městem.

Další významná instituce v Púnu je Sassoon Hospital, opět převodně zbudovaná v tehdy Brity oblíbeném novogotickém stylu. Před ní stavbu darovala britská správa, která měla hradit většinu nákladů, Sassoon v ní investoval dvacet letiny, což bylo 213 000 rupií.¹³³ Stavba započala roku 1863 a skončila až tři roky po Sassoonově smrti, v roce 1867. Nemocnice byla moderně vybavena podle evropských vzorů s lůžky pro dvacet pacientů a ubytovnou pro doktory a sestry. Měla sloužit všem potřebným bez ohledu na etnický původ a náboženství. Nedaleko nemocnice David Sassoon zřídil za 25 000 rupií Infirmary and Leper Asylum. K nemocnici v roce 1909 Davidův vnuk Jacob přidal Sir Jacob Sassoon European Hospital a Rachel Sassoon Hospital. Sassoon Hospital se dosud jmenuje stejně jako v době založení a je největší nemocnicí pro Pune district, ulice, v níž leží, byla pojmenována Sassoon Road.¹³⁴

David Sassoon přispěl i na ne-židy a dokonce jejich sekulární vzdělávání. Daroval 5000 rupií na English School for native girls.¹³⁵ Sponzoroval v roce 1856 částkou 30 000 rupií nápravné zařízení mladých delikventů, první tohoto typu v Indii.¹³⁶ Byla založena v roce 1850 dle vzoru moderních britských technických škol jako Bombay School of Industry. David Sassoon instituci poskytl novou budovu a stálý příspěvek, když uhlavně mladí delikventi se učili praktickému řemeslu. Na počest dárce byla škola přejmenována na Sassoon Reformatory and Industrial Institution for Juvenile Offenders. Nachází se ve čtvrti Matunga na severu města.¹³⁷

V současné době slouží bohužel už jen jako polepšovna, i když vypadá spíše jako dětské vazení.

¹³² SYKES, 1867, s. 536. Název v maráthtině doslova šRed Temple. Viz přílohy IV., VI.17, VI.20.

¹³³ WEIL, 2002, s. 28. Podle SYKES, 1867, s. 545, to bylo 185 000 rupií. Weil možná uvádí částku za nemocnici, 213 000 rupií, jíž dohromady s cenou Infirmary and Leper Asylum, a na to neupozoruje. Pak by cena podle Sykesa vycházela 185 000 + 25 000 rupií, což by bylo blízké částce Shalvy Weil. Nápis na pamětné desce nemocnice uvádí celkovou cenu stavby 310 060 rupií. SASSOON, 1932, II., s. 578.

¹³⁴ SYKES, 1867, s. 539; WEIL, 2002, s. 28-29. Viz 8.3. Na konci 20. století se objevily snahy nemocnici přejmenovat, převodní název zůstal na zásah pánského přítele rodiny. Pune district v současné době má přes 7 milionů obyvatel. WEINSTEIN, 2002, s. 235; Sčítání lidu v Indii v roce 2001:

http://www.censusindiamaps.net/page/India_WhizMap/IndiaMap.htm. Viz přílohy IV., VI.19.

¹³⁵ SYKES, 1867, s. 536.

¹³⁶ WEINSTEIN, 2002, s. 235. SYKES, 1867, s. 545, uvádí, že David Sassoon v ní investoval částku 50 000 rupií a budovy.

¹³⁷ JACKSON, 1968, s. 34-35; JACOB, 2000, s. 13. Viz přílohy III.3, III.4, VI.6.

Mnohem významnější bylo však postavení budovy pro Bombay Mechanics' Institute, sdružení evropských obchodníků a techniků z bombajské mincovny a doků, ve čtvrti Fort. David Sassoon organizaci poskytl v roce 1863 60 000 rupií, což byla polovina potřebné sumy, druhou polovinu a pozemek zajistila britská správa.¹³⁸ Budova byla dokončena v roce 1870 a přispěla k rozvoji města. V duchu britského trendu vzdělávání obyvatel zakládáním muzeí, to byla jedna z řady v té době v Bombaji budovaných vzdělávacích institucí.¹³⁹ Měla seznamovat domorodce s moderní vědou a technikou. Cihlová novogotická budova byla velmi působivá architektonicky i vnitřně a obsahovala knihovnu (nejstarší ve městě), divadlo, muzeum a velký přednáškový sál. Zanedlouho po založení David Sassoon zemřel. Institut se dnes jmenuje David Sassoon Library a slouží především jako technicky zaměřená knihovna pro obyvatele Bombaje, je to třetí největší knihovna ve městě. Ulice, v níž leží, byla také pojmenována po Davidu Sassoonovi.¹⁴⁰

Další moderní instituce, jejíž David Sassoon financoval, bylo rodící se Victoria and Albert Museum ve čtvrti Byculla na kraji zahrad Victoria Gardens. Muzeum bylo budováno od 50. let jako první myšlené muzeum pro západní Indii. Krátce před svou smrtí, v roce 1864, nechal David Sassoon před budoucím muzeem postavit v římském slohu hodinami za 20 000 rupií. Jako svůj poslední veřejný přínos muzeu daroval za 100 000 rupií mramorovou sochu prince Alberta, manžela královny Viktorie. Na soše je vytesán dedikační nápis i v hebrejštině, stojí v hlavní hale muzea.¹⁴¹ V dané době bohatá iasto vyjadřovali vděčnost vládnoucí dynastii v nováním soch a podobn. Na samotné Victoria Gardens David Sassoon dal 1000 rupií.¹⁴² Svou oddanost britské vládě vyjádřil David Sassoon i když bombajské prezidencii nabídl, že sám zformuje a vybaví flidovskou legii na obranu koloniální správy za Velkého indického

¹³⁸ SYKES, 1867, s. 541.

¹³⁹ Mezi n dále pat íly: Bombay Agri-Horticultural Society (založena 1830), Bombay Geographical Society (1831), Bombay Medical and Physical Society (1835), Victoria and Albert Museum (1872). DOSSAL, 1996, s. 42.

¹⁴⁰ DOSSAL, 1996, s. 42-45; JACOB, 2000, s. 20-21, 24; WEIL, 2002, s. 31. Jméno dárce nese knihovna od roku 1938. Skici rozvržení interiéru viz DOSSAL, 1996, s. 43-44. Bustu v tympanonu budovy vytvořil otec spisovatele Rudyarda Kiplinga, John Lockwood Kipling (1837-1911), který v té době vedl bombajskou School of Art. BEN-YAACOB, 1985, s. 71 uvádí, že David Sassoon nechal před knihovnou postavit sochu Jiřího V., jde však o chybu. WEINSTEIN, 2002, s. 233; www.davidsassoonlibrary.com/history.html; www.britannica.com/EBchecked/topic/318987/Rudyard-Kipling. Viz p íl. III.3, VI.7.

¹⁴¹ JACOB, 2000, s. 25; SYKES, 1867, s. 538; KANNANGARA, 1968, s. 163; WEIL, 2002, s. 31. Je to jediná socha zpodobující anglického i britského panovníka s hebrejským nápisem na sv t (p ípis nápisu viz BEN-YAACOB, 1989, s. 66). Muzeum bylo roku 1975 přejmenováno, aby m ěn ě připomínalo koloniální minulost na sou asné Bhau Daji Lad Museum, př ílehlé zahrady nesou oficiální jméno Veer Jijamata Bhonsle Udyan. Viz p íl. III.7, V.2, VI.8. BEN-YAACOB, 1985, s. 70; www.bdlmuseum.org.

¹⁴² SYKES, 1867, s. 541; WEIL, 2002, s. 27-31.

povstání.¹⁴³ David Sassoon pomáhal koloniální správě jinak, například poskytl prostředky Famine Fund, dále fondu na podporu vdov a sirotek po mučednících padlých během Velkého povstání. Další nadací, jejíž přispělem, byl Lancashire Relief Fund za americké občanské války, které vlastně vydělil za velkou část svého jmění. V Bombaji i Hongkongu postavil Sailors' Homes, útulky pro obchodníky a námořníky.¹⁴⁴

David Sassoon nechal peníze v každé oblasti, ve které v Indii tehdy nikdo nic nesponzoroval. Patřil mezi nejvýznamnější mecenáše tehdejší Indie. Mecenášství západního typu bylo do té doby v Indii neznámé. Podle odhadů David Sassoon do své smrti vložil do bombajské prezidence na dobročině více než 100 000 liber.¹⁴⁵

5.6 ODKAZ

David Sassoon zemřel v Púnu 7. listopadu 1864 po náhlé horečce ve věku sedmdesáti dvou let. Byl pohřben v hrobce na nádvoří synagogy Ohel David dle minhagu Bagdádských řídů. Cena zanechaného majetku byla odhadnuta na pět milionů liber!¹⁴⁶

Protože osobnost Davida Sassoonova byla známá vlivným kruhům v celé Indii i v zahraničí, o jeho skonu informoval i deník The Times of India a další periodika.¹⁴⁷ Na veřejné shromáždění k uctění jeho památky přišlo údajně 4000 lidí, mezi nimi významné osobnosti města.¹⁴⁸ Guvernér Bombaje sir Bartle Frere se zasloužil o zhotovení mramorové sochy Davida Sassoonova v životní velikosti do haly Sassoonem sponzorovaného Mechanics' Institute.¹⁴⁹ Finance byly vybrány veřejnou sbírkou, přispěli Pásové, Rothschildové, i židovské obce na Blízkém východě a v Íráně, vybralo se 34 600 rupií.¹⁵⁰ Socha dodnes stojí ve vstupní hale budovy. Občané Bombaje se údajně složili také na mramorovou bustu Davida

¹⁴³ Po konci povstání David Sassoon prý nařídil v domě v Bombaji osvětlit domy a odříkávat modlitby a pošeňňání za britskou královskou rodinu. Ale i na povstání David Sassoon dost vydělal, protože během něj nakupoval, zatímco ostatní prodávali. JACKSON, 1968, s. 35-36.

¹⁴⁴ ROTH, 1941, s. 65.

¹⁴⁵ JACKSON, 1968, s. 33; SYKES, 1867, s. 539.

¹⁴⁶ JACKSON, 1968, s. 43-44; BEN-YAACOB, 1985, s. 124; WEIL, 2002, s. 31. Viz přílohu VI.18.

¹⁴⁷ BEN-YAACOB, 1989, s. 86; JACKSON, 1968, s. 43. Například Friend of China, 10. 1. 1865, přeloženo: „Bombaj ztratila jednoho ze svých nejaktivnějších, nejbohatších a nejvděčnějších občanů. Ctihodný David Sassoon, v dce řídů západní Indie, a na celém světě vážený obchodník, zemřel ve městě Púna 5. dne tohoto měsíce [sic!]. David Sassoon byl znamenitý svým vzhledem, osobností i vystupováním na veřejnosti. Choval se vždy důstojně a krácel jako Šrinc a předseda Izraele; jakým výsledkem byl. Naprosto se ovládal a v životě i podnikání se řídil těmi nejlepšími pravidly. Svou energií a houflevnatostí daleko vynikal nad ostatní, stejně jako svou saulovskou postavou. Byl vždy jako první připraven se zapojit do jakéhokoliv pokusu, jenž by mohl vést k prospěchu blížících, ke zlepšení města, ve kterém sídlil, a k rozvoji obchodu na Východě; měl velké srdce, a jeho vděčnost a laskavost byly přímou měrou jeho neměnného bohatství. Nebylo by snadné vyjmenovat ani jeho veřejné dobrodiní; ...“ (Převzato z SYKES, 1867, s. 544-545.)

¹⁴⁸ WEINSTEIN, 2002, s. 240.

¹⁴⁹ V prosinci bylo na bombajskou radnici svoláno mimořádné shromáždění, aby rozhodlo o pomníku Davidu Sassoonovi. Výsledkem byla zmíněná socha. *Jewish Encyclopedia*, XI., s. 67.

¹⁵⁰ BEN-YAACOB, 1985, s. 71; JACKSON, 1968, s. 43.

Sassoon, tá je dnes umístěná vedle Sassoonovy sochy prince Alberta ve Victoria and Albert Museum.¹⁵¹

Firmy se ujal nejstarší syn Albert. Davidova manželka Flora se odstěhovala za příbuznými do Londýna.

¹⁵¹ *Jewish Encyclopedia*, XI., s. 67. Obě sochy viz p. čl. V.2, VI.7.3.

6. ALBERT SASSOON

6.1 OBCHOD

Abdulláh Sassoon se Davidu Sassoonovi narodil jako prvorozený syn v prvním manželství v roce 1818 v Bagdádu. S přesunem do britské Indie si začal říkat Albert.¹⁵² Od mládí otci ve firmě pomáhal a byl jeho pravá ruka. Po smrti otce v roce 1864 Albert vedení firmy podílel. Albert přivedl podnik David Sassoon & Sons k jeho vrcholu a převedl ho do Anglie. Jako první ze Sassoonů začal podnikat bankovníctví a zemědělství.

Albert získal klasické i evropské vzdělání. Uměl sedm jazyků (arabštinu, hebrejštinu, perštinu, tureštinu, hindštinu, angličtinu, francouzštinu). V roce 1838 se oženil s Hannah Moses (Chanou bat Mo-e, 1823-1895), dcerou Meir Mo-eho, také z rodiny Bagdádských fildovských obchodníků v Bombaji. Rodina Mo-e přišla do Bombaje ufl před Davidem Sassoonem. Albert Sassoon a Hannah měli pět dětí, dva syny a tři dcery. Prvorozený Joseph (Josef) se dožil pouze třiceti jedna let (1853-1884).¹⁵³ Jen druhý syn Edward (1856-1912) v rodinném podnikání v malé míře pokračoval.¹⁵⁴

Albert Sassoon přirozeně pokračoval v expanzi firmy započaté ve 40. letech. Firma David Sassoon & Sons se stala v Indii nejvýznamnějším zprostředkovatelem obchodu mezi Indií a arabskými zeměmi a Persií. Tato obchodní cesta byla velice výnosná, pomohlo tomu i otevření Suezského kanálu v roce 1869. Sassoonové ji rozšířili i o Střední Asii. Obchodovali s tradičními komoditami: hedvábím, indickým a íránským ajem, kořeními, kovy; ale zdaleka nejvýhodnější bylo opium a přemýšlený vyrobený textil, tedy propojení Velké Británie, Blízkého východu, Indie a Číny. V 80. a 90. letech k prodávánému zboží přidali hliník, morfium, indigo, rtuť, mangan, Muntzův kov, surové flezezo a perly. Díky vysokému podílu v obchodu s opiem Bagdádští fildé do svých rukou na konci 19. století soustředili dvě třetiny veškerého exportu z Bombaje. Na příklad za rok 1890, i přes ztráty způsobené poklesem obchodu s opiem a rtutí, byl zisk firmy David Sassoon & Sons 111 395 liber.¹⁵⁵

Hned z kraje své samostatné kariéry čelil Albert tvrdé zkoušce. Po ekonomickém vzestupu Bombaje bavlnovým boomem v 1. polovině 60. let přišel tvrdý pád. Americká občanská válka skončila v roce 1865, nastádané dodávky americké bavlny zaplavily evropský trh, takže cena indické bavlny rychle a prudce padala.¹⁵⁶ Dne 1. července 1865, na později nazvaný šBlack

¹⁵² Po princovi Albertovi, manželovi královny Viktorie.

¹⁵³ BEN-YAACOB, 1985, s. 74; JACKSON, 1968, s. 25; *Jewish Encyclopedia*, XI., s. 66; náhrobek Hannah viz příl. 5.2.1. ROTH, 1941, s. 164, jako jediný uvádí rok Josephova narození 1843, jde nejspíš o chybu; dále *Encyclopaedia Judaica*, XVIII., s. 69, uvádí, že se Hannah narodila v roce 1826.

¹⁵⁴ Viz 6.6, 9.3.

¹⁵⁵ JACKSON, 1968, s. 88-89, 98; PARFITT, 1987, s. 41.

¹⁵⁶ Od dubna do května 1865 skočila cena surové bavlny na polovinu. DOSSAL, 1996, s. 218.

Dayō, se propadly ceny akcií na bombajské burze. B hem boomu totiž Bank of Bombay p jovala peníze nov vznikajícím podnik m bez dostate ných jistot, které se te octly v insolenci a zkrachovaly. Spole n s nimi ztratila roku 1867 téměř celý sv j kapitál i Bank of Bombay a stáhla s sebou další banky a podniky. Celkovou situaci dále destabilizovala vysoká cenová hladina dosažená za boomu, což vedlo k prudkému poklesu životní úrovn zná ně ásti obyvatel m sta.¹⁵⁷ Nastala všeobecná nejistota a panika. Hlavní recese trvala dva roky, 1866-1867, a musela ji eřit indická vláda. Ke stabilizaci situace došlo až v 70. letech.¹⁵⁸ Pobožná recese se projevila i na poklesu po tu obyvatel m sta vyst hovělostí po ztrát obilí. V roce 1864 žilo v Bombaji asi 816 000 lidí, ale v roce 1872 už 644 400, do roku 1881 však jejich po et zase stoupl na 773 200.¹⁵⁹

Jen pár obchodních dom ve m st období recese p estálo, mezi nimi i rod Sassoon . Zachránili se vývozem opia a prodejem manchesterských látek v Indii, ín a Japonsku, Lancashire i nadále odebíral n jakou indickou bavlnu. Zajistili si náhradní komodity obchodu. Za ali do Velké Británie dovážet krom ínského áje i indický, Sassoonové m li na prodeji obilí aj v Evrop zná ný podíl.¹⁶⁰ Dál p es pobo ku v Singapuru do Indie dodávali javánský cukr, na-li si zdroje rýže v Barm . Pokusili se p stovat kávu na Cejlonu, ale neúsp ěn . Pro roz-í ení ínnosti pot ebovali v Bombaji prostorn j-í zázemí, a tak ho roz-í ili do Forbes Street.¹⁶¹

V zotavování firm nejvíce pomohl vývoz opia, který dosáhl vrcholu akorát v 70. letech.¹⁶² fíd m op t p álo t stí. V poslední tvtin 19. století totiž mnoho evropských obchodních dom p estávalo s látkou obchodovat, protože obchod s ní za al být vnímán jako nemorální, vliv na to však m lo i zapojení obchodník do textilního pr mysly. V 70. a 80. letech Bagdád-tí fídé v Bombaji a Kalkat získali na prodeji opia z Indie do íny v t-ínový podíl. Tak na p íklad v dubnu roku 1884 bylo z Indie vyvezeno celkem 3763 beden opia, z toho 2918 beden vyvezli Bagdád-tí fídé: kalkat-tí Elia Shalome Gubbay 1293 a Elia David Joseph Ezra 417 beden, a bombajský David Sassoon & Sons 1040 beden. V lednu roku 1888 se

¹⁵⁷ DOSSAL, 1996, s. 80-82. B hem boomu stouply ceny potravin, nájm átd. Na p íklad ceny pozemk stouply o 300-400%, v n kterých ástech m sta dosáhly stejné vý-e jako ceny pozemk v Londýn . Podíl na propadu neslo i zvý-ení po tu obyvatel m sta o nedávné pracovní migranti. DOSSAL, 1996, s. 195, 207; YONEKAWA, 1987, s. 562.

¹⁵⁸ Objem a hodnoty vyvezené bavlny a dovezených bavln ných výrobk v pr b hu století viz pozn. . 84.

¹⁵⁹ Na nár stu m l podíl i p íchod uprchlík p ed hladomorem na venkov v letech 1877-1878. MORRIS, 1965, s. 19-20.

¹⁶⁰ RAY, 1995, s. 484. Jackson uvádí, že na p íklad v roce 1860 byl do Velké Británie dovezen milion liber indického áje. Dodávka se do konce století zdesetinásobila, takže p edehнала i dovoz z íny. JACKSON, 1968, s. 44.

¹⁶¹ JACKSON, 1968, s. 21, 44.

¹⁶² Podíl opia na ínském dovozu a na p íjmech britské koloniální správy, objem vývozu viz pozn. . 78, 83.

vyvezlo dohromady 4546 beden, z toho 2870 fiidy: E. S. Gubbay 1445, E. D. J. Ezra 580, David Sassoon & Sons 1220 beden.¹⁶³ Sassoon m se dokonce poda ilo z obchodu s opiem vytla it nejv t-ího bombajského vývozce po n kolik desetiletí Jardine, Matheson & Company. Bagdád-tí fiidé m li výhodu také v tom, že opium í an m nejen prodávali, ale i sami dováželi a pak spolupracovali na základ p íbuznosti a známosti. Rody Gubbay a Ezra, jež byly v Kalkat do obchodu s opiem nejvíc zapojeny, se se Sassoony spojili s atky.¹⁶⁴ Po ukon ení dovozu opia do íny na za átku 20. století se Bagdád-tí fiidé v Bombaji p eorientovali na textilní pr mysl jako hlavní p edm t podnikání, zatímco Bagdád-tí fiidé v Kalkat na obchod s nemovitostmi.¹⁶⁵

Tak jako za íivota otce, úsp ch firmy závisel i na vhodném šrozsazení bratr na výhodná místa dle pot eby. V ín pracoval Reuben a Arthur. Významn p sobili v íidovské obci v Hongkongu. Arthur tam na p elomu 70. a 80. let za osm let obchodování s opiem nashromáždil ty i miliony rupií! a podílel se na založení The Hongkong and Shanghai Banking Corporation, hlavní mezinárodní bankovní instituce v oblasti.¹⁶⁶ Nejmlad-í Frederick se na po átku 70. let p ípojil na krátkou stáfl k Solomonovi v Tíanghaji. Zanedlouho na to, v roce 1873, byl poslán do Hongkongu nahradit Arthura, aby se Arthur mohl odst hovat do Londýna. Ze za átku tam mladému a nezku-enému Frederickovi pomáhal dal-í zam stnanec firmy a podnikatelský génius z ad Bagdádských íid , jen o pár let star-í Silas Aron Hardoon.¹⁶⁷ Frederick se v Hongkongu stal známou osobností z stal tam afl do roku 1896,¹⁶⁸ pak se usadil v Londýn .¹⁶⁹

¹⁶³ MUSLEAH, 1975, s. 47 (dle dobového tisku *Perach*, periodika v judeo-arab-tin).

¹⁶⁴ V-echny t i rody spolupracovaly v Indii i pozd ji v Londýn . A v Kalkat nebyl jeden íidovský Bagdádský rod tak výrazn p e nívající nad ostatní jako Sassoonové v Bombaji, jejich roli tam áste n napl ovala práv rodina Ezr ó v podnikání, mecená-ství i v dcovství íidovské obce. MUSLEAH, 1975, s. 58.

O s atcích Sassoon s rodem Gubbay viz pozn. . 215. Za Ezru ó Meir Sasona ben Mo-e Ezru (1824, Bombaj - 1881, Bombaj) ó se provdala nejmlad-í dcera Davida Sassoon z jeho prvního manželství, Amam, a pak nejmlad-í dcera Alberta (tedy vnu ka Davida Sassoon), Mozelle ó za Eliase Davida Ezru (v roce 1870), velkého kalkatského mecená-e. Jejich syn David se pak oženil s dcerou Solomona Sassoon (dal-ího syna Davida Sassoon) Rachel. BEN-YAACOB, 1985, s. 98; ROTH, 1941, s. 169; *Encyclopaedia Judaica*, VI., s. 654; *Universal Jewish Encyclopedia*, IV., s. 228-229; DVD. Viz rodokmen v p íl. II.

¹⁶⁵ MUSLEAH, 1975, s. 47. Mnozí ve m st vlastnili velké pozemky, p edev-ím rod Ezra. Podnikali také v pr myslu, z ízovali továrny na zpracování juty a bavlny, av-ak zdaleka ne v takové mí e jako Bombaj-tí. RAY, 2001, s. 57, 62.

¹⁶⁶ MUSLEAH, 1975, s. 47. The Hongkong and Shanghai Banking Corporation vznikla v roce 1865 podn tem mezinárodní skupiny obchodník , mezi nimi byl i Arthur Sassoon. Arthur byl od po átkem ílenem její rady. Spole nost sídlila v Hongkongu v dom pronajatém (a pak koupeném) od Sassoon a m la zastoupení v Tíanghaji a Jokoham . JACKSON, 1968, s. 42-43; ROLAND, 1999, s. 147; www.britannica.com/EBchecked/topic/890339/HSBC-Holdings-PLC.

¹⁶⁷ Silas Hardoon byl po krátké dob poslán do Tíanghaje, kde se pozd ji osamostatnil a nabyl nezm rného bohatství. O Hardoonovi viz pozn. . 231.

¹⁶⁸ Byl editorem Bank of China and Japan, Imperial Bank of Persia, Imperial and Foreign Investment and Agency Corporation a Trust and Loan Company of China, Japan and the Straits. Britská královna Viktorie ho v roce 1884 jmenovala íestným ílenem Hong Kong Legislative Council. V roce 1894 (nebo 1896) se oženil

Jak se firma zv t-ovala, zam stnávala stále víc ne-fiid , nikdy je v-ak nedosazovala na vedoucí a jiné d leflité pozice.

Bombajské editelství firmy Albert p est hoval na Elphinstone Circle, kde nechal postavit tak zvané Sassoon's Buildings, prý jedny z nejkrásn j-ích budov ve m st .¹⁷⁰ V roce 1873 Albert p esunul hlavní sídlo svého podniku David Sassoon & Sons do Londýna. P i té p íleflitosti tam také sám zavítal a zdrfl se afl do roku 1875. B hem své náv-t vy se podíval i do Manchesteru na nové textilní stroje. V Londýn se usídlil o t i roky pozd ji, kdy ízení firmy v Bombaji p evzal mlad-í bratr Solomon. Ufl p ed ním v Anglii filil dal-í mlad-í brat i. V Londýn se usídlili Sassoon, Reuben, Arthur a Aron. Sassoon byl do Londýna poslán v roce 1858, aby tam založil první pobo ku firmy. Kdyfl v roce 1867 p ed asn zem el, byl na jeho místo z Bombaje vyslán Reuben. Arthur v Londýn studoval od roku 1855, natrvalo se tam usadil v roce 1873. V Brightonu bydlel Aron, který se o podnikání nezajímal.¹⁷¹ Na stále vzr stající emigraci Bagdádských fiid m la bez pochyby vliv i emancipace fiid v západní Evrop , v Anglii dosáhli úplného zrovnopráv ování v roce 1890.¹⁷²

6.2 PR MYSL

Po opiu byl druhým nejd leflit j-ím p edm tem obchodu firmy v dob Albertova vedení textil. Levné pr myslové látky z Velké Británie zaplavovaly sv t, vyváfely se do Evropy, na Blízký a Dálný východ, Indický subkontinent a do Ameriky. Krom stroj výrobu zlev ovalo i soust ed ní n kolika etap zpracování vlákna do jednoho místa a krátkého asu. Díky nízké cen a dosti vysoké kvalit se textilie setkaly s velikou poptávkou. Látky se v-ak musely vozit na obrovskou vzdálenost. Bylo otázkou asu, financí a schopnosti podnikatel , kdy se masový textilní pr mysl z Velké Británie roz-í í i mimo ni.

Pr myslová výroba byla p enesena na Subkontinent v 50. letech 19. století. První velké podniky v Indii vznikly op t v m stech Bagdádských fiid . V Kalkat se zpracovávala juta a v Bombaji bavlna.¹⁷³ Textilky byly nejd leflit j-ím odv tvím indického pr myslu.

s Jeanette Raphael (1858-1919), která pocházela z váfleného anglického fiidovského rodu. BEN-YAACOB, 1985, s. 300; ROLAND, 1999, s. 148, 184; ROTH, 1941, na konci knihy.

¹⁶⁹ JACKSON, 1968, s. 57-58, 107; BEN-YAACOB, 1985, s. 300.

¹⁷⁰ ROTH, 1941, s. 78. Elphinstone Circle viz mapa v p íi. III.5.

¹⁷¹ BEN-YAACOB, 1985, s. 79, 290; JACKSON, 1968, s. 47, 55; ROTH, 1941, s. 90; *Universal Jewish Encyclopedia*, IX., s. 374. K p sobení v-ech t í bratr ve Velké Británii viz pozn. . 209 a k p sobení Sassooona pozn. . 75.

¹⁷² *Jewish Encyclopedia*, IV., s. 171.

¹⁷³ Textilní pr mysl v Bombaji a Kalkat vznikl souhrou n kolika faktor : -í ení pr myslové revoluce do kolonií, nahromad ní dostate ného kapitálu v rukou britských i domorodých velkoobchodník , otev ený asijský trh s obrovskou poptávkou, mořnost p stovat v Indii pot ebné plodiny a navíc nedaleko mořných míst zpracování a exportu, dostatek levné pracovní síly a uhlí po vzniku indického d lního pr myslu. Bavlna se

Hybnou silou rozvoje průmyslu v Bombaji a jedni z nejvýznamnějších průmyslníků ve městě byli právě Sassoonové a Párové. Párové byli ti, kdo nastartovali bombajskou textilní revoluci. Ufíl v roce 1851 si pářský obchodník Kávásdílí Nánábhái Dávar (Cowasji Nanabhoy Davar, 1814-1873) usmyslel založit továrnu zpracovávající bavlnu, ale až o tři roky později se mu povedlo seskupit akciovou společnost. Textilka začala vyrábět v roce 1856, všechny její stroje byly dovezeny z Anglie. Projekt byl tak úspěšný, že ufil pět let Dávar pracoval na dalším, který byl zprovozněn v roce 1859.¹⁷⁴ Další jednotlivci a společnosti následovaly. Nové stroje umožnily mechanicky zpracovávat nejen bavlnu a vlnu, ale i velmi jemné hedvábí. První kombinovanou textilku, nazvanou Oriental Mill, v Indii zprovoznila Bombay Spinning and Weaving Company v roce 1858 na jejím založení se podílel i Elias Sassoon. Ufil na počátku 60. let indická výroba bavlněných látek předbíhla britskou.¹⁷⁵ Stav textilky bylo velmi výnosné, investice se často vracela i do čtyř let a zisk šlo rychle reinvestovat. To vedlo k rychlému rozvoji průmyslu od užití ekonomické krize, doznívající do 70. let, do roku 1891. V 1. polovině 70. let vyrostlo v Bombaji tolik továren, že lze o tomto období hovořit jako o šetextilkovém boomu.¹⁷⁶ Proto byla roku 1875 ustanovena Millowners' Association. Továrny chrlily látky různých typů a jakostí především pro domácí trh, ale i na vývoz do asijských zemí. Bombaj se stala srdcem indického textilního průmyslu. Spolu s Kalkatou to byly dvě nejdůležitější výrobní centra země.¹⁷⁷

Sassoonové si dávali trochu načas. Albert si navíc počkal, až si továrnu založí a úspěšně zprovozní konkurenční firma jeho bratra Eliase, teufíl vedená Eliasovým synem Jacobem. K tomu došlo v roce 1880.¹⁷⁸ Teprve pak si Albert postavil vlastní textilku, patřila pod

přestavovala v indickém vnitrozemí (hlavně ve svazovém státě Maháráštra), které postupně přestupovala železnice. První malý (a britský) průmyslový podnik na zpracování bavlny v Indii vznikl ufil roku 1817 u Kalkaty. MORRIS, 1965, s. 22, 25.

¹⁷⁴ Kávásdílí Dávar pocházel z bohaté pářské obchodnické rodiny. Kromě toho, že obchodoval s bavlnou a inicioval vznik prvního průmyslu v Bombaji, se podílel i na založení Commercial Bank of Bombay, Bombay Steam Navigation Company a dalších společností. Mezi padesáti akcionáři společnosti byli jen dva Angličané, všichni ostatní Párové. MORRIS, 1965, s. 23-25 (i podle Mehta, S. D. *The Indian Cotton Textile Industry: An Economic Analysis*. The Textile Association, Bombay, 1953, s. 15, a Mehta, S. D. *The Cotton Mills of India, 1854-1954*. The Textile Association, Bombay, 1954, s. 13).

¹⁷⁵ KUMAR, 1989, s. 581; MORRIS, 1965, s. 24-25 (i podle Mehta, S. D., cit. d., *The Indian Cotton Textile Industry: An Economic Analysis*. The Textile Association, Bombay, 1953, s. 17, a Martin, R. M. *The Progress and Present State of British India*. London, 1862, s. 280-282.).

¹⁷⁶ V roce konce bavlnového boomu, 1865, bylo v Bombaji v provozu 10 textílek zpracovávajících bavlnu se 6500 dělníky, na konci recese v roce 1875 bylo textílek ufil 27 a dávaly práci 13 500 dělníkům, do roku 1890 jich přibývalo celkem 43 dalších (tedy na celkový počet 70 továren). Nejvíce podnik vyrostlo v době pozvolné stabilizace bombajské ekonomiky, v období necelých tří let 1872-1874, kdy bylo založeno 15 společností (z toho nejvíce v posledním roce 6). MORRIS, 1965, s. 24-26; YONEKAWA, 1987, s. 558 (dle *Report of Bombay Chamber of Commerce for the Year 1878*, Appendix; *Report of Bombay Millowners' Association for the Year 1882*, Appendix; Ibid., 1897, Appendix).

¹⁷⁷ MORRIS, 1965, s. 20, 23-26; WEINSTEIN, 2002, s. 235.

¹⁷⁸ ROTH, 1941, s. 100. Viz 8.2.

Sassoon Spinning and Weaving Company. Společnost se za krátko rozrostla další dvě továrny. V podnicích se kromě bavlny zpracovávala i vlna, která se musela dovožet z Austrálie. Později Albert založil Sassoon and Alliance Silk Manufacturing Company.

Sassoonovské podniky a tkalcovny bavlny, vlny a hedvábí byly prakticky bez konkurence. Na konci 19. století byly obě sassoonovské firmy nejvýznamnějším seskupením textilních továren v Indii.¹⁷⁹ Ve zpracování bavlny dohromady předcházely i párské Táty.¹⁸⁰ Yonekawa uvádí, že podnik Sassoon Spinning and Weaving Company měl nejvýznamnější podíl v Bombaji: 50 220 až 754 tkalcovskými stavby.¹⁸¹ Rodina Sassoon byla tak jedním z nejvýznamnějších zaměstnavatelů lidí v Indii.¹⁸² Zaměstnanci na důležitých pozicích byli Bagdádští fiidé, dále Sassoonové zaměstnávali velké množství lidí z Bene Israel, dále byli zvláště Indové. Látky se prodávaly v Indii a vyvážely se na Blízký a Dálný východ, tedy v údobí, kde měly Sassoonové kontakty, poptávka byla v údobí velká. V Persii a v údobí Osmanské říše ovládali trh s indickým zbožím fiidé v Bagdádu, jejich rukama procházel veškerý dovoz přes přístav Basra, jehož plně třetinu tvořily právě britské a bombajské látky.¹⁸³

Je pozoruhodné, jak se do pramenu v Bombaji zapojil i známý před místními obyvateli. Tento trend vlastně přirozeně pokračoval z důvodu jeho obchodního podnikání.¹⁸⁴ Mezi šedomorodci zde samozřejmě početně i Sassoonové. V nichž společnostech můžeme od počátku jejich vzniku sledovat drtivou převahu domorodců. Jejich počet stále narůstal, a jejich úřad v 70. letech v bombajském pramenu bylo obecně více než Britů. V údobí textilek v Bombaji a okolí vlastnili a provozovali Párové a gudžarátští obchodníci.¹⁸⁵ Nejen místní obyvatelé, ale i Evropané do pramenu investovali úřad jim ní vydávané v Indii, pramen tedy povstal z místních zdrojů. Prameníci bývali často zároveň obchodníci v jedné osobě a v údobí byli buď stále obchodníci, původní obchodníci i alespoň synové obchodníků.¹⁸⁶

¹⁷⁹ JACKSON, 1968, s. 64-65; ROLAND, 1999, s. 144; TIMBERG, 1986, s. 274.

¹⁸⁰ Rod Táty asi nejvíce přispěl ke vzniku a rozvoji indického pramenu, je také známý svou filantropií. Dynastii založil Džam-éddín Nu-írvándí Táta (Jamshetji Nusserwanji Tata (1839, Indie - 1904, Německo), který pocházel z párské knížské a obchodnické rodiny. Vystudoval bombajskou Elphinstone College a nahromadil obrovské jmění obchodem a podnikáním v různých pramenných odvětvích, od textilek v Bombaji až po zpracování železné rudy ve střední Indii. V podniku pokračoval jeho bratranec Ratan Dádábháí Táta (Ratan Dadabhoy Tata (1856-1926) a dva synové: starší syn sir Doráb Džam-ét Táta (Dorab Jamset Tata (1859-1932) a mladší sir Ratan Doráb Táta (Ratan Dorab Tata (1871-1918). Oba úřad studovali na prestižních univerzitách v Anglii a oba získali šlechtický titul. Z firmy se stal obrovský koncern podnikající v neuvěřitelně široké pramenné sféře. Současná Tata Group stále sídlí v Bombaji a je nejvýznamnější indickou firmou a jednou z nejvýznamnějších na světě. Zahrnuje mnoho důležitých společností. www.britannica.com/EBchecked/584085/Tata-family; www.tatacentralarchives.com; www.tata.com.

¹⁸¹ Ve v údobí továren se počet v údobí pohyboval mezi 20 000 a 30 000. YONEKAWA, 1987, s. 571.

¹⁸² JACKSON, 1968, s. 65.

¹⁸³ RAY, 1995, s. 483-484.

¹⁸⁴ Na rozdíl od Kalkaty, kde měly evropské firmy na obchod mnohem větší podíl.

¹⁸⁵ MORRIS, 1965, s. 26-27; STRNAD, 2003, s. 767.

¹⁸⁶ DOBBIN, 1972, s. 156; MORRIS, 1965, s. 27 (pozn. 19).

Mnozí z nich se postupně přeorientovali na průmysl. V případě Sassoon tomu nebylo jinak.

Vznik masového textilního průmyslu měl obrovský vliv na rozvoj Bombaje, přivedl nebyvalý počet špičkových pracovníků a dal vzniknout indické a lonské třídě. Ve městě se kumuloval další kapitál, který se dal využít k nové moderní výstavbě, Bombaj nezaostávala za svými britskými velkoměstskými vzory.¹⁸⁷ Od 90. let 19. století počet textilek v Bombaji v průměru mírně stoupal až do druhé dekády 20. století.¹⁸⁸

6.3 DALŠÍ PODNIKATELSKÁ ČINNOST

Jako jeho otec David Sassoon, si i Albert Sassoon uvědomoval nutnost sídla rychle postupovat s dobou a nezaostávat za tím, co do něj přichází. Jedním z nejdůležitějších, pokud ne vůbec ten nejdůležitější, projektů Alberta bylo vybudování prvního mokrého doku v Bombaji a na celém západním pobřeží Indie. Byl nazván Sassoon Dock. Technickým pokrokem umožněným průmyslovou revolucí a nástupem globálního obchodu se začaly zvětšovat lodě, které zboží a suroviny přepravovaly. Albert v dok jim umožnil dobře přistávat, kotvit a nakládat se. Tím se Bombaj stala pravým moderním přístavem. Z pohledu se však myšlenka ukázala jako příliš pokroková a Albert měl problémy svého záměru rady města a guvernéra prosadit a sklízel jen posměch. Nakonec získal souhlas a koupil část pobřeží ve tvrti Colaba. A byl projekt pokrokový, tak Albert nepřipísl s ničím novým, o povolení stavby mokrých doků řádili soukromníci už od 50. let, ale vždy z plánu nakonec sešlo, až narostající dovoz a vývoz přinutil město v 70. letech nabídku přijmout. Obtížná stavba znamenala několik tisíc dolů a trvala tři roky, 1872-1875, dok se rozkládal na téměř 3,5 akrech. Stavba sklídila obrovský úspěch, takže ji město zanedlouho za velké peníze, 7 500 000 rupií (750 000 liber), odkoupilo a samo začalo stavět další mokré doky.¹⁸⁹ Albert v dok dodnes pod stejným jménem a v nezměněné podobě plní svou úlohu, i když místo velkých zámořských parníků nyní přijímá menší rybářské lodě.¹⁹⁰

¹⁸⁷ Jak již bylo uvedeno výše, roku 1872 měla Bombaji 644 400 obyvatel, roku 1881 773 200 obyvatel. V roce 1906 to bylo 977 800 a v censu z roku 1921 je již přibližně jeden milion (celkem bylo napočítáno asi 1 175 900 obyvatel). MORRIS, 1965, s. 20.

¹⁸⁸ V roce 1906 celkový počet jejich zaměstnanců přesáhl 100 000. O sedm let později (1913) dosáhl počet textilek svého maxima 90. Poslední textilka byla otevřena v roce 1921. Od 40. let 20. století v závodech pracovalo už přes 200 000 lidí. Bombajské textilky se udržely do 2. poloviny 20. století. Ke konci století a na počátku 21. století téměř všechny zanikly pod náporu přelivu levného textilu z Číny. Ještě dnes v Bombaji, zvláště v tvrti Byculla a na sever od ní, tedy v průmyslové periférii přístavního koloniálního města, najdeme desítky opuštěných továren. MORRIS, 1965, s. 27 (pozn. 19), 213-214. Viz přílohu III.7.

¹⁸⁹ *Encyclopaedia Judaica*, XVIII., s. 68; JACKSON, 1968, s. 55; JACOB, 2000, s. 29; ROTH, 1941, s. 80.

¹⁹⁰ V areálu doku i teď stojí a uhlírají se přístavní budovy. Viz přílohu III.4, VI.9.

Jak již bylo řečeno, Albert byl ze Sassoon také první, kdo zkusil podnikat v zemědělství. Došlo k tomu trochu náhodou. Koupil půdu pro vodní úpravou k osídlení¹⁹¹ a vzniklou vysoušením moře mezi dvěma ostrovy, jež měla nová pevnina spojit, na místo byla i zavedena železnice. Vysoušená půda se však ukázala pro sídlo nevhodná a celý velkolepý projekt soukromého investora krachl ještě ekonomickým propadem Bombaje po bavlnovém boomu. Albert Sassoon odhadl vysokou úrodnost půdy a využil ji k hospodářství. Vybudoval na ní velký zemědělský podnik Land Improvement Company (i.e. Port Canning and Land Improvement Company) s řádnými statky na velkém území a 15 000 zaměstnanci. Z produkce podniku se stravovala značná část obyvatel západní Indie.¹⁹²

Po přemyslu a zemědělství se Albert zapojil i do financnictví na vysoké úrovni. Zase se tak spíše náhodou dostal k zakládání Imperial Bank of Persia v roce 1889, později Imperial Bank of Iran. Rodina Sassoon držela v bance významný podíl a dostala místa v bankovní radě.¹⁹³ Dále měl Albert Sassoon značný podíl v pojišťovnách Prince of Wales Fire Insurance Company a v Oriental Life Assurance Company, jedné z nejúspěšnějších pojišťoven v Indii.¹⁹⁴

Na rozdíl od svého otce se Albert mohl stát členem, a dokonce jedním z hlavních členů, Bombay Chamber of Commerce. Aktivně působil ve všech oblastech bombajské obchodní burzy.¹⁹⁵

6.4 MECENÁŘSKÁ ČINNOST

V mecenášství se Albert Sassoon už také lišil od svého otce. Financoval daleko víc sekulární a nevládní instituce, ale nezanedbával ani své související záležitosti, které na rozdíl od něj byly v noval dle odhadů v souhrnu dosáhly už v roce 1873 280 000 liber. Financoval projekty v různých místech Indie, kromě Bombaje i v Kalkatě, Madrásu a Púnu.¹⁹⁶

Nejdříve se Albert postaral o úplné dokončení institucí započatých jeho otcem: nemocnice a synagogy v Púnu a Sassoon Mechanics' Institute, kterému také v noval velké venkovní hodiny. Celý život udržoval otcem založené fondy, například David Sassoon Benevolent Institution, z kterého se ve prospěch Davida Sassoonova vzdělávaly stovky dětí.¹⁹⁷

¹⁹¹ Místem bylo být nazváno Port Canning, podle guvernéra sira Cunningha.

¹⁹² ROTH, 1941, s. 76-77.

¹⁹³ JACKSON, 1968, s. 91; RAY, 1995, s. 485; ROTH, 1941, s. 79.

¹⁹⁴ ROTH, 1941, s. 78.

¹⁹⁵ JACKSON, 1968, s. 45; ROTH, 1941, s. 79.

¹⁹⁶ ROTH, 1941, s. 88-89.

¹⁹⁷ JACKSON, 1968, s. 45; *Jewish Encyclopedia*, XVIII., s. 66. Založení –koly viz 5.5, s. 36-37.

Nejvýznamnější západní vzdělávací instituci, jejíž Albert sponzoroval, byla Elphinstone High School. Třikrát byla založena v roce 1822 (jako Native Education Society's School), ale postupně upadala. Albert přispěl v roce 1872 částkou 150 000 rupií, na její rekonstrukci, reorganizaci a postavení nové budovy do Sassoon Building do přímého v centru města. Albert stavbu financoval jako poděkování za uzdravení prince z Walesu, pozdějšího krále Eduarda VII., z tyfu. Od znovuotevření v roce 1881 jako Public School of Bombay byla instituce jednou z nejvýznamnějších toho typu v Indii.¹⁹⁸ Albert také poskytoval stipendia na bombajské University of Art School.¹⁹⁹

Jako správný diasporní žid nezapomínal na svou domovinu. Posílal do Bagdádu pravidelné dávky a tamní obec se k němu v dobách nouze obracela často o pomoc. Na příklad pomohl bagdádským židům, jež společně s Mosesem Montefiorem²⁰⁰, po níživém náletu saroní v roce 1887, Albert tehdy postiženým daroval 100 liber. V roce 1872 založil v Bagdádu novou školu Alliance Israélite Universelle za 10 000 franků, za rok částku navýšil na 50 000 franků (tedy 2000 liber).²⁰¹ Když do Indie dorazil v roce 1866 vyslanec safedských chasid Chajim Jaakov Kohen Feinstein, Sassoonové byli ti, kteří mu na postižené epidemie cholery v Safedu nejvíce přispěli.²⁰²

Albert byl v židovské obci aktivní nejen ekonomicky, v Bombaji vykonával funkci viceprezidenta Anglo-Jewish Association.²⁰³

6.5 PRONIKÁNÍ DO BRITSKÉ SPOLEČNOSTI

Albert Sassoon se, tak jako ostatní Bagdádští židé, přiblížoval Britům ve všech sférách. Svými úsilími se snažil si předsazet britské panovníky. Tak na příklad v roce 1870 při nepřítomnosti návratu z Indie vévodou z Edinburghu nechal na bombajskou radnici instalovat velké varhany. Pak když v roce 1875 do Indie zavítal princ z Walesu pozdější král Eduard VII., Albert mu daroval princovu velkou vojenskou jezdeckou sochu, stála ho 11 000 liber.

¹⁹⁸ ROTH, 1941, s. 86-87. Cena dle JACOB, 2000, s. 13-14, a nápisu na budově (viz p. VI.12.2) JACKSON, 1968, s. 52, uvádí 10 000 liber. Třikrát i budova dodnes slouží svému účelu, pod jménem Elphinstone Technical High School (Elphinstone Technical Institute). Viz p. III.5, VI.12.

¹⁹⁹ BEN-YAACOB, 1985, s. 77.

²⁰⁰ Moses Montefiore (1784, Itálie - 1885, Anglie) byl jeden z nejvýznamnějších britských židů 19. století. Pocházel z rodiny úspěšných podnikatelů s vztahy s Rothschildy a sám byl velký obchodník a finančník. Proslavil se hlavně jako mecenáš – pečující o židy po celém světě, notně také podporoval židovské osídlování Palestiny. Byl zvolen velmistrem Londýna a poté nejvyšším velmistrem hrabství Kent. Za své zásluhy byl povýšen do rytířského stavu a později získal titul baronet. *Jewish Encyclopedia*, VIII., s. 668-670; *Encyclopaedia Judaica*, XIV., s. 457; www.britannica.com/EBchecked/topic/390697/Sir-Moses-Haim-Montefiore-Baronet

²⁰¹ BEN-YAACOB, 1985, s. 77; HYMAN, 1995, s. 8; JACOB, 2000, s. 20.

²⁰² Dohromady se mu v Indii podařilo vybrat 117 500 rupií. MUSLEAH, 1975, s. 511.

²⁰³ *Jewish Encyclopedia*, XI., s. 66.

Socha byla umístěna před městskou radnicí ve Fort a dala oblasti jméno Kala Ghoda, šerný kůň.²⁰⁴

Pro Albertovu generaci nebylo už tak těžké proniknout i do té nejvyšší evropské společnosti. Albert sídlil v bohatých vilách Garden Reach v Púne a v Mahabaleshwar Heights nad Púnou, v letohrádku Sans Souci²⁰⁵ v Bombaji zděděném po otci, v nichž se bavil s tehdejší smetánkou a politickou elitou složenou z členů britské královské rodiny a vlády, guvernéry bombajské prezidence, pánskými magnáty, místními princů... V Sans Souci hostil prince z Walesu a téměř všechny významné osobnosti, které Bombaj navštívily.²⁰⁶ Na příklad koncem roku 1872 tam uspořádal velkou slavnost na počest místokrále barona Northbrooka a na oslavu svého jmenování do rytířského stavu, na které se sešlo tisíců i sta hostů z vysoké společnosti, včetně z nich byli Evropané.²⁰⁷ První své návštěvy Anglie v roce 1873 byl spolu s Rothschildy pozván na dvorní ples v Buckinghamském paláci, kde poprvé budoucího Eduarda VII. potkal.²⁰⁸ Bagdáďtí fiidé začali být Brity vnímáni víc jako Evropané a bylo i nejlépe jako tmaví orientální domorodci. Albertova generace Bagdáďských fiidů, tedy druhá od příchodu do Bombaje, ale zčásti je to narozená v Bagdádu, také sama sebe postupně stále více evropeizovala. To se přirozeně urychlilo po emigraci do Velké Británie.²⁰⁹ Zatímco

²⁰⁴ ROTH, 1941, s. 87. Socha v současnosti stojí v bývalých Victoria Gardens u bývalého Victoria and Albert Museum – viz pozn. 141. Viz příl. III.7, VI.8.1.

ROTH, 1941, s. 87, také zmíní, že na podstavci sochy nechal Albert zobrazit scénu vítání prince v přístavu a na ní v davu stojícího svého syna Edwarda a jednoho člena rodu Gubbay pracujícího ve firmě. Roth zde však omylem popisuje podstavec jiné sochy, zhotovené Sassoonem Davidem – viz pozn. 263. Teoreticky je také možné, že byly kovové reliéfy přendány z jednoho podstavce na druhý, ale myslím, že spíše ne.

²⁰⁵ V Sans Souci nyní sídlí nemocnice Masina Hospital. Samotnou budovu letohrádku využívá vedení a personál nemocnice, budovy pro pacienty byly přistaveny kolem na původní zahradě Sassoonů. Masina je jméno pro kopnické parské lékaře, jímž Sassoonové své sídlo v roce 1902 darovali, aby v něm mohla žít vlastní nemocnici. Interiér letohrádku byl trochu přestavěn, dodnes se však dochovalo první poschodí, kamenné schodiště u vstupu a dubové schodiště na straně budovy s vyřezaným erbem rodu. Také přijezdová cesta s alejí vedoucí skrz bránu s budkou pro hlídače zůstala. Viz příl. III.6, VI.10.

Osobní návštěva a sdělení editelky nemocnice, 23.1.2010; JACOB, 2000, s. 18.

²⁰⁶ JACKSON, 1968, s. 46, 53, 56.

²⁰⁷ WEINSTEIN, 2002, s. 241.

²⁰⁸ JACKSON, 1968, s. 54–55. Jejich přátelství se prohloubilo po té, co se Albert odstěhoval do Anglie.

²⁰⁹ Tam se Albert usadil v honosném sídle v Kensington Gore v Londýně. Albert, Reuben a Arthur se v Anglii vichni pohybovali ve vysokých kruzích kulturní i mocenské elity, přátelili se s aristokraty, bankéři, obchodními magnáty a s Rothschildy, anglo-indickými obchodníky, britskou královskou rodinou atd. V Kensington Gore a Brightonu hostili státní návštěvy o sultána Zanzibaru, Sarah Bernhardt, perského šáha Násieroddína. Reuben a Arthur se drůfili na královském dvoře, i s králem Eduardem VII. Mezi smetánkou se ze všech nejvíce zabydlel Arthur, jako Eduarda VII. přijímal ve svých sídlech v Londýně, Brightonu a v loveckém zámečku Tulchan Lodge ve Skotsku. Ofenil se v roce 1873 s Louisou Perugia (1854–1943) z významného italského fiidovského rodu, jejíž mladší sestra byla provdána za Leopolda de Rothschild (1845–1917). BEN-YAACOB, 1985, s. 290; BEN-YAACOB, 1989, s. 105; JACKSON, 1968, s. 52, 67, 75, 69, 90; *Encyclopaedia Judaica*, XVII., s. 490, XVIII., s. 69; *Jewish Encyclopedia*, X., s. 501; *Universal Jewish Encyclopedia*, IX., s. 374; ROTH, 1941, s. 119. K přímému sátku Sassoonů s Rothschildy viz pozn. 283.

Sassoonové ve filantropii pokračovali i v Evropě, ale už nebyli tak úspěšní jako v Indii. Na příklad Arthur po smrti odkázal po 2000 librách London Hospital, Metropolitan Hospital a The Home and Hospital for Jewish Incurables. WEINSTEIN, 2002, s. 242 (dle *The Jewish Chronicle*, 19. 4. 1912, s. 18).

v Indii Sassoonové filii je –t po šfidovsko-bagdádsku, v Anglii p íjímali západní kulturu a zp sob flivota. Opou-t li své tradice, jazyk a n kte í i judaismus.

Dal-í velmi podstatný šposun pro tuto generaci Bagdádských fiid nastal, když jím byl umofn n p ístup do britských zákonodárných orgán . Albert Sassoon byl po dobu ty let ó v letech 1868-1872, afl do p est hování do Londýna ó lenem Bombay Legislative Council, a sou asn poradcem guvernéra bombajské prezidencie pro vzd lání a výstavbu.²¹⁰

Navíc, dle evropského zvyku, Albert Sassoon za své zásluhy o rozvoj m sta Bombaj a mecená-skou innost získával estné tituly. Nasbíral jich mnoho: Nejd íve mu v roce 1867 guvernéř Bombaje sir Bartle Frere p edal ád hv zdy Indie (Order of the Star of India). O ty i roky pozd ji ho perský -áh Náseroddín jmenoval lenem perského ádu lva a slunce (Order of the Lion and the Sun). Vrcholem bylo v roce 1872 Albertovo jmenování do rytí ského stavu jako Knight Companion of the Order of the Star of India za innost svou i svého otce. Albert byl tak první bombajský fiid, který mohl pouflívat titul šsir. Následovalo estné ob anství m sta Londýn v roce 1873. Albert Sassoon tuto výsadu získal jako první oficiáln uznáný fiid, jako tak zvaný šp íslu-ník hebrejského vyznání, v bec a jako druhý šIndo po Pársovi, Dflam-éddflím Dflídfíbháím. Nakonec ho roku 1880 královna Viktorie jmenovala prvním baronetem of Kensington Gore and Eastern Terrace, bylo to i za pomoc ma it snahy Ruska o vliv v Persii.²¹¹

6.6 ODKAZ

Albert Sassoon zem el v Londýn v roce 1896, byl poh ben v honosné hrobce v Brightonu. Zanechal po sob osobní jm ní ve vý-i 385 000 liber.²¹²

Po Albertov smrti se o spravování firmy d lili mlad-í brat i Reuben, Arthur, Solomon, syn Edward, a dále i manfelé a syni dcer Davida Sassoon: Sason Mo-e Ezra (manfel dcery Amam), Selim S. Solomon, S. E. Shellim (Tlím ben Jechezkel Tlím, manfel dcery Rebeky, 1912-1845). Reuben, Arthur a Edward bydleli v Londýn , ostatní z stávali v Bombaji.

Tajemnou postavou a mofná trochu ernou ovčí rodiny z stává jeden z nejmlad-ích bratr , Aron. Nezajímal se o podnikání, neoflenil se, tém v-echen sv j majetek nechal v záv ti rozdat chudým. BEN-YAACOB, 1985, s. 300; *Encyclopaedia Judaica*, XVIII., s. 70; *Universal Jewish Encyclopedia*, IX., s. 374.

²¹⁰ JACKSON, 1968, s. 52; WEIL, 2002, s. 32. MUSLEAH, 1975, s. 343, tvrdí, flé Albert a jeho mlad-í nevlastní bratr Solomon byli í leni Indian Legislative Council. Toto tvrzení pokládám spí-e za chybu a spletení s Bombay Legislative Council v p ípad Alberta a s nominací do Bombay Legislative Assembly v p ípad Solomona, protoflé nikdo jiný údaj neuvádí. Bagdád-tí fiidé v Kalkat zase pronikli tamních správních orgán . MUSLEAH, 1975, s. 343; ROLAND, 1998, s. 57.

²¹¹ *Encyclopaedia Judaica*, XVIII., s. 70, i *Jewish Encyclopedia*, XI., s. 67, uvádí rok 1890. Dflídfíbhái ob anství získal v roce 1855. CHAPMAN, 1985, s. 214; JACKSON, 1968, s. 46, 91; ROTH, 1941, s. 89, 105.

²¹² JACKSON, 1968, s. 108. Za druhé sv tové války byla hrobky pouflívána jako protiletecký kryt. *Universal Jewish Encyclopedia*, IX., s. 374.

Vedení firmy se tam ujal nejschopnější Solomon, který se navíc oženil s Albertovou vnučkou Florou. Technický titul připadl jedinému synovi, jenž přefil svého otce, Edwardovi.²¹³

²¹³ BEN-YAACOB, 1985, s. 99; ROTH, 1941, s. 91. Solomon a Flora viz kap. 9, Edward viz 9.3.

7. ELIAS SASSOON

7.1 PODNIKATELSKÁ INNST

Elias, druhý syn Davida Sassoon a z prvního manželství, se narodil v Bagdádu v roce 1820.²¹⁴ Vzal si za ženu v roce 1840 svou příbuznou Leubat Mo-e Mordechaj Gabbaj (Lea Gubbay, 1844-1878) z bagdádského fílovského rodu Gubbaj, který se původně hoval do Indie ještě před Sassoony a sídlil, obchodoval a podnikal v Kalkatě.²¹⁵ Eliasovi se dostalo čtyř dětí: dvou synů a dvou dcer. Dva synové zemřeli jako děti, ale ostatních Elias v podnikání dobře využil. Byli to: Jacob (1844-1916), Edward (1853-1924), Meyer (Meir, 1855-1924) a David (1866-1938), a z nich hlavně první tři.²¹⁶

Během své přítomnosti pro firmu svého otce David Sassoon & Sons na Dálném východě ve 40. a 50. letech se Elias ukázal jako velice schopný. Peníze, které si pro sebe vydělával obratem zhodnocoval dál. Investoval do nákupu půdy, nemovitostí a akcií, jako jeden z prvních v Mumbaji v Benc, a budoval sklady, které pronajímal. Podnikal i v bankovních službách, ubytoval lidi, měl značný podíl v China Steam Navigation Company.²¹⁷ Dobře odhadl, že se z malého sídla otevřeného Evropanům stane důležitý přístav a každá investice se v budoucnu mnohonásobně vyplatí. Levně nakupoval bahňaté mořské pozemky, tedy místa, která se zanedlouho stala nejtřávanější a nejdražší ve vznikajícím velkoměstě.²¹⁸ Po návratu do Indie Eliase na Dálném východě vystoupali jeho bratři. V Bombaji Elias dle očekávání pomáhal svému otci.²¹⁹ Podílel se na založení první indické kombinované textilní továrny, Oriental Mill, která byla zprovozněna v roce 1858.²²⁰ Po smrti otce v roce 1864 vedení firmy automaticky převzal prvorozený syn Albert. Na něj si druhorozený Elias spolu se svým nejstarším, tehdy třicetiletým, synem Jacobem

²¹⁴ Viz pozn. 47.

²¹⁵ Rod Sassoon byl s rodem Gubbaj spojen několikrát. Nejprve z tohoto rodu si před Eliase vybral uň jeho dědeček Sason ben Saleh (sádek s Amam). Další sádky mezi oběma rody následovaly. Dvě Albertovy dcery byly provdány za členy z rodu Gubbaj (ať už Mozelle za Ezru). Nejstarší dcera Aziza se provdala za Ezekiela Avrahama Gubbaye a prostřední Rachel za Arona Moshe Gubbaye (Aron Chaj ben Mo-e Mordechaje Gabbaj). Jejich děti uň nesly toto příjmení. Sádky obou Racheliných dětí byly opět domluveny do rodiny: syn David se oňnil s svou sestřenicí Hannah Ezra (dcerou sestry své matky Mozelle provdané za E. D. Ezru) a dcera Mozelle se provdala za Meyera Sassoon, syna Eliase (Meyer byl uň pokrevně vlastně poloviční Gubbaj, od své matky Ley). BEN-YAACOB, 1985, s. 80, 90, 293 (pozn. 6); ROTH, 1941, s. 169. K Ezru viz pozn. 164, viz také rodokmen v příloze II.

²¹⁶ BEN-YAACOB, 1985, s. 80; ROTH, 1941, s. 97; JACKSON, 1968, s. xiv-xv. *Jewish Encyclopedia*, XI, s. 68, jako jediný zdroj uvádí rok narození Jacoba 1848.

²¹⁷ Akcie za více než 2000 liber. JACKSON, 1968, s. 24, 29; ROLAND, 1999, s. 147.

²¹⁸ Elias kupoval tyto pozemky za 90 liber za akr, jejich cena však do doby Eliasova vnuka Victora Sassoon vystoupala na 300 000 liber za akr. JACKSON, 1968, s. 29. K Victoru Sassoonovi viz 8.6.

²¹⁹ K převzetí Eliase před rokem 1864 viz kapitola 5.1.

²²⁰ MORRIS, 1965, s. 24-25 (i podle Mehta, S. D. *The Indian Cotton Textile Industry: An Economic Analysis*. The Textile Association, Bombay, 1953, s. 17). Zakládali ji Párové a s nimi jeden indický hinduistický podnikatel a Elias. KUMAR, 1989, s. 581.

v Bombaji založil o tři roky později, v roce 1867, konkurenční podnik E. D. Sassoon & Company. Elias pokračoval v podnikatelské politice svého otce a ještě téhož roku poslal Jacoba expandovat na Dálný východ.²²¹ Firma sledovala stejné obchodní cesty a obchodovala se stejnými komoditami jako otcovská firma: s opiem, bavlnou, hedvábím, kořením, nankinem, kovy, ajem, stříbrem, zlatem, káfiem, sušeným ovocem. Dále nakupovali nemovitosti v Mánghaji a podnikali ve finančnictví. Měli pobočky v dalších otevřených indických městech, v Anglii, Bagdádu a v městech Perského zálivu, v Japonsku, i v Saigonu, Africe a Americe. Firma sídlila v centru Bombaje v Rampart Road. Do 80. let se z E. D. Sassoon & Company stal velký koncern s kontakty po celém světě.²²²

Narozdíl od Albertovy firmy se Elias rychle nepěsthoval do Velké Británie, ale zůstával v Indii. Protože byli Sassoonové ortodoxní židé a pak přirozenou zkušeností a chováním v diaspoře si i Elias, stejně jako jeho otec a bratr Albert, své zaměstnance vybíral mezi indickými a Bagdádskými židy. Kamkoliv je poslal, jim samozřejmě zajistil vše potřebné, materiálně i duchovně dle pravidel halachy. Přesídlil v hongkongské a mánghajské židovské obci.²²³ Elias se také podílel na rozvoji hongkongského města a na založení Bank of Hong Kong and Shanghai.²²⁴

7.2 MECENÁŘSKÁ ČINNOST

A úspěšný a bohatý podnikatel, Elias se ufl trochu vymykal vzoru židovského mecenáše. Nerozdával potřebným tak jako jeho přibuzní, i když toho mohl jen méně stihl kvůli předčasnému a nečekanému skonu. Většina jeho majetku přešla na jeho syny, kteří v mecenářské tradici Sassoon pokračovali ve větším měřítku. Nicméně i tak stačil přispět na různé projekty: nemocnici v Púnu založenou jeho otcem²²⁵, několik nadací v Palestině. V roce 1868 daroval peníze kalkatské prezidencii na charitativní účely a 10 000 rupií výstav v Madrásu v roce 1870. V roce 1872 v Bombaji založil za 100 000 franků židovskou školu a v roce 1884 postavil synagogu v Nagasaki.²²⁶ Po Eliasovi zůstala dodnes v Bombaji také jedna důležitá památka. Na přelomu let 1878 a 1879 Elias na památku úmrtí svého malého syna Josepha (1851-1868) založil pro Bagdádskou komunitu hřbitov ve čtvrti Chinchpokli

²²¹ Podle BEN-YAACOB, 1985, s. 81, se tam Jacob vydal ufl o dva roky dříve.

²²² JACKSON, 1968, s. 48, 51-52; ROTH, 1941, s. 97-98, 100.

²²³ Podle *Jewish Encyclopedia*, XI., s. 68, Elias v Hongkongu postavil synagogu, ale jde zde spíše o záměr s jeho synem Jacobem, viz pozn. 239.

²²⁴ BEN-YAACOB, 1985, s. 80; ROTH, 1941, s. 98.

²²⁵ *Jewish Encyclopedia*, XI., s. 68, uvádí, že se tam také podílel na založení Maternity Hospital.

²²⁶ BEN-YAACOB, 1985, s. 81, 405.

v severní části města. H bitov stále slouží svému účelu a ukrývá hroby i mnoha členů rodiny Sassoonů.²²⁷

7.3 ODKAZ

Elias náhle onemocněl během obchodní cesty na Cejlon. Zeměl ve městě Gal v roce 1880, bylo mu padesát devět let. Tělo synové převezení a pohřbili v Bombaji.²²⁸

Firmu převzal nejstarší syn Jacob.

²²⁷ BEN-YAACOB, 1985, s. 81; JACOB, 2000, s. 34. H bitov se v současné době nachází u vlakové zastávky Chinchpokli, hned vedle železničních kolejí, z druhé strany obklopuje řada slumovitých obydlí a silnice. Viz příl. III.7, VI.5.

²²⁸ BEN-YAACOB, 1985, s. 82; JACKSON, 1968, s. 63. Náhrobek viz příl. VI.5.5.

8. JACOB SASOON

8.1 OBCHOD

Jacob Sassoon se narodil v Bombaji Eliasu Sassoonovi jako prvorozený syn v roce 1844.²²⁹ Pod otcových vedením se mnoho naučil. Stejně jako Elias, byl i Jacob obdařen geniálním podnikatelským duchem a byl rozhodně nejschopnější ve této generaci Sassoonů. Podílel firmu E. D. Sassoon & Company a postupně z ní vytvořil obrovský koncern.

V roce 1880, ještě před smrtí otce, se Jacob vrátil z Indie do Bombaje a oženil se s Rachel Isaacs (Rachel bat Týmmon ben Rafael Chajim Jicchak, 1857-1911), dcerou kalkatského obchodníka Týmmona Izáka. Neměli žádného potomka. Jediné dítě, syn Jehuda Elijahu, zemřelo krátce po narození.²³⁰

Do firmy se zapojili všichni schopní bratři: Edward, Meyer a David a firma rychle expandovala v prostoru i svých aktivitách. Zakládali pobočky a obchodovali, kde to šlo, navazovali nové kontakty v Indii, na Blízkém a Dálném východě, v Rangúnu. V Anglii měli pobočky v Londýně a Manchesteru. V pobočkách v Bombaji, Tchanghaji a Velké Británii se bratři rozšiřovali. Ve své oblíbené Tchanghaji spolupracovali s osvědčeným Silasem Aronem Hardoonem, původně zaměstnancem otcovské firmy.²³¹

K zavedeným obchodním artiklům Jacob přidal ještě další. Do Indie zařadil vyvážet obilí, lněné semínko a bavlnu pro péči. Z Perského zálivu do Velké Británie vozili sušené ovoce a klovatinu. Na začátku 20. století E. D. Sassoon & Company do Indie prodávali textil, bavlnu,

²²⁹ Viz pozn. 216.

²³⁰ BEN-YAACOB, 1985, s. 83-84, 89. Náhrobek Rachel viz p. VI.5.3.2.

²³¹ ROTH, 1941, s. 99-100. Silas Hardoon (1851-1931) byl nejdelší zaměstnanec jako manažer Sassoonů, ale zanedlouho se osamostatnil a založil vlastní Hardoon Company. Obchodoval s opiem, půdou a nemovitostmi. V nakupování půdy ho povzbudil právě Jacob Sassoon. Stal se nejbohatším člověkem v Tchanghaji a říkalo se o něm, že je nejbohatším šňou východu od Suezu (ROLAND, 1999, s. 149, dle *The Passing of Shanghai's Largest Land-Owner*, In: *China Weekly Review*, 27. 6. 1931, s. 126). Působil i v místní správě. Když zemřel, zanechal po sobě jmění ve výši asi 150 milionů jüanů, 1200 jím postavených budov a pozemky (o rozloze asi 27,5 ha) v centru města. Hardoon byl také pozoruhodný svým soukromým životem. Velmi úspěšně pronikl do čínské společnosti a mezi čínskou elitou. Oženil se s polovinou říšskou nízkého postupu (její otec byl zřejmě francouzský důstojník) a za svého rádce si zvolil buddhistického mnicha. Studoval buddhismus, zajímal se o čínskou kulturu a obě velmi aktivně podporoval. Inicioval a financoval mnoho velmi významných kulturních a charitativních projektů. SEHNALOVÁ, 2008, s. 23; www.chinajewish.org. Více viz BETTA, Chiara, *Silas Aaron Hardoon and Cross-Cultural Adaptation in Shanghai*, In: GOLDSTEIN, 1999, s. 216-229. Společně se Sassoony založil v oblasti bankovníctví i sir Elly Silas Kadoorie (1867-1944), syn bagdadského filantropa. Na konci 19. století usadil svou rodinu v Tchanghaji a Hongkongu a vnovel se podnikáním. Zabýval se výrobou kaučuku, obchodem s nemovitostmi a akciemi. Sponzoroval a aktivně podporoval rozličné instituce a dobročinné projekty. Synové lord Lawrence (1899-1993) a Horace (1902-1995) v těchto činnostech pokračovali a byli v Hongkongu velmi vlivní, založili tam i první textilní továrnu (stalo se tak až po Druhé světové válce). V té době byli bratři ve městě velmi vlivní. Rod Kadoorie v Hongkongu dodnes žije a i nadále se podílí na charitativní činnosti. LEVENTHAL, 1999, s. 173-177; SEHNALOVÁ, 2008, s. 23-24; *Encyclopedia Judaica*, XI., s. 701. Více k obci v Hongkongu viz pozn. 239.

p-enici, olejnatá semena, Muntz v kov, cukr z Jakarty. Firma dál investovala do ve ejných slufleb v TManghaji a Hongkongu ó tramvaje, poji-t ní, pivovary.²³²

8.2 PR MYSL A FINAN NICTVÍ

Jacob Sassoon následoval dal-í podnikatele i v investování do pr myslu. Jako mnozí jiní se rozhodl pro zakládání výnosných textilek, afl ostatní firmy nakonec daleko p edb hl. E. D. Sassoon & Company byla v textilním pr myslu úspě -n j-í také neřl otcovská David Sassoon & Sons, stala se jedním z nejv t-ích zpracovatel bavlny v Indii.²³³

První textilní továrnu Jacob Sassoon koupil v roce 1880 a pojmenoval ji Alexandra Mill podle Princezny z Walesu, manželky budoucího Eduarda VII. Po po áte ním úspě chu zalořil zanedlouho dal-í podnik, E. D. Sassoon Mill. Následovala vlastní barvírna E. D. Sassoon Dye Works, první v Indii a pozd ji nejvýkonn j-í ze v-ech textilních barvíren v zemi, a Jacob Sassoon Mill, nejv t-í textilka v Indii se 100 000 v eteny a 2000 tkalcovskými stavy.²³⁴ Dal-í továrnu nazval po své řlen , Rachel Sassoon Mill. Pozd ji byly podniky slou eny do jednoho koncernu s kapitálem 25 milion rupií, který afl do poloviny 20. století nejv t-í svému typu v Bombaji, disponující skoro 6500 stavy. Brat i Edward a Meyer si dál zalořili nezávislé Edward Sassoon Mill a Meyer Sassoon Mill. V dob svého vrcholu, v roce 1916, textilní továrny firmy zam stnávaly 15 000 d lník . Tím se Jacob a jeho brat i stali nejv t-ím samostatným zam stnavatelem d lník v Bombaji a jejím okolí. Jen men-ina d lník byli řfidé. Textilní továrny Jacoba Sassoonu hrály významnou roli v rozvoji pr myslu celé západní Indie. P elomovým po inem usnad ujícím výrobu a zlev ujícím produkt bylo zavedení zpracování bavlny od za átku do konce, to je od surového materiálu p es sp ádaní, barvení, tkaní afl po hotový zabalený výrobek.²³⁵

I p i obrovském zisku z textilního pr myslu, byli Sassoonové stále spí-e obchodníci neřl pr myslníci. Dokázali p estát i krizi po zvý-ení daní v roce 1891, kdy n kolik textilních továren zkrachovalo.²³⁶

Jacob se, stejn jako uřl jeho otec, zapojil i do finan nictví. Yonekawa ukazuje na p íkladu Jacoba Sassoonu vliv pr myslník v bankovní sfé e. V t-ina editel Bank of Bombay, mezi nimi i Jacob, byli sou asn továrníci. Protořle Jacob sám pot eboval institucionální finan ní zaji-t ní, tak vymyslel a v roce 1909 inicioval vznik devizové banky Eastern Bank Limited.

²³² JACKSON, 1968, s. 108-109, 137.

²³³ SAMRA, 2009, s. 355.

²³⁴ ROTH, 1941, s. 101; *Encyclopaedia Judaica*, XVIII., s. 70. Viz pozn. . 181.

²³⁵ JACKSON, 1968, s. 65; ROLAND, 1999, s. 144; ROTH, 1941, s. 101; *Encyclopaedia Judaica*, XVIII., s. 70.

²³⁶ ROLAND, 1999, s. 144.

Jacob se stal jejím editorem. Banka měla editelství v Londýně a Bombaji a operovala hlavně na Blízkém východě, v jižní a východní Asii.²³⁷

8.3 MECENÁŘSKÁ ČINNOST

V Bombaji Jacob Sassoon vystupoval jako pirozený v dědečnické obci. Byl velmi ortodoxní, kanceláře firmy zavíraly na Šabat a svátky.²³⁸

Jacob Sassoon během života díky jmenování po otci a pak především vlastní podnikavosti nahromadil veliký majetek, z kterého mohl mnohým rozdávat. Financoval několik židovských obcí, ale velkou měrou podporoval i různé sekulární instituce. Společně s svým dědem Davidem a strýcem Albertem byl Jacob největší mecenáš v rodině.

Vysíláním zaměstnanců Jacob velmi podporoval rozšiřování židovských obcí v Hongkongu a Tchanghaji. Získoval pro svou rodinu a zaměstnance náboženské instituce kdekoli firma měla pobočku, v níž potřebovala více lidí. Postavil významné synagogy v Hongkongu a Tchanghaji.²³⁹ Jeho úsilí se samozřejmě nejvíce projevilo v Bombaji. V roce 1884 ve čtvrti Fort postavil spolu s bratry druhou Bagdádskou synagogu, nazvali ji po otci Knesset Elijahu, stála 150 000 rupií.²⁴⁰ V roce 1910 znovu ji opravil první bombajskou Bagdádskou synagogu postavenou dříve ním, Magen David.²⁴¹

Jako snad všichni židovští mecenáři, si Jacob uvědomoval, jak je důležité vzdělání a proto stavěl a financoval školy. Pro bombajsko-Bagdádskou židovskou obec to byla v roce 1903 Sir Jacob Sassoon High School v areálu synagogy Magen David. Jacob vlastně postavil a modernizoval školu postavenou Davidem Sassoonem, vylenil na to 150 000 rupií.²⁴² Součástí založil fond na financování provozu školy. Využitím jazykem byla angličtina, ale řídila se učiteli i hebrejtinou. Škola zpočátku sloužila pro chudé židovské děti, avšak později byla určena pro výchovu budoucích zaměstnanců firmy E. D. Sassoon & Company. I přes rivalitu mezi oběma sassoonovskými podniky, škola svým způsobem sloužila jako návazná

²³⁷ YONEKAWA, 1987, s. 571; RAY, 1995, s. 485; ROTH, 1941, s. 102. Roth také uvádí, že šedodnes, tedy do roku 1945, kdy dílo napsal, zastával funkci editore banky člen rodiny Sassoon.

²³⁸ BEN-YAACOB, 1985, s. 83, 88.

²³⁹ Původní byla v Hongkongu modlitebna v Albertově domě, později Solomon koupil za tímto účelem dům. V Hongkongu to byla tehdy jediná synagoga, Ohel Lea. Jacob ji pojmenoval na paměť své matky. Stála ho 150 000 rupií a byla otevřena v roce 1900. V Tchanghaji zase postavil synagogu v čest své ženy, Ohel Rachel. Byla otevřena v roce 1920 za celkovou cenu 150 000 rupií. BEN-YAACOB, 1985, s. 88, 370; *Encyclopaedia Judaica*, XVIII., s. 70, IX., s. 518; www.chinajewish.org/ohelrachel1/.

²⁴⁰ JACOB, 2000, s. 9. Podle *Jewish Encyclopedia*, IV., s. 51, synagogu postavil v roce 1888. Viz příloha III.3, VI.4.

²⁴¹ JACOB, 2000, s. 8; dedikací napsal viz příloha VI.1.6.1., VI.1.6.2.

²⁴² *Universal Jewish Encyclopedia*, I., s. 448; nápis na budovu školy viz příloha VI.2.3.1. BEN-YAACOB, 1985, s. 84, chybně píše, že na školu Jacob vynaložil 2 miliony rupií. Škola je nazývána také Jacob Sassoon Free School a Jacob Sassoon School, k jejímu založení viz pozn. 5.5, s. 36-37. Viz příloha III.6, VI.2.

institute na nižší stupeň v David Sassoon School. Tímto postupem se postupem času přijímala čím dál více vláka z Bene Israel. Podle Ben-Yacoba Jacob založil i školu Talmud Tóra vyhrazenou skupině Bene Israel.²⁴³ Hned za severní zdí areálu synagogy Magen David se nachází budovy, v nichž jednou údajně snídal Jakob Sassoon s královnou Viktorií, v současné době si je zabrala policie.²⁴⁴

V současné době existují fondy Sir Jacob Sassoon Trust, Sir Jacob Sassoon High School Trust a E. E. E. Sassoon High School Trust²⁴⁵ řídí Solomon Sopher, předseda bombajské židovské obce. Tyto fondy zajišťují vzdělání, lékařskou péči, jídlo a finance potřebným uvnitř obce.²⁴⁶ Jacob dále dával peníze na všechno možné dle potřeby: podporoval vdovy a sirotky, rozdával macesy a maso o Pesach a Sukot a dary chudým o Purim a Jom kippur, založil speciální nadaci pro flebráky židovské obce, za 65 000 rupií rozšířil synagogu Magen David, za 10 000 rupií opravil Ohel David a vytvořil 30 000 rupií na hřbitov v Púnu, za 30 000 rupií přikoupil pozemky na rozšíření hřbitova v Bombaji. Založil lékárnu pro bombajské židy za 125 000 rupií, Lady Rachel Sassoon Free Jewish Dispensary. Staral se o příchod židů uence a vyslance z Bagdádu a Svaté země.²⁴⁷

Ne méně se angažoval i na Blízkém východě. Nechal opravit Ezdrášovu hrobku ve vesnici Al-Uzajr nedaleko Basry 1859 za 100 rupií. Vylenil částku 175 000 rupií na zřízení dobročinné organizace pomáhající židům na Blízkém východě, organizace měla 1000 členů, z nich 600 v Bombaji. V Palestině založil tibiševy. Postaral se o několik set židovských uprchlíků z arabských zemí. Posílal peníze i ruským židům.²⁴⁸

V židovské obce Jacob financoval a podnikl založení také několika vzdělávacích institucí: Central Nursing Association (daroval částku 100 000 rupií), Central College of Science v Bombaji (1 000 000 rupií, tedy 66 666 liber), Institute of Science (ve spolupráci s muslimským podnikatelem Karímbháím Ebráhímem ó Currimbhoyem Ebrahimem), Royal Institute of Science (Jacob Sassoon byl největší dárce).²⁴⁹ V areálu nemocnice Sassoon Hospital založené Davidem Sassoonem v Púnu Jacob vybudoval za 2 000 000 rupií European

²⁴³ BEN-YAACOB, 1985, s. 85; ISRAEL, 1982, s. 47; ROLAND, 2003, s. 10, 11. Sir Jacob Sassoon High School plní svou funkci dodnes, jako jediná střední škola v Bombaji nabízí vyučování hebrejštiny. S úbytkem židů v Bombaji byla škola v roce 1971 zpřístupněna i nežidovským dětem. Dnes jsou židovští žáci v naprosté menšině, ale těží se určitým výhodám. Mnoho vláků pochází z muslimské menšiny, která nyní bydlí v okolí synagogy. Osobní sdělení Hayab Baruch, 21.1.2010; ISRAEL, s. 47; KATZ, 2000, s. 145; DVD.

²⁴⁴ Osobní sdělení Hayab Baruch, 21.1.2010. Viz příloha VI.1.4.

²⁴⁵ Elias Ezra Sassoon School. Viz příloha III.6, VI.3.

²⁴⁶ DVD.

²⁴⁷ *Universal Jewish Encyclopedia*, I., s. 447; BEN-YAACOB, 1985, s. 84, 88; Nadace Rachel Sassoon Působí dodnes v nádvoří Magen David, z nadace je zaměstnán doktor pro chudé a nemocné židy. DVD.

²⁴⁸ BEN-YAACOB, 1985, s. 85, 88, 89; *Encyclopaedia Judaica*, VI., s. 653.

²⁴⁹ ISRAEL, 1982, s. 61; RAY, 1995, s. 235; ROTH, 1941, s. 105; WEIL, 2002, s. 32.

General Hospital speciálně zařízenou pro židovské pacienty, tedy splňující všechny halachické náležitosti.²⁵⁰ Jacob dále pamatoval na instituce založené Davidem a Albertem Sassoonem: Sassoon Hospital a Sassoon Infirmary and Leper Asylum v Púnu (nemocnice v hodnotě 200 000 rupií a zajistil každému stravu pro židovské pacienty), Sassoon Reformatory and Industrial Institution for Juvenile Offenders, Sassoon Mechanics' Institute, Elphinstone High School v Bombaji a Sailors' Homes v Hongkongu. Přispíval do charitativního fondu Lady Lamington, manželky guvernéra bombajské prezidence lorda Lamingtona.²⁵¹

8.4 POSTAVENÍ V BRITSKÉ SPOLEČNOSTI

Jacob byl už v době této generace bombajských Bagdádských židů, Evropany přijímán jako rovnocenný. Tak jako před ním Albert, se Jacob družil s nejvyšší anglickou smetánkou a stavěl památníky britským panovníkům. Na příklad je bezesporu zajímavé, že Jacob Sassoon byl jeden z nejvýznamnějších přispěvatelů (a nejvýznamnější soukromý dárců vůbec) na významné době nejslavnější památky Bombaje, tak zvanou Bránu Indie (Gateway of India), Jacob daroval 20 000 liber. Brána byla postavena v roce 1924 na východním bombajském pobřeží Apollo Bunder na památku návštěvy krále Jiřího V. a jeho choti Marie v roce 1911.²⁵² Jacob bydlel v několika luxusních sídlech téměř neodlišitelných od evropských: Braganza Hall v Bombaji, Ashley House v Púnu, Glen Ogle v Mahábaléšvaru. Ale jako jeden z mála v rodině se nepohyboval do Anglie, podle Ben-Yaacoba to bylo kvůli předčasně smrti jeho ženy.²⁵³

Stejně jako Albert, i Jacob došel za svého života uznání. Za své zásluhy o rozvoj indické ekonomiky a nesmírnou mecenášskou činnost byl Jacob v roce 1909 při příležitosti padesátiletého výročí zavedení vlády nad Indií pod britskou korunu povýšen do šlechtického stavu a jmenován prvním baronetem jako sir Jacob Elias Sassoon of the City of Bombay. Šlechtický titul získal jako druhý z rodiny, první byl o dvacet devět let dříve Albert. Protože Jacob v synovi zemřel, titul po Jacobovi smrti v roce 1916 podílem druhorozený bratr Edward a potom pak v roce 1924 Edward v synovi Victor Ellice (1881, Neapol - 1961, Nassau).²⁵⁴ V významné době se v Bombaji po Jacobovi jmenuje náměstí s kruhovým objezdem, Jacob Circle.²⁵⁵

²⁵⁰ ROTH, 1941, s. 105.

²⁵¹ BEN-YAACOB, 1985, s. 84-85.

²⁵² ROTH, 1941, s. 105; WEIL, 2002, s. 32. JACOB, 2000, s. 22, uvádí částku 800 000 rupií. Viz přílohu III.4, VI.13.

²⁵³ BEN-YAACOB, 1985, s. 84; ROTH, 1941, s. 103.

²⁵⁴ Ibid., s. 106.

²⁵⁵ Viz přílohu III.7, VI.14.

8.5 ODKAZ

Jacob Sassoon zemřel v Bombaji v roce 1916.²⁵⁶ Poté podnik E. D. Sassoon & Company také připadl na Edwarda. Edward a další bratři bydleli v Anglii už od konce 19. století, proto tam ještě téhož roku přesunuli i sídlo firmy. Udělali to celkem až o čtyřicet let později než David Sassoon & Sons. V roce 1920 se firma změnila ve společnost s ručením omezeným a pak společnost pod ní patřící se spojilo v jednu korporaci E. D. Sassoon United Mills.²⁵⁷ Edward zemřel na konci roku 1924. Zůstal po něm ve Velké Británii majetek v hodnotě 488 000 liber, ale i značné jmění v Indii, pozůstalost zdědil hlavně syn Victor. Bratr Meyer zemřel po Edwardovi ještě téhož roku, dědictví v ceně 28 000 000 dolarů v Hongkongu připadlo zůvův vdově Mozelle.²⁵⁸

8.6 VICTOR SASSOON, SASSOON DAVID A VYMĚNĚNÍ ELIASOVY LINIE

Podnikatelsky nejúspěšnější v celé další generaci Sassoonů byl Edwardův syn Victor. Vystudoval v Anglii a za První světové války sloužil v britském námořním letectvu. V 1. polovině 20. století vystupoval jako vůdce indických a angajských fiidů, pobýval stále v Bombaji a Mňghaji. Vyufil nashromážděného rodinného majetku ke skupování půdy a budování skladů, domů a bytů v několika mstech souasně. V určité době vlastnil v Mňghaji odhadem 1900 budov! Obchodoval také se surovinami a nesl velký podíl na rozvoji indického průmyslu. V letech 1921-1922 a 1926-1929 zasedal v Indian Legislative Assembly jako představitel Bombay Millowners' Association. V roce 1931 přenesl bombajské editelství firmy do Mňghaje.²⁵⁹ Jako zajímavost ještě uvedeme, že ve 30. letech 20. století byla E. D. Sassoon & Company nejvýznamnějším producentem textilu v celé Indii. Pracovalo pro ni jedenáct textilních továren a zaměstnávala celkem 25 000 lidí!²⁶⁰ Ve 40. letech 20. století byl Victor už jediný v rodině, kdo se věnoval podnikání.

²⁵⁶ Náhrobek viz p. VI.5.3, VI.5.3.1.

²⁵⁷ ROTH, 1941, s. 106-107; YONEKAWA, 1987, s. 571 (pozn. 45).

²⁵⁸ JACKSON, 1968, s. 206.

²⁵⁹ *Encyclopaedia Judaica*, XVIII., s. 71; ISRAEL, 1982, s. 50; SEHNALOVÁ, 2008, s. 23-24; WEINSTEIN, 2002, s. 238. Kromě Bombaje a Mňghaje Victor obchodoval s nemovitostmi i v Chang-ou, Tiencinu a Kantonu. Za Druhé světové války pomohl v Indii vytvořit uprchlický tábor pro německé fiidy, staral se i o uprchlíky v Mňghaji. Mňghaj opustil v roce 1941, v roce 1948 se odstěhoval definitivně a dožil na Bahamách. DICKER, 1962, s. 84; JACKSON, 1968, s. 211-212; ROLAND, 1998, s. 138; *Encyclopaedia Judaica*, XVIII., s. 71.

²⁶⁰ ROLAND, 1998, s. 135. Dělníci přitom dostávali vyšší plat než v jiných textilkách. V roce 1928 prodal Victor Sassoon dvě textilky Mafatlálu Gagalbhai (Mafatlal Gagalbhai), obchodníkovi z gudžarátské hinduistické rodiny, který na počátku 20. století přišel do Bombaje a založil úspěšnou rodinnou firmu, jednu z nejvýznamnějších podnikajících v průmyslu dodnes. Rodina Mafatlálů továrny provozovala do roku 2000, kdy ukončila činnost pod tlakem čínské konkurence. Osobní sdělení Sheily Mafatlal (vnoučky Mafatlála Gagalbhaiho), 19. 1. 2010; www.mafatlals.com/History.html. Budovy Mafatlal Mills ve čtvrti Byculla (kde Sassoonové sídlili, navíc necelý kilometr od Sans Souci a Masina Hospital), tedy možná původní továrna Sassoonů viz p. III.7, VI.11.

Nejvýznamnější člen rodiny, který v Bombaji ve 20. století trvale bydlel, byl Sassoon Jacob David (Sason ben Jaakov Chaj David, 1849-1926).²⁶¹ K Sassoonovi se sice připojil, ale v daném období byl spolu s Victorem v Asii nejschopnější z rodu, v podnikání i v občanském životě. Nejduševněji pracoval jako zaměstnanec firmy, přispíval v Indii a nakonec, do rodiny se zapojil v roce 1876 sňatkem s Eliasovou dcerou Hannah (1857-1921).²⁶² Roku 1885 založil podnikatelskou společnost v textilním průmyslu. V Bombaji zastával mnoho veřejných funkcí.²⁶³ Edward měl sice čtyři dospělé syny, ale od nich jen tři vnuky. Viktor se oženil a měl ve svých sedmdesáti osmi letech, dva roky před smrtí, a zemřel bez potomků.²⁶⁴ Žádné potomky neměl ani jeho bratr Hector William (1889-1923), jeho strýcové Jacob Sassoon a David (Elias) Sassoon, ani jediný syn Meyera Sassoon, Reginald Ellice (1893-1933). Tím Eliasova větev Sassoonů vymírá.²⁶⁵

²⁶¹ Náhrobek viz p. 11. VI.5.6. ROTH, 1942, s. 106, uvádí chybné datum úmrtí 1916.

²⁶² ROTH, 1941, s. 106. BEN-YAACOB, 1985, s. 80, uvádí data 1854-1921 a na jiném místě (Ibid., s. 91) 1857-1921.

²⁶³ BEN-YAACOB, 1985, s. 91; WEINSTEIN, 2002, s. 232. Celkem třicet let, 1892-1922, byl členem výkonného výboru Millowners' Association, nejprve jako její editel, a zastupoval organizaci v Bombay Legislative Council. Dál byl dokonce členem rady generálního guvernéra Indie a Imperial Legislative Council, a také dvacet let Bombay Municipal Corporation, jímž předsedal v letech 1921-1922. (Do předsednictví tohoto orgánu se v té době dostal i další Bagdádský fiid, Meyer Nissim.) Založil Bank of India a později byl jejím předsedou. Spolupracoval s párskými Táty. Byl také velký mecenáš, například založil nadaci na vzdělávání indických rolníků a vložil do ní 53 000 liber, usiloval o různé sociální reformy. V Bombaji po něm dodnes zůstala socha prince z Walesu, budoucího krále Jiřího V. před současným muzeem Chhatrapati Shivaji Maharaj Sastu Sangrahalaya bývalým Prince of Wales Museum). Viz p. 11. III.3, VI.16. V roce 1906 získal titul rytíře a o pět let později baroneta. BEN-YAACOB, 1985, s. 91; ROLAND, 1998, s. 57; ROLAND, 1999, s. 151; WEIL, 2002, s. 34; WEINSTEIN, 2002, s. 232, 236-237; *Encyclopaedia Judaica*, XVIII., s. 71; www.bombaymuseum.org; DVD.

Sassoonovi a Hannah se narodily tři děti, z nich se proslavil Percival David (1892-1964) jako velký milovník, znalec a sběratel umění Dálného východu, především čínské porcelány. V Londýně založil Percival David Foundation of Chinese Art. Dnes jeho sbírka tvoří samostatnou galerii nesoucí jeho jméno v British Museum. BEN-YAACOB, 1985, s. 91-92; *Encyclopaedia Judaica*, XVIII., s. 71.

²⁶⁴ V roce 1959 si vzal svou o třicet let mladší ovdovělou Evelyn Barnes, přivedenou z Texasu. JACKSON, 1968, s. 283-284.

²⁶⁵ BEN-YAACOB, 1985, s. 89-90; JACKSON, 1968, s. 203. Viz rodokmen v p. 11. II.

9. SOLOMON A FLORA SASSOON

9.1 P SOBENÍ SOLOMONA

Solomona porodila Davidu Sassoonovi jeho druhá žena Flora (Farha) jako jedno z dvojčat, které p i-ly na sv t jako její tvrté a páté dít , a jako osmé a deváté dít Davida Sassoon, v roce 1841. Solomon se údajn narodil první, p ed bratrem Aronem. Jako jifl n kolikátý v rodin se Solomon ofenil se svou p íbuznou. Solomonova manželka se také jmenovala Flora (Farha bat Jechezkel ben Je-ua Jechezkel Avraham Gabbaj) a byla to vnu ka Solomonova nejstar-ího nevlastního bratra Alberta, takže vlastn pravnu ka Davida Sassoon. Albertova dcera Aziza (Azíza) se provdala za Ezekiela z bagdádského řidovského rodu Gubbay a porodila dceru Floru.²⁶⁶ Solomon a Flora se vzali v Bombaji v roce 1876. Narodil se jim jeden syn, David v roce 1880, a dv dcery.²⁶⁷

Solomon dostal klasické ortodoxní vzd lání. V mládí byl Solomon jako p ed ním jeho brat i vyslán otcem na Dálný východ do osv d ené TĚnghaje. Podle Ben-Yacoba mu v té dob bylo akorát ěstnáct let, cofl by odpovídalo roku 1857. Solomon spravoval pobo ky firmy David Sassoon & Sons v TĚnghaji, Hongkongu a Japonsku. Sv j výd lek vyuffil a nakupoval nemovitosti v TĚnghaji a Hongkongu, kde p sobil nejvíce a strávil nejvíc asu. Vystupoval jako v dce tamních řidovských obcí a zaslouřil se o jejich rozkv t. V roce 1866 se na chvíli ocitl v Bombaji, za nedlouho na to se po otcov smrti vypravil do Velké Británie na inspekci pobo ky v Londýn a obhlédnout si mechanické textilní stroje nov zavedené do výroby v manchesterských textilkách. V Bombaji firma sídlila ve Forbes Street.²⁶⁸

Z Dálného východu se do Bombaje vrátil v roce 1875. Poté, co v roce 1876 Albert p enesl hlavní sídlo firmy do Londýna, se z bombajské bývalé centrály firmy stala jen pobo ka a Solomon se ujal jejího vedení, coby po Albertovi druhý nejschopn j-í ve firm . Za Solomona prořívala David Sassoon & Sons nejstabiln j-í období. Obchodovala na obrovském území, od Evropy a Afriky po východní a jihovýchodní Asii, s mnoha komoditami, p edev-ím s textilem. Druhým zdrojem p íjm byl textilní pr mysl. Solomon řídil pod rodinnou firmou n kolik podnik : Sassoon Spinning and Weaving Company, Sassoon and Alliance Silk Company, Port Cuning and Land Improvement Company, Oriental Life Insurance Company a dal-í. Podniky byly postupn p evád ny na akciové spole nosti.²⁶⁹

²⁶⁶ Albert byl o dvacet t i let star-í neř Solomon. O s atcích s Gubbayi viz pozn. . 215.

²⁶⁷ BEN-YAACOB, 1985, s. 96; JACKSON, 1968, s. 58; ROTH, 1941, s. 92.

²⁶⁸ BEN-YAACOB, 1985, s. 93; JACKSON, 1968, s. 46; SEHNALOVÁ, 2008, s. 23.

²⁶⁹ BEN-YAACOB, 1985, s. 93; JACKSON, 1968, s. 59; *Jewish Encyclopedia*, XI., s. 68.

Solomon ufl nem l problémy s tím, že by byl vylou en jako šdomorodec z ve ejného flivota a funkcí. Naopak se stal známou osobností bombajského ve ejného flivota, postavil si velké sídlo Il Palazzo. Narozdíl od svého otce, který byl odmítnut, se Solomon stejn jako bratr Albert stal lenem Bombay Chamber of Commerce a navíc byl vybrán do jejího výboru. Stejn jako jeho synovec Jacob Sassoon se stal dokonce editorem Bank of Bombay, dál jedním z Bombay Port Trustees. Solomon byl také dvakrát nominován na mimo ádného lena Bombay Legislative Assembly. V roce 1892 byl se svým p íbuzným Sassoonem Jacobem Davidem lenem výkonného výboru Millowners' Association.²⁷⁰

Solomon pokračoval v ortodoxní flidovské bagdádské tradici p edané od otce, rozhodn nejvíc ze všech svých bratr , kteří se ásto v britském prost edí v Indii i Velké Británii postupn sekularizovali. ím pozd ji se kdo narodil, tím byla v t-í pravd podobnost, že flidovství za ne opou-t t. Zd d nou tradici Solomon p edal i svým potomk m, z nichfl povstalo n kolik d leflitých u enc a rabín .²⁷¹ Solomon sám byl velký znalec hebrej-tiny, Tóry a Talmudu a aktivní len Bagdádské flidovské obce a viceprezident místní pobo ky organizace Anglo-Jewish Association V roce 1878 fládal bombajskou vládou, aby uvol ovala o -abatu flidy ze zam stnání. Ve své palácové rezidenci Nepean Lodge postavené v maurském stylu na Malabar Hill samoz ejm pamatoval i na soukromou synagogu. Na horké p edmonzunové období se Solomon p esouval do vily Rose Bank v Pún .²⁷² Ben-Yaacob velmi zd raz uje Solomonovu filantropii. Uvádí, že Solomon p ispíval na dobro inné ú ely v Indii, Bagdádu, Palestin a jinde, postavil synagogu v Hongkongu a staral se o vyslance z Palestiny.²⁷³

²⁷⁰ BEN-YAACOB, 1985, s. 93; BEN-YAACOB, 1989, s. 46; ROTH, 1941, s. 91. Viz také pozn. . 210. Sassoon David viz 8.6.

²⁷¹ Nejvýznamn j-í byl hned jeho prvorozený a jediný syn, David Solomon Sassoon (1880, Bombaj - 1942, Londýn). V flidovských kruzích byl znám jako velký znalec flidovské kultury, judaismu, bibliofil a editor. íkalo se o n m, že má nejv t-í p ehled o historii orientálních flid na sv t . Sepsal d jiny flid v Bagdádu (*A History of the Jews in Bagdad*. Letchworth, 1949). Proslavil se v-ak p edev-ím svým dílem *Ohel Dawid*. Je to komentovaný katalog Davidovy velké a velmi cenné sbírky více než tisíce hebrejských rukopis a rituálních p edm t , kterou David sám na r zných místech (hlavn na Blízkém východ v oblasti, odkud Bagdád-tí flidé pocházeli) nasbíral a pak k ní sepsal, editoval a publikoval obsáhlý katalog. Nazval jej svým jménem. Protože byl dost vzd laný, um l si p edm ty do sbírky dob e vybrat. Katalog obsahuje rozli ný hodnotný materiál a pokrývá obrovskou -kálu kultury diasporních flid , ale i flid flijících na Palestiny. Najdeme v n m nap . opsané nápisy z náhrobk , synagog, svatebních smluv, talisman , anotace a úryvky mnoha text , popisy r zných p edm t . Polofky mají uvedené místo p vodu i místo, kde je David sehnal, a pokud možno i dataci. Katalog je velmi kvalitní (jeden z nejlep-ích svého druhu na sv t) a hojn vyufflíván dodnes. SASSOON, 1932. *Universal Jewish Encyclopedia*, IX., s. 373. Více k dílu viz: RABINOWICZ, 1966-1967, passim.

David v syn Solomon (pojmenovaný po svém d de kovi, flil v letech 1915-1985), známý jako S. D. Sassoon, se stal rabínem. flil v Anglii a Izraeli. Byl dvakrát (v letech 1953 a 1964) navrflen na vrchního rabína státu Izrael, funkci v-ak odmítl. Stejn tak je rabín i jeho syn David. *Encyclopaedia Judaica*, XVIII., s. 70; DVD.

²⁷² JACKSON, 1968, s. 64; ROTH, 1941, s. 91; WEINSTEIN, 2002, s. 244; *Jewish Encyclopedia*, XI., s. 68.

²⁷³ BEN-YAACOB, 1985, s. 94, vypichuje Solomonovy charitativní po iny nejspí-e proto, že je mu Solomon coby nejortodoxn j-í v rodin osobn blízký. fládný jiný autor o Solomonov filantropii nemluví, v porovnání

Solomon zemřel ve věku padesáti let v roce 1894 v Bombaji, byl tam také pochován.²⁷⁴ Zanechal za sebou vdovu Floru a malé děti. Syn David firmu ještě nemohl převzít, nenašel se ani řádný ochotný a schopný Solomonův bratr, který by chtěl dlít v Bombaji, všichni ušli byli v Anglii. Tak podnik spadl do klína Floře.

9.2 P SOBENÍ FLORY

Solomonova manželka Flora si se svým mužem ve vzdělanosti nezdala a coby žena byla ve své době výjimečná. Od mládí uměla anglicky, maráthsky, francouzsky, německy, arabsky a hebrejsky. Stejně jako Solomon, byla Flora velmi ortodoxní a znala halachických spisů. Stýkala se a vedla debaty s významnými řídovskými vzdělanci.²⁷⁵

Po svém manželovi v roce 1894 podílela vedení indické centrály firmu David Sassoon & Sons, sama a úspěšně ji řídila sedm let. Udržela ji i v nepříznivém období konce 90. let, jež v ní které ostatní podniky neustály. V 2. polovině 90. let stíhaly Bombaj různé pohromy, které měly za následek drastické snížení pracovní síly a zastavení obchodu: 1896 o hladomor způsobený slabým monzunem; 1896-1897 o dýmčejový mor v Bombaji, pak cholera²⁷⁶; 1898 o nepokoje muslimských dělníků; 1899 o krizi propadem ceny šatů a dalšími faktory, mnoho textilních továren zůstalo téměř nečinných; pokles ceny bavlny ke konci 90. let. Na přelomu roku 1895 a 1896 přijel Floru na pár měsíců povzbudit její švagr Frederick, který od počátku 70. let pracoval v Hongkongu. I když v tu dobu oficiálně převzal vedení bombajské pobočky, fakticky ji spravovala i nadále Flora.²⁷⁷

Flora se aktivně zúčastnila boje proti epidemii dýmčejového moru. Byla členkou Plague Committee. Blíže se přátelila s ruským řídovským lékařem Waldemarem Mordechajem Haffkine (1860-1930), vynálezcem první účinné vakcíny proti choleře a pak i proti moru.²⁷⁸

s ostatními Sassoony asi celkem právem. Zemřel poměrně mladý, takže stihl méně. Ben-Yaacob v údaj o postavení synagogy v Hongkongu je s nejvyšší pravděpodobností opatřen chybně (viz pozn. 223, 239).

²⁷⁴ BEN-YAACOB, 1985, s. 95. Jak praví náhrobek, Solomonovy ostatky byly v roce 1975 převezeny a pohřbeny na Olivové hoře v Jeruzalémě viz příl. VI.5.4.1, VI.5.4.2.

²⁷⁵ JACKSON, 1968, s. 58; ROTH, 1941, s. 138. Její ortodoxii nejlépe ilustruje populární a stále uváděný příklad: Flora si na všechny cesty s sebou vždy vozila –ocheta a celý minjan, aby neporušila pravidla týkající se košer stravy a o každém –abatu byly řádně dodrženy všechny bohoslužby. Např. *Universal Jewish Encyclopedia*, IX., s. 375.

²⁷⁶ Od konce roku 1896, kdy mor propukl, do konce ledna 1897 z Bombaje před epidemií uteklo 400 000 lidí, což bylo asi polovina obyvatel města. Avšak v roce 1901 jich bylo opět přes 770 000. MORRIS, 1965, s. 20-M21 (i dle Condon, J. K. *The Bombay Plague*. Education Society's Steam Press, Bombay, 1900, s. 130).

²⁷⁷ JACKSON, 1968, s. 58, 107, 109, 111; MORRIS, 1965, s. 21; ROTH, 1941, s. 92; WEIL, 2002, s. 32.

²⁷⁸ WEIL, 2002, s. 32. Waldemar Haffkine byl významný lékař a průkopník bakteriologie a imunologie. Narodil se v Oděse a studoval v Paříži u Louise Pasteura. V roce 1892 vynalezl očkování proti choleře, v následujícím roce byl pozván britskou indickou vládou ho vyzkoušet v Indii. Po vypuknutí epidemie dýmčejového moru v Bombaji v roce 1896 ho vláda poslala tam. Překvapivě rychle vyvinul očkování proti moru snižující úmrtnost o 80-90%. V Indii se Haffkine dále věnoval i vakcinaci proti tetanu. Byl odmítnut povýšením do lečnického stavu a britským občanstvím. V Bombaji založil v roce 1899 Plague Research Laboratory, po dlouhou dobu nejlepší

Ve snaze snížit strach domorodců z očkování si Flora poprvé jako první nechala naočkovat. Haffkinovu vakcínu proti choleře. Haffkinovi pomáhal i Sassoon J. David.²⁷⁹

Bombaj a přitom se vzpamatovaly na počátku 20. století. Ani optimistické vyhlídky však zde neudržely osamocenou Floru. Nakonec se ve svých dvaceti letech, v roce 1901, odebrala za svými příbuznými v Londýn.²⁸⁰ Až se uvádí, že v Bombaji byla na její památku pojmenována Flora Fountain v centru města ve čtvrti Fort, na soušném náměstí Hutatma Chowk, nejspíše jde však o omyl.²⁸¹

9.3 OCHOD FIRMY DO LONDÝNA, ROZPAD RODU

Odjezdem Flory do Velké Británie skončilo slavné bombajské období firmy David Sassoon & Sons. Druhá generace bombajských Sassoonů měla málo potomků a málo schopných, z nichž skoro nikdo nechtěl žít v Indii, většinu se snažili přesídlit do Anglie, poprvé do Hongkongu a pak do Anglie. I když se náhrada za Floru pro bombajskou pobočku našla, Sassoonové se u ní definitivně rozhodli žít v Evropě a stát se Evropany. Floru v Bombaji vystřídal Charles Moses, syn Meir Sasona Moše Ezry a Amam Sassoon, druhé dcery z prvního manželství Davida Sassoon.²⁸²

Na konci roku 1901 byla firma David Sassoon & Company převedena na akciovou společnost (s kapitálem 500 000 liber). Vedoucí pozice si zachoval rod Sassoon. Funkci předsedy obsadil jediný syn Alberta Edward²⁸³, editelé byli bratři Reuben, Arthur a Frederick. Akciový podíl měl i David Gubbay, jediný syn Albertovy dcery Rachel.²⁸⁴

centrum na světě pro výzkum moru. Haffkine opustil Indii v roce 1915, v Evropě pak usiloval o založení židovského státu. V roce 1925 byla bombajská laboratoř přejmenována na Haffkine Institute. Je funkční dodnes. ISRAEL, 1982, s. 58; JACOB, 2000, s. 18; JACKSON, 1968, s. 109; *Encyclopaedia Judaica*, VIII., s. 196; *Jewish Encyclopedia*, VI., s. 135; www.haffkineinstitute.org.

²⁷⁹ WEINSTEIN, 2002, s. 237.

²⁸⁰ I v Anglii se Flora zapojila do intelektuálních rabínských kruhů. V roce 1924 předsedala o Talmudu na londýnské Jews' College a v roce 1930 vydala slánek o Ra'im v časopise Jewish Forum. Podílela se na založení London Jewish Hospital. *Encyclopaedia Judaica*, XVIII., s. 70; *Universal Jewish Encyclopedia*, IX., s. 375.

²⁸¹ Údaj uvádí například KATZ, 2000, s. 141. Kana byla pravděpodobně pojmenována po římské bohyni Flore, která na jejím vrcholu stojí. Stejně to uvádí i webové stránky bombajského turismu. Podle stránek byla navíc fontána postavena v roce 1864, kdy bylo Flore Gubbay teprve pět let, a měla být přívodně pojmenována podle guvernéra Frera. www.mumbai.org.uk/flora-fountain.html. Viz například III.5, VI.15.

²⁸² JACKSON, 1968, s. 119.

²⁸³ Edward (1856-1912) spojil svou svatbou rod Sassoon s rodem Rothschild. V roce 1887 se oženil s Aline Caroline de Rothschild (1865-1908), dcerou barona Gustava de Rothschild z Paříže (1829-1911), oddal je sám vrchní rabín Francie Lazard Isidor (1813-1888, v úřadu vrchního rabína 1867-1888). Vystudoval London University, byl prezidentem London Spanish and Portuguese Congregation a viceprezidentem Jews' College. Edward i jeho jediný syn Philip (1888-1939) byli poslanci britského parlamentu za Konzervativní stranu (Edward byl zvolen v roce 1899 a v křesle vydržel až do smrti.). Philip sloužil v První světové válce, spolu s několika svými bratry. *Encyclopaedia Judaica*, XVIII., s. 69, 70, XVII., 487-491; *Universal Jewish Encyclopedia*, IX., s. 377; *Jewish Encyclopedia*, VI., s. 651, X., s. 490-504, XI., s. 68.

²⁸⁴ JACKSON, 1968, s. 118-119; ROTH, 1941, s. 93.

Rodina však postupně ztrácela ve společnosti vliv. Mohla za to nízká porodnost a ztráta zájmu těchto mála potomků. Albertův prvorozený syn Edward měl sice syna Philipa, ale ten nepodnikal a potomky nezanechal, jeho druhý syn Joseph zemřel v jedenácti letech. Reuben měl jediného syna Davida, taktéž bez zájmu a bezdětného. Dětí neměl ani Arthur a Aron se už ani neoženil. Frederickův jediný syn Ronald zemřel mladý. Z osmi synů Davida Sassoonů tak jen dva úspěšně pokračovali v rodu, Sassoon a Solomon. Oba si udrželi ortodoxní judaismus a byli nejaktivnější v hildovské obci, i proto byli zřejmě plodnější než ostatní. Jejich potomci se však firmu už moc neuvolali.²⁸⁵ Celkem se David Sassoon v mužské linii dokal třinácti vnuky (z nich se dva nedožili dospělosti a dva zemřeli mladí, aniž by se stali oženit) a třinácti pravnuky, z nich osmi pravnouky od Sassoonů.²⁸⁶

²⁸⁵ Viz pozn. 75, 271.

²⁸⁶ Viz rodokmen v příloze II.

10. ZÁVĚR

Bagdád-tí fiidé, a mezi nimi nejdlehlit j-í rod Sassoon , bez pochyby významn pisp li k rozvoji indického obchodu, finan niectví, pr myslu i kultury a navazování kontakt se Západem v dob britské správy v 19. a na po átku 20. století. innost rodiny Sassoon je velmi viditelná i v sou asné Bombaji, tedy tém dv st let po jejím p íchodu.

A uprchlíci, p í-li ve správný as na správné místo. Evropská koloniální sídla na po átku svého rozvoje skýtala nes etné možnosti uplatn ní a vytvá ela poptávku po sluflbách, jeff byli Bagdád-tí fiidé schopni nabídnout. Vyufili kaflké p íleflitosti a tak si mnozí z nich postupn vyd lali nebývalé jm ní. Museli se vypo ádat s r znými t flkostmi, ale postupn Sassoonové vystoupali na samý vrchol sociálního i ekonomického fleb í ku.

Na p íkladu koloniální Bombaje a rodiny Sassoon a Bagdádských fiid obecn m fleme sledovat obecné rysy fiidovské diaspory: schopnost migrovat z místa na místo dle pot eby, silnou soudrflnost a spolupráce skupiny, schopnost se prosadit v neznámém a novém (kulturní , jazykov , náboflensky odli-ném) prost edí a p ízp sobit se mu, ale zachovat si kulturní, jazykovou a náboflenskou svébytnost v rámci vlastní skupiny ó alespo po první generace. Pozd ji, cofl je typické pro vzd lané a kosmopolitní fiidy 19. století, p íchází postupná sekularizace afl vn j-í a posléze i vnit ní ztotofln ní se s daným prost edím, tedy p íjímání jazyka a tradic, studium na vzd lávacích institucích, pronikání do spole enské elity a spole enských institucí vlastních dané spole nosti. To vede v t-inou k rozpadu tradi ní fiidovské komunity, cofl nastalo, afl na pár výjimek (udrflujících ortodoxii bagdádského ritu), i v p ípad rodiny Sassoon . Sekularizace se projevovala i na mecená-ství pozd j-ích generací. M fleme na této rodin sledovat posun od ortodoxních student je-iv a talmudických u enc drflících významné pozice v fiidovské obci (jeff spojovaly náboflenské a sekulární funkce) a obchodujících prost ednictvím známostí s dal-ími fiidy na Blízkém východ , p es vyhnané drobné podnikatele a obchodníky, afl po velkopr myslníky posílající své zboží p es v t-inu zem koule a dále afl po loajální a sekulární britské ob any a vlivné osobnosti v politice a kultu e ó po poslance britského parlamentu, blízké p átele britských panovník a vojáky britské armády. Paraleln s posuny na spole enském fleb í ku se posunovali i geograficky, ze své vlasti a velké fiidovské komunity v Bagdádu postoupili do koloniálních britských asijských m st a následn do samotné Velké Británie.

Tak lze v p ípad Sassoon a Bagdádských fiid navíc hovo it i o jakési šdiaspo e na druhou, afl šna t etí a na tvrtou (Bagdád, Indie, Dálný východ, Velká Británie) i velké

mí e kosmopolitizmu, ov- em ne o úplném kosmopolitizmu, protože v t- inou byli do určité míry závislí na existenci židovské obce v daném místě .

Nepříznivé životní podmínky (úmrtí první manželky, pronásledování, útok, obtížný začátek podnikání) vybičovaly prvního příchozího z rodiny, Davida Sassoonu k velké aktivitě . Pozdější generace už zdaleka nebyly tak plodné, a to jak v podnikatelské činnosti, tak i v počtu potomků . Vzdalovaly se tradičnímu judaismu, měnily svou identitu na nábožensky sekulární a evropskou, začaly se do moderní západní společnosti. I když měl David Sassoon problémy se mezi Brity prosadit jako rovnocenný, už jeho nejstarší syn Albert pronikl do nejvyšší evropské společnosti. Mnozí jedinci si často užívali bohatství a postavení místo tvrdé práce, jifi jejich předci museli vydat k nashromáždění tak velkého množství . V rodinném životě je šupadek také z čejmý. Nikdo ze synů (ani dcer) Davida Sassoonu neměl tolik potomků jako on. Naopak, čím pozdější generace, tím méně dětí a synů měla. Někteří Davidovi pravnucci se už ani neženili. To je podle mě způsobeno i poklesem celkové soudržnosti s bezprostředním židovským i nežidovským okolím, protože coby majetníci v něm nepotřebovali takovou oporu a zázemí jako jejich předci. Řízení firmy tak často připadalo do rukou nepokrevních příbuzných. Firma Sassoon rychle a skoro zničehona vznikla, dosáhla vrcholu a na přelomu 19. a 20. století se začala rozpadat. Sassoonové se stěhovali do Anglie, rodina v mužské linii téměř vymřela a opouštěla podnikání.

Na úspěchu dynastie Sassoon i ostatních Bagdádských židů se kromě vyjmenovaných faktorů podílely i další: shodou okolností si nasazovali svůj příchod do kolonií před otevřením ínského a japonského trhu a do mnoha měst těsně po jejich šzalofení Brity. Pak vydíli toleranci britského i domorodého prostředí.

Sassoonové a Bagdádští židé byli tak úspěšní i díky své šdvojí identitě, žili plněním více společenských rolí, kdy žili na pomezí mezi orientálními domorodci a b lochy. Nepatřili ani do jedné skupiny a ani jedna je mezi sebe nepřijímala, cestu si museli vybojovat. Byli to blízkovýchodní židé a proto t žili ze znalosti orientálního prostředí a sít židovských obcí v Asii, narozdíl od Evropanů, pro které tam proniknout znamenalo jisté obtíže a potřebu si najímat místní prostředníky (často Bagdádské židy). Postupně se však stávali šEvropany a pronikali do evropské společnosti, což pro ně bylo o dost snazší než pro ostatní místní obyvatele, a toho v podnikání také přirozeně využili.

Na druhou stranu je velice zajímavá paralela šfunkčnosti a organizace velkorodiny Sassoon s rodinami evropských obchodních firem. Jak jsem ukázala, Sassoonové nebyli ve své době mezi velkými obchodnickými a podnikatelskými rodinami viktoriánské Británie a Indie

výjime ní. V tomto i obecn v roli men-iny Bombaje 19. století se navíc velmi podobají Párs m a dfinist m. Podobají se jim i svou charitativní inností ó sponzorství dovnit vlastní komunity, d raz na vzd lávací instituce (v etn muzeí) a nemocnice a p edcházení si britských panovník . Mecená-ství rodiny Sassoon i ostatních Bagdádských fiid odpovídá obecné klasifikaci filantropických aktivit diasporních fiid dle Encyclopedia of the Jewish Diaspora.²⁸⁷

P irozen po sob Sassoonové zanechali šstopy na obou stranáchõ. Bombajská fiidovská obec dodnes poufívá synagogy a h bitov zalofený Sassoony. Sekulární instituce (knihovny, nemocnice, -koly, polep-ovna) a stavby (doky) jsou zase vyuffívány -írokou indickou ve ejností. Zatímco fiidé po celém sv t v dí o Sassoonech p edev-ím jako o patronech svého nábofenství a tradic a velkorysých mecená-ích fiidovské obce, vzd laní Bombajané je znají jako významné obchodníky, pr myslníky a sekulární mecená-e, aniž by asto tu-ili, že rodina vlastn pat ila k n jaké nábofenské men-in .

Po získání nezávislosti Indie v roce 1947 drtivá v t-ina Bagdádských fiid emigrovala. Ode-li p edev-ím do Velké Británie, Spojených stát amerických, Kanady, Izraele a Austrálie. Podle odhad fiilo v Bombaji v roce 1941 skoro 3000 Bagdádských fiid , dnes jich zbývá asi jen -edesát.²⁸⁸

Na výsledky této diplomové práce je v budoucnu mořné navázat mnoha zp soby:

Zpracování archivních materiál , které jsou v-ak asto t fko dostupné, by umořnilo získat o rodin Sassoon více informací, dále se soust edit na ostatní bombajské Bagdádské rodiny a p ípadn i jejich vztah k Sassoon m. Archívy a rozhovory s pam tníky by více odhalily vliv Sassoon uvnit fiidovské obce. Mnoho nezpracované látky týkající se dal-ích míst, kde Bagdád-tí p sobili, z stává rovn fl v archívech kolonizátor i kolonizovaných zemí. Dále by bylo mořné porovnat roli Sassoon s aktivními rodinami ostatních men-in i Evropan , a pak s Bagdádskou rodinou Ezra v Kalkat . Zajímavé by bylo i sledovat postupnou integraci a sekularizaci Bagdádských fiid a prom nu jejich společ enských rolí.

V t-í pozornost v kařdém tématu by si zaslouřfílo 20. století, k n muř se zdroje informací hledají h .

²⁸⁷ TOBIN, 2009, s. 407-412.

²⁸⁸ V oficiálním s ítání lidu v Indii v roce 1941 bylo napo ítáno celkem 5675 Bagdádských fiid : 2910 v Bombaji, 2611 v Kalkat a 154 v Pún . REISSNER, 1950, s. 351. Sou asný stav ó osobní sd lení Hayab Baruch, 21.1. 2010. Pro srovnání: v dob získání nezávislosti v Bombaji fiilo kolem 20 000 fiid , pat ili hlavn ke skupin Bene Israel.

Téma se dá také dobře uchopit a zasadit do širokého kontextu celosvětového jevu diaspory a schopnosti menšin, a etnické i jiné, ovlivňovat v tuzemskou společnost.

11. SEZNAM POUŽITÝCH PRAMEN A LITERATURY

11.1 PRAMENY

MUIR, 1875: Muir, William. *The opium revenue: Sir William Muir's minute and other extracts from papers published by the Calcutta Government (Compiled for the information of Members of Parliament)*. Anglo-Oriental Society for the Suppression of the Opium Trade, LSE Selected Pamphlets, Westminster, 1875.

11.2 LITERATURA

11.2.1 BIBLIOGRAFIE

KATZ, Nathan. ŠAn Annotated Bibliography about Indian Jewry. In: *Kol Bina: the bulletin of Congregation BINA, an organization of Indian Jewry in the United States of America*. New York, 1994, vol. 9, no. 1 (special bibliography issue), s. 25-61.

KATZ, Nathan a Frank Joseph SHULMAN.

ŠBibliography about Indian Jewry, I.: Publications from 1993 to 1997. In: *The Journal of Indo-Judaic Studies*, vol. 1, no. 2, 1999, s. 113-135.

ŠBibliography about Indian Jewry, II.: Publications from 1998. In: *The Journal of Indo-Judaic Studies*, vol. 3, 2000, s. 126-132.

ŠBibliography about Indian Jewry, III.: Publications from 1999. In: *The Journal of Indo-Judaic Studies*, no. 5, 2002, s. 73-80.

ŠBibliography about Indian Jewry, IV.: Publications from 2000. In: *The Journal of Indo-Judaic Studies*, no. 6, 2003, s. 79-84.

ŠBibliography about Indian Jewry, V.: Publications from 2001. In: *The Journal of Indo-Judaic Studies*, vol. 7-8, 2004-2005, s. 100-105.

LEVENTHAL, Dennis A. ŠSino-Judaic Studies: Whence and Whither, A Bibliography. In: *Monographs of the Jewish Historical Society of Hong Kong*, I. Hong Kong Jewish Chronicle, Hong Kong, 1985.

POLLAK, Michael (ed.). *The Sino-Judaic Bibliographies of Rudolf Loewenthal*. Hebrew Union College, Cincinnati, 1988.

11.2.2 ENCYKLOPEDIE A ENCYKLOPEDICKÉ P ÍRU KY

BARNAVI, Eli. *Univerzální atlas d ěin ěidovského národa*. Viktoria Publishing, Praha, 1995.

BERÁNEK Tomá–a kol. *Ott ě v nový atlas sv ěta*. Ottovo nakladatelství, Praha, 2003.

BRADNOVÁ, Hana (ed.). *Geografický místopisný slovník*. Encyklopedický institut ě SAV, Academia, Praha, 1993.

Encyclopaedia Britannica, www.britannica.com.

Encyclopaedia Judaica, 22 svazk ě. Keter Publishing House, Jerusalem, 2007.

EHRlich, Avrum M. *Encyclopedia of the Jewish Diaspora: Origins, Experiences, and Culture*, I. Santa Barbara, 2009.

FEDERBUSH, S. (ed.). *World Jewry Today*. W. H. Allen, London, 1959.

HAYWOOD, John a kol. *Encyklopedie Historie sv ta: Atlas sv tových d jin*. Columbus, Praha, 1997.

HONZÁK, František a Marek PE ENKA. *Státy a jejich p edstavitelé*. Libri, Praha, 1998.

NEWMAN, Ja'akov a Gavri'el SIVAN. *Judaismus od A do Z: Slovník pojm a termín*. Sefer, Praha, 1998.

SHULMAN, Frank Joseph a Jonathan GOLDSTEIN. *Directory of Individuals Interested in the Jews and the Jewish Communities of East, Southeast and South Asia, A publication in conjunction with the conference šJewish Diasporas in China: Komparative and Historical Perspectives*, 16.-18.4.1992. John K. Fairbank Center for East Asian Research, Harvard University, Cambridge and Massachusetts, 1992.

The Jewish Encyclopedia, 12 svazk . New York Funk and Wagnalls, New York and London Company 1906. (www.jewishencyclopedia.com)

Universal Jewish Encyclopedia, 11 svazk . Universal Jewish Encyclopedia, New York, 1948.

11.2.3 KNIŽNÍ PUBLIKACE

AVISHUR, Yitzhak a Zvi YEHUDA. *Studies in the History and Culture of the Jews in Babylonia: Proceedings of the Second International Congress for Babylonian Jewry Research (June 1998)*. The Babylonian Jewry Heritage Center, Or Yehuda, Israel, 2002.

AXWORTHY, Michael. *D jiny Íránu*. Nakladatelství lidové noviny, Praha, 2009.

BEN-YAACOB, 1985: Ben-Yaacob, Abraham. *Jehudej-Bavel be-tfucot (Babylonian Jewry in Diaspora)*. Ruben Mass Ltd., Jerusalem, 1985.

BEN-YAACOB, 1989: Ben-Yaacob, Abraham. *Prakim be-toldot jehudej-Bavel (Chapters of Babylonian Jewish History)*, I.-II. Jewish Book World (Olam ha-sefer ha-torani), Jerusalem, 1989.

CERNEA, 2007: Cernea, Ruth Fredman. *Almost Englishmen: Bagdadi Jews in British Burma*. Lanham, Lexington Books, 2007.

COHEN, 1973: Cohen, Hayyim J. *The Jews of the Middle East 1860-1972*. Keter Publishing House, Jerusalem, 1973.

COWEN, Ida. *Jews in Remote Corners of the World*. Prentice-Hall, Englewood Cliffs, New York, 1971.

DAVIDSON-HOUSTON, 1962: Davidson-Houston, J. V. *Yellow Creek: The Story of Shanghai*. Putnam, London, 1962.

DICKER, 1962: Dicker, Herman. *Wanderers and Settlers in the Far East: A Century of Jewish Life in China and Japan*. Twayne Publishers, New York, 1962.

- DOBBIN, 1972: Dobbin, Christine. *Urban Leadership in Western India: Politics and Communities in Bombay City 1840-1885*. Oxford University Press, London, 1972.
- DODWELL, 1929: Dodwell, H. H. (ed.). *The Cambridge History of India, V.: British India, 1497-1858*. Cambridge University Press, Cambridge, 1929. cambA
- DOSSAL, 1996: Dossal, Miriam. *Imperial Designs and Indian Realities: The Planning of Bombay City 1845-1875*. Oxford University Press, New Delhi, 1996.
- EBER, Irene a Violet GILBOA. *China and the Jews: A Sampling of Harvard Library Resources for the Study of Jewish Life in China and Chinese-Jewish Relations*, katalog výstavy. The Max and Irene Levy Judaica Book Fund, Cambridge and Massachusetts, 1992.
- EGOROVA, Yulia. *Jews and India: Perceptions and Image*. Routledge, London and New York, 2006.
- ELIYA, Ben Eliahu. *The Synagogues in India*. Eliahu Publications, Kiryat Motzkin, 1978.
- FAIRBANK, John K. *D jiny íny*. Nakladatelství Lidové noviny, Praha, 1998.
- FISCHEL, Walter Josef. *Ha-Jehudim be-Hodu: Chelkam be-chajim ha-kalkalijim ve-medinijim*. Machon Ben-Cvi, Jeru-alajim, 1960.
- GARBER, 1997: Garber, Ofra. *Be-netivej ha-kehilot ha-jehudiot me-Hodu*. Hitachdut jocej-Hodu be-Jisrael, Jeru-alajim, 1997.
- GOLDSTEIN, Jonathan (ed.). *The Jews of China, I-II*. M. E. Sharpe, New York, 1999-2000.
- HYMAN, 1995: Hyman, Mavis. *Jews of the Raj*. Hyman Publisher, London, 1995.
- INATI, Shams C. (ed.). *Iraq: Its History, People, and Politics*. Humanity Books, New York, 2003.
- ISENBERG, 1988: Isenberg, Shirley Berry. *India's Bene Israel: A Comprehensive Inquiry and Sourcebook*. Popular Prakashan, Bombay, 1988.
- ISRAEL, 1982: Israel, Benjamin J. *The Jews of India (And the Jewish Contribution to India)*. Centre for Jewish and Inter-Faith Studies, Jewish Welfare Association, New Delhi, 1982.
- JACKSON, 1968: Jackson, Stanley. *The Sassoons: Portrait of a Dynasty*. Heinemann, London, 1968.
- JACOB, 2000: Jacob, Elijah (ed.). *Jewish Landmarks in Bombay & Thane*. Jewish Religious Union Youth Group Publication, Bombay, 2000.
- JANIN, 1999: Janin, Hunt. *The India-China Opium Trade in the Nineteenth Century*. McFarland & Company Publishers, Jefferson, North Carolina, 1999.
- JUNG, Leo (ed.). *Jewish Leaders 1750-1940*. Boys Town Jerusalem Publishers, Jerusalem, 1964.

KATZ, Nathan (ed.). *Indo-Judaic Studies in the Twenty-First Century: A View from the Margin*. Palgrave Macmillan, New York, 2007.

KATZ, Nathan (ed.). *Studies in Indian Jewish Identity*. Manohar, New Delhi, 1995, s. 135-152.

KATZ, 2000: Katz, Nathan. *Who are the Jews of India?* University of California Press, Berkeley and Los Angeles, California, 2000.

KOLET, Ezra a Daniel Elijah BENJAMIN. List of Synagogues and Prayers Halls in South Asia (India, Burma and Pakistan), Bulletin no. 11. Jewish Welfare Association, Centre for Jewish and Inter-faith Studies, New Delhi, 1983.

KREISER, Klaus a Christoph K. NEUMANN. *D jiny Turecka*. Nakladatelství Lidové noviny, Praha, 2010.

KUMAR, 1989: Kumar, Dharma (ed.). *The Cambridge Economic History of India, II: c. 1757-1970*. Cambridge University Press, Cambridge, 1989.

LEWIS, Bernard. *D jiny Blízkého východu*. Nakladatelství Lidové noviny, Praha, 1996.

LITM ÁK, Vladimír. *Stru ná historie stát : ína*. Libri, Praha, 2002.

MEYER, Maisie J. *From the Rivers of Babylon to the Whangpoo*. Lanham, University Press of America, 2003.

MORRIS, 1965: Morris, Morris David. *The Emergence of an Industrial Labor Force in India: A Study of the Bombay Cotton Mills, 1854-1947*. University of California Press, Berkeley and Los Angeles, California, 1965.

MURPHEY, 1977: Murphey, Rhoads. *The Outsiders: The Western Experience in India and China*. The University of Michigan Press, Michigan, 1977.

MUSLEAH, 1975: Musleah, Ezekiel M. *On the Banks of Ganga: The Sojourn of Jews in Calcutta*. Christopher Publishing House, New Quincy and Massachusetts, 1975.

PAN Guang. *The Jews in Shanghai*. Pictorial Publishing House, Shanghai, 1995.

PARASURAM, T. V. *India's Jewish Heritage*. Sagar Publications, New Delhi, 1982.

PARFITT, 1987: Parfitt, Tudor. *The Thirteenth Gate: Travels among the Lost Tribes of Israel*. Adler & Adler, Bethesda, Maryland, 1987.

RABINOWITZ, 1952: Rabinowitz, Louis. *Far East Mission*. Eagle Press, Johannesburg, 1952. (RA)

RAY, 2001: Ray, Dalia. *The Jewish Heritage of Calcutta*. Minerva Associates, Calcutta, 2001. (Ray)

REISCHAUER&CRAIG, 2000: Reischauer, Edwin O. a Albert M. Craig. *D jiny Japonska*. Nakladatelství Lidové noviny, Praha, 2000.

ROLAND, 1998: Roland, Joan G. *The Jewish Communities in India: Identity in a Colonial Era*. Transaction Publisher, New Brunswick, New Persey, 1998.

ROTH, Cecil. *The Jewish Contribution to Civilisation*. The East and West Library, Oxford, 1945.

ROTH, 1941: Roth, Cecil. *The Sassoon Dynasty*. Robert Hale, London, 1941.

SASSOON, 1932: Sassoon, D. S. *Ohel Dawid: Descriptive Catalogue of the Hebrew and Samaritan Manuscripts in the Sassoon Library*, I-II. Oxford University Press and Humprey Milford, London, 1932.

SASSOON, 1949: Sassoon, David Solomon. *A History of the Jews in Bagdad*. Vydal Solomon S. Sassoon, Letchworth, 1949.

SLAPAK, Orpa (ed.). *Jehudej Hodu*. Muzeon Israel, Jeru-alajim, 1995.

STRIZOWER, 1971: Strizower, Schifra. *The Children of Israel: The Bene Israel of Bombay*. Basil Blackwell, Oxford, 1971.

STRNAD, 2003: Strnad, Jaroslav a kol. *D jiny Indie*. Nakladatelství Lidové noviny, Praha, 2003.

TIMBERG, Thomas A. (ed.). *Jews in India*. Vikas Publishing House, New Delhi, 1986.

TINDALL&SHI, 1998: Tindall, George B. a David E. Shi. *D jiny Spojených stát amerických*. Nakladatelství Lidové noviny, Praha, 1998. USA

TOMLINSON, 1993: Tomlinson, B. R. *The New Cambridge History of India, III/3: The Economy of Modern India, 1860-1970*. Cambridge University Press, Cambridge, 1993.

SATO, 1997: Sato, Izumi. A History of the Kobe Jewish Community in Memory. A paper submitted to the session titled šThe Role of Memory in the Persistence of Jewish Identityž the Committee for the Anthropology of Jews and Judaism of General Anthropology Division, the 96th Annual Meeting of the American Anthropological Association to be held on November 21st, 1997 in Washington, D.C.

WEIL, 2002: Weil, Schalva. *Jewish Heritage: Ritual, Art, & Life-Cycle*. Marg Publications, Mumbai, 2002.

ZETLAOUI, Monique. *Shalom India: Histoire des communautés juives en Inde*. Imago, Paris, 2004.

11.2.4 STAT

BASRI, 2003: Basri, Meer S. šNotes on the Jews of Iraqž. In: Inati, Shams C. (ed.). *Iraq: Its History, People, and Politics*. Humanity Books, New York, 2003, s. 143-148.

BEN-JACOB, 1964: Ben-Jacob, Abraham. 'Three Sephardic Leaders'. In: Jung, Leo (ed.). *Jewish Leaders 1750-1940*. Boys Town Jerusalem Publishers, Jerusalem, 1964, s. 491-533.

CERNEA, Ruth Fredman. 'End of the Road: The last Burmese Jews'. In: *The B'nai B'rith International Jewish Monthly*, Washington, 1988, June-July, s. 26-30.

CHANDAVARKAR, 1984 (1985): Chandavarkar, Rajnarayan. 'Industrialization in India before 1947: Conventional Approaches and Alternative Perspectives'. In: *Modern Asian Studies*, vol. 19, no. 3, Special Issue: Papers Presented at the Conference on Indian Economic and Social History, Cambridge University, April 1984 (1985), s. 623-668.

CHAPMAN, 1985: Chapman, S. D. 'British-Based Investment Groups before 1914'. In: *The Economic History Review*, New Series, vol. 38, no. 2, 1985, s. 230-251.

CHAPMAN, 1987: Chapman, S. D. 'Investment Groups in India and South Africa'. In: *The Economic History Review*, New Series, vol. 40, no. 2, 1987, s. 275-280.

DESHEN, 1994: Deshen, Shlomo. 'Baghdad Jewry in Late Ottoman Times: The Emergence of Social Classes and of Secularization'. In: *Association for Jewish Studies Review*, Cambridge University Press, vol. 19, no. 1, 1994, s. 19-44.

EARNS, 1999: Earns, Lane. 'The Shanghai-Nagasaki Judaic Connection, 1859-1924'. In: Goldstein, Jonathan (ed.). *The Jews of China*, I. M. E. Sharpe, New York, 1999, s. 157-168.

FISCHEL, 1967: Fischel, Walter J. 'The Indian Archives: A Source for the History of the Jews of Asia (From the Sixteenth Century on)'. In: *The Jewish Quarterly Review*, New Series, vol. 57, 1967, s. 192-209.

FISCHEL, 1952: Fischel, Walter J. 'The Jewish Merchants, Called Radanites'. In: *The Jewish Quarterly Review*, New Series, vol. 42, no. 3, 1952, s. 321-325.

FISCHEL, 1970-1971: Fischel, Walter J. 'Bombay in Jewish History in the Light of New Documents from the Indian Archives'. In: *Proceedings of the American Academy for Jewish Research*, vol. 38, 1970-1971, s. 119-144.

FISCHEL, 1965: Fischer, Walter J. 'The Immigration of 'Arabian' Jews to India in the Eighteenth Century'. In: *Proceedings of the American Academy for Jewish Research*, vol. 33, 1965, s. 1-20.

GIL, 1974: Gil, Moshe. 'The R dh nite Merchants and the Land of R dh n'. In: *Journal of the Economic and Social History of the Orient*, vol. 17, no. 3, 1974, s. 299-328.

GILBAR, 2005: Gilbar, Gad G. 'Muslim tujj r of the Middle East and Their Commercial Network in the Long Nineteenth Century'. In: *Studia Islamica*, no. 100/101, 2005, s. 183-202.

KANNANGARA, 1968: Kannangara, A. P. 'Indian Millowners and Indian Nationalism before 1914'. In: *Past & Present*, Oxford University Press, no. 40, 1968, s. 147-164.

KATZ, www.indojudaic.com: Katz, Nathan. Asian Judaism, www.indojudaic.com/index.php?option=com_context&view=article&id=8:asian-judaism&catid=4:by-dr-katz&Itemid=10

KATZ, Nathan a Ellen S. GOLDBERG. šThe Last Jews in India and Burmaö. In: *Jerusalem Letter*, no. 101, 1988.

LEVENTHAL, 1999: Leventhal, Dennis A. šEnvironmental Interactions of the Jews of Hong Kongö. In: Goldstein, Jonathan (ed.). *The Jews of China*, I. M. E. Sharpe, New York, 1999, s. 171-186.

RABINOWICZ, 1966-1967: Rabinowicz, H. šSassoon Treasuresö. In: *Jewish Quarterly Review*, vol. 57, 1966-1967, Philadelphia, s. 136-153.

RAY, 1995: Ray, Rajat Kanta. šAsian Capital in the Age of European Domination: The Rise of the Bazaar, 1800-1914ö. In: *Modern Asian Studies*, vol. 29, no. 3, 1995, s. 449-554.

REISSNER, 1950: Reissner, H. G. šIndian-Jewish Statistics (1837-1941)ö. In: *Jewish Social Studies*, vol. 12, The Conference on Jewish Relations, New York, 1950, s. 349-366.

RISTAINO, 2003: Ristaino, Marcia R. šReflections on the Sephardic Trade Diaspora in South, Southeast and East Asiaö. In: *Sino-Judaica: Occasional Papers of the Sino-Judaic Institute*, vol. 4, 2003, s. 105-124.

ROLAND, 2007: Roland, Joan. šThe Baghdadi Jews of India: Perspectives on the Study and Portrayal of a Communityö. In: Katz, Nathan (ed.). *Indo-Judaic Studies in the Twenty-First Century: A View from the Margin*. Palgrave Macmillan, New York, 2007, s. 158-180.

ROLAND, 1999: Roland, Joan G. šBaghdadi Jews in India and China in the Nineteenth Century: A Comparison of Economic Rolesö. In: Goldstein, Jonathan (ed.). *The Jews of China*, I. M. E. Sharpe, New York, 1999, s. 141-156.

ROLAND, 2003: Roland, Joan G. šBaghdadi Jews in India: Communal Relationships, Nationalism, Zionism and the Construction of Identityö. In: *Sino-Judaica: Occasional Papers of the Sino-Judaic Institute*, vol. 4, 2003, s. 1-28.

SASSOON, 1927: Sassoon, David S. šThe History of Jews in Basraö. In: *The Jewish Quarterly Review*, New series, vol. 17, no. 14, 1927, s. 407-469.

SAMRA, 2009: Samra, Myer. šMigration Patterns of Iraqi Jewsö. In: Ehrlich, Avrum M. *Encyclopedia of the Jewish Diaspora: Origins, Experiences, and Culture*, I., 2009, s. 354-360.

SEHNALOVÁ, 2008: Sehnalová, Anna. šPer-tí fiidé v TManghajiö. In: *Nový Orient*, vol. 63, no. 1, 2008, str. 22-24.

SEN, 2002: Sen, Arup Kumar. šMode of Labour Control in Colonial Indiaö. In: *Economic and Political Weekly*, vol. 37, no. 38, 2002, s. 3956-3966.

SYKES, 1867: Sykes, W. H. šStatistics of Sums Given by Native Gentry in India for Charitable and Educational Institutions and for Workers of Public Utilityö. In: *Journal of the Statistical Society of London*, vol. 30, no. 4, 1867, s. 535-547.

TIMBERG, 1995: Timberg, Thomas A. šIndigenous and Non-Indigenous Jewsö. In: Katz, Nathan (ed.). *Studies in Indian Jewish Identity*. Manohar, New Delhi, 1995, s. 135-152.

TIMBERG, 1986: Timberg, Thomas A. šBaghdadi Jews in Indian Port Citiesö. In: Timberg, Thomas A. (ed.). *Jews in India*. Vikas Publishing House, New Delhi, 1986, s. 273-281.

TOBIN, 2009: Tobin, Gary A. šJewish Values and Diaspora Philantropyö. In: Ehrlich, Avrum M. *Encyclopedia of the Jewish Diaspora: Origins, Experiences, and Culture*, I., 2009, s. 407-412.

WEINSTEIN, 2002: Weinstein, Brian. šCharity and Public Service of the Babylonian Jews in Indiaö. In: Avishur, Yitzhak a Zvi Yehuda. *Studies in the History and Culture of the Jews in Babylonia: Proceedings of the Second International Congress for Babylonian Jewry Research (June 1998)*. The Babylonian Jewry Heritage Center, Or Yehuda, Israel, 2002, s. 231-246.

YONEKAWA, 1987: Yonekawa, Shin'ichi. šFlotations Booms in the Cotton Spinning Industry, 1870-1890: A Comparative Studyö. In: *The Business History Review*, vol. 61, no. 4, 1987, s. 551-581.

11.2.5 ELEKTRONICKÉ ZDROJE

Multimedia Presentation on The Synagogues of Sir Jacob Sassoon & Allied Trusts (prezenta ní DVD flidovské obce v Bombaji).

<http://www.babylonjewry.org.il>

<http://www.bdlmuseum.org>

<http://www.bombaymuseum.org>

<http://www.britannica.com>

<http://www.britishmuseum.org>

<http://www.censusindia.net>

<http://www.chinajewish.org> (The Shanghai Jewish Center)

<http://www.davidsassoonlibrary.com>

<http://www.haffkineinstitute.org>

<http://www.haruth.com/AsianIndia.html>

<http://www.indojudaic.com> (webové stránky Nathana Katze)

<http://www.jacobsassoon.org>

<http://www.jewishencyclopedia.com>

<http://www.jewsofindia.org>

<http://www.mafatlals.com>

<http://www.magensearch.com/synagogues>

<http://www.maps.google.com>

<http://www.mapsofindia.com>

<http://www.tata.com>

<http://www.tatacentralarchives.com>

12. RESUMÉ

V první třetině 19. století do britské Indie dorazila výrazná skupina židovských uprchlíků (a obchodníků) z Blízkého východu a střední Asie, známá pod názvem Bagdádští židé. Usadila se v hlavních britských sídlech, v Bombaji a Kalkatě. Nejdominantnější a nejvlivnější z nich byla bagdádská rodina Sassoon sídlící v Bombaji.

Diplomová práce se soustředí na vliv této rodiny na rozvoj Bombaje, její působení uvnitř i vně židovské obce. Zakládá se na rozboru existujících zdrojů a na osobní návštěvě Bombaje.

Bagdádští židé, a rodina Sassoon obzvláště, byli velmi schopní. Využili potenciálu možností vznikajících koloniálních sídel a podnikali podle existujících možností. Postupně nahromadili obrovské jmění, ovlivňovali ekonomiku celé země. Měli vliv na rozvoj indického zahraničního obchodu, textilního průmyslu a financnictví. S Brity se postupně stahovali do dalších kolonií na Dálném východě a v jihovýchodní Asii, kde zakládali nové židovské obce. Také zde významně ekonomicky a kulturně působili. Obchodníci propojovali Blízký východ s Indií, Dálným východem a nakonec Velkou Británií.

Získané jmění jim umožnilo velkorysý mecenášství. Sassoonové financovali židovské obce v Indii, na Blízkém východě a v různých místech Asie. Prostředky poskytovali rovněž na dobročinné fondy, nemocnice, kulturní a vzdělávací instituce určené domorodému obyvatelstvu i na předcházení síle britských panovníků.

Postupně se Sassoonové i další Bagdádskými židy podařilo proniknout mezi Brity a začlenit se do evropské společnosti. Stali se významnými osobnostmi v politickém a veřejném životě v Indii i dalších koloniích, později i ve Velké Británii. Vystoupali na samý vrchol sociálního i ekonomického žebříku. Tato proměna na sebe vázala i postupující sekularizaci, z uzavřené ortodoxní komunity se stali sekulárními britskými občany.

Bagdádští židé v Indii vykazovali mnoho společných rysů s dalšími etnickými a náboženskými menšinami, které byly i Britům od počátku blízké: nebyli v typické domorodé obyvatelstvo opevňované s Pársy a džinisty. Sassoonové se s Pársy blíže přátelili a spolupracovali. Na druhou stranu Bagdádští židé obecně přistupovali s despektem k domorodým indickým židům, to byla v Bombaji hlavně po etná skupina Bene Israel.

Na přelomu 19. a 20. století se Sassoonové stahovali do Anglie, rodina v muftské linii téměř vymřela a opouštěla podnikání. Přesto se stopy jejich přítomnosti v Bombaji uchovaly do dnešních dnů. Téměř celá židovská Bagdádská komunita Indii v první polovině 20. století a pak po vyhlášení nezávislosti opustila.

SUMMARY

In the first quarter of the 19th century an outstanding group of Jewish refugees (and traders) arrived to British India. They came from Near East and Central Asia and are called Baghdadi Jews. They settled in the main British centers, in Bombay and Kolkata. Among them the most important and influential was the Sassoon family living in Bombay.

The thesis focuses on influence of the family on development of the city, on its activities in and outside the Jewish community. It is based on available information sources and on my visit to Bombay ó on meeting members of present Jewish community and searching for the family's heritage in the contemporary city.

Baghdadi Jews took the advantage of new colonial centers and succeeded in business, making use of any opportunity. They gathered immense wealth and influenced economy of all India, her foreign trade, textile industry, finance and banking. Following the British they gradually moved to other colonies in the Far East and South-Eastern Asia, where they founded new Jewish communities. Even there they played a significant role in economy and cultural life. By trade the Baghdadi Jews connected the Near East, India, the Far East and Great Britain.

Thanks to the gained property, they became great philanthropists. The Sassoons supported Jewish communities in various countries, as well as many secular institutions (charity trusts, hospitals, education) for local Indian population. They used their money as a means to also to get close to the British royal family.

During the time the Sassoons and other Baghdadi Jews succeeded to be accepted by the British and involved in European society. They became important personalities in public life and politics in the colonies and later in Great Britain. This change brought inevitable secularisation, the Baghdadi Jews step by step turned from an orthodox community to secular British citizens.

Indian Baghdadi Jews shared many common features with other ethnic and religious minorities, which also the British from the beginning preferred to the majority ó Parsis and Jains. Parsis were Sassoons' close friends and cooperated with them in business. On the other hand, Baghdadi Jews disregarded indigenous Indian Jews, in particular the Bombay's most numerous group, Bene Israel.

At the turn of the 19th and 20th century, the Sassoons moved to England. Even though, traces of their presence in Bombay remained till today. Almost the entire Baghdadi community left India in the first half of the 20th century and after declaration of independent India.

13. P ÍLOHY

13.1 SEZNAM P ÍLOH

- I. Vývoj komunity Bagdádkých fiid od jejich p íchodu do Indie do za átku 20. století.
- II. Rodokmen rodiny Sassoon . Sestavila A. S. na základ r zných zdroj .
- III. Mapy Bombaje (p evzato z: *Eicher Mumbai City Map*, Eicher Goodearth Pvt. Ltd., 2009.)
 - III.1 Mapa poloostrova a okolí
 - III.2 Mapa jihu a st edu poloostrova, tvrt m sta
 - III.3 Fort, Churchgate
 - III.4 Fort, Colaba
 - III.5 Fort, Kalbadevi
 - III.6 Byculla
 - III.7 Parel, Byculla
 - III.8 Matunga
- IV. Mapa Púny (p evzato z: *Eicher Pune Road Map*, Eicher Goodearth Pvt. Ltd., 2009.).
- V.1 Portrét Davida Sassoon (p evzato z: Weil, Schalva. *Jewish Heritage: Ritual, Art, & Life-Cycle*. Marg Publications, Mumbai, 2002, s. 110.).
- V.2 Fotografie busty Davida Sassoon v Bhau Daji Lad Museum (p evzato z: Ibid., s. 22.)
- VI. Fotografie (leden 2010, po ídila A. S.)
 - VI.1 Synagoga Magen David, Bombaj (B)
 - VI.2 Jacob Sassoon High School (B)
 - VI.3 Elias Ezra Elijahu Sassoon School (B)
 - VI.4 Synagoga Knesset Elijahu (B)
 - VI.5 H bitov Bagdádkých fiid (B)
 - VI.6 Sassoon Reformatory and Industrial Institution for Juvenile Offenders (B)
 - VI.7 Sassoon Mechanics' Institute (B)
 - VI.8 Bhau Daji Lad Museum (B)
 - VI.9 Sassoon Dock (B)
 - VI.10 Masina Hospital (B)
 - VI.11 Mafatlal Mills (B)
 - VI.12 Elphinstone Technical High School, Sassoon Building (B)
 - VI.13 Gateway of India (B)
 - VI.14 Jacob Circle (B)
 - VI.15 Flora Fountain (B)
 - VI.16 Socha prince z Walesu p ed muzeem Chhatrapati Shivaji M. Sastu Sangrahalaya (B)
 - VI.17 Synagoga Ohel David, Púna (P)
 - VI.18 Mauzoleum Davida Sassoon, nádvo í synagogy Ohel David (P)
 - VI.19 Sassoon Hospital (P)
 - VI.20 Pohled na m sto Púna s viditelnou v ílí synagogy Ohel David